

Lapsen saantiko pätevöittäisi sosiaalityöntekijäksi...?

Sisällönanalyysi eduskunnan käsittelemästä sijaisten kelpoisuusehtojen laskusta ja keskustelun tuottamasta sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuudesta

Hölsömäki Iida Y28109369

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

Syksy 2025

iLapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Lapsen saantiko pätevöittäisi sosiaalityöntekijäksi...? Sisällönanalyysi eduskunnan käsittelemästä sijaisten kelpoisuusehtojen laskusta ja keskustelun tuottamasta sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuudesta

Tekijä: Hölsömäki Iida

Koulutusohjelma: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä: 68 sivua

Vuosi: 2025

Tiivistelmä

Sosiaalityöntekijäpula on vaivannut sosiaaliaalaa pitkään, ja loppuvuodesta 2024 hallitus esitti tähän ratkaisua. Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee vuoden 2025 alusta voimaan tullutta lakimuutosta koskien sosiaalityöntekijöiden sijaisten kelpoisuusehtojen laskua. Sosiaalihuollon ammattihenkilöitä koskevan lain 12 §:ssä määritellään sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivan sijaisen kelpoisuusehdot. Pro gradu -tutkielmassa selvitettiin, millaisilla tekijöillä perustellaan lakiesitystä puolesta ja vastaan. Tutkielmassa selvitettiin myös, miten sosiaalityön asiantuntijuus tulee käsitetyksi asiaa koskevassa käsittelyssä. Aineistona käytettiin sosiaali- ja terveystieteiden alan asiaa koskevaa mietintöä, mietintöä varten annettuja asiantuntijalausuntoja sekä asiaa koskevaa ensimmäistä ja toista eduskunnan täysistuntokeskustelua. Tämän pro gradu -tutkielman analyysimenetelmä oli sisällönanalyysi.

Puolesta ja vastaan käytetyt perustelut jaettiin työnantajaan liittyviin tekijöihin, sosiaalityöntekijöihin liittyviin perusteluihin ja asiakkaan näkökulmasta asiakasturvallisuuden perusteluihin. Työnantajaan liittyvät tekijät olivat sosiaalityöntekijäpula, veto- ja pito-voima sekä työnantajan vastuu. Sosiaalityöntekijään kiinnittyvät perustelut olivat koulutus- ja osaamistaso, sosiaalityöntekijän vastuu sekä sosiaalityöntekijän työhyvinvointi. Asiakasnäkökulmana käytettiin asiakasturvallisuutta, ja tätä perusteltiin pystyttävän turvaavan niin sosiaalityöntekijän ammattitaidolla kuin myös palveluiden paremmalla saatavuudella. Kaikki nämä tekijät kietoutuvat voimakkaasti toisiinsa. Esimerkiksi sosiaalityön asiakkailla on usein vaativia palvelutarpeita. Näiden vuoksi sosiaalityöntekijältä vaaditaan tietty osaamistaso. Jos sijaispätevällä ei tätä taitotasoa ole, hän tulee tehneeksi helpommin virheitä. Virheet vaarantavat asiakasturvallisuutta ja asiakkaan oikeuksia. Sijaispätevien tekemistä virheistä kantavat osaltaan vastuun myös laillistetut sosiaalityöntekijät ja työnantajat.

Sosiaalityöntekijän ammattitaito käsitettiin muun muassa asiakasturvallisuuden kautta. Lakimuutoksen puolesta puhujien osalta sosiaalityön asiantuntijuutta eli muun muassa kokonaisuuden hallintaa, monesta suunnasta katsomisen kykyä ja eettistä osaamista ei tunnustettu ja osattu arvostaa. Sosiaalityön koulutuksen antamaa osaamista ei täysin nähty. Aineistossa asiakasturvallisuutta nähtiin pystyttävän turvaamaan paremmin palveluiden paremmalla saatavuudella. Tulevaisuudessa mielenkiintoista onkin nähdä miten lakimuutos vaikuttaa käytännön työhön. Varsinkin kun ainakin hetkellisesti sosiaalityöntekijäpula on hieman helpottunut.

Avainsanat: Sosiaalityöntekijä, Sosiaalityö, Asiantuntijuus, Ammattitaito, Sijaispätevyys

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Sosiaalityö ja sosiaalityöntekijä.....	4
2.1 Historiallinen katsaus sosiaalityön koulutukseen ja ammattiin.....	4
2.2 Sosiaalityön asiantuntijuus	7
2.3 Sosiaalityön ammatillisuus ja osaaminen.....	12
2.4 Sosiaalityö rakenteissa ja politiikassa.....	16
3 Tutkielman toteutus	22
3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	22
3.2 Aineiston valinta	23
3.3 Aineiston analyysi	26
3.4 Eettisyys ja tutkijan positio.....	29
4 Työnantajan näkökulmaan kiinnittyvät perustelut.....	31
4.1 Sosiaalityöntekijäpula.....	31
4.2 Veto- ja pitovoima	34
4.3 Työnantajan vastuu	38
5 Sosiaalityöntekijätasoon kiinnittyvät perustelut.....	42
5.1 Sosiaalityöntekijän koulutus ja osaaminen.....	42
5.2 Sosiaalityöntekijän vastuu	46
5.3 Sosiaalityöntekijän työhyvinvointi.....	49
6 Asiakasturvallisuus asiakkaan näkökulman perusteluna	52
6.1 Työntekijän osaamisen vaikutus asiakkaan etuun	52
6.2 Palveluiden saatavuuden turvaaminen asiakkaan etuna	56
7 Päättäntö	59
Lähteet	64

1 Johdanto

Eduskunta hyväksyi 20. marraskuuta vuonna 2024 lakiesityksen, jossa sosiaalityöntekijöiden sijaisten kelpoisuusehdot laajenivat. Tästä lakiesityksestä äänestettiin äänin: jaa 95, ei 67; poissa 37. Kyseessä on siis hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain (817/2015) 12 §:n muuttamisesta. Pykälässä on kyse oikeudesta toimia tilapäisesti sosiaalihuollon laillistetun ammattihenkilön tehtävissä. Alun perin vuonna 2015 voimaan tulleen lain mukaan sosiaalityöntekijän tehtävissä on voinut tilapäisesti toimia sosiaalityöntekijän ammattiin opiskeleva henkilö, joka on suorittanut hyväksytysti sosiaalityön aineopinnot ja käytännön harjoittelun.

Lakiesityksessä ehdotettiin aiempaan verrattuna muutettavaksi, että *”laillistetun sosiaalityöntekijän tehtävissä voisi tilapäisesti toimia myös henkilö, joka on suorittanut sellaisen soveltuvan yliopistossa suoritetun yhteiskuntatieteellisen alan korkeakoulututkinnon tai sosiaali- ja terveystieteiden alan ammattikorkeakoulututkinnon, johon on sisältynyt tai jonka lisäksi on suoritettu hyväksytysti sosiaalityön perus- ja aineopinnot sekä käytännön harjoittelu taikka jolla on soveltuvan yliopistossa suoritetun yhteiskuntatieteellisen alan korkeakoulututkinnon tai sosiaali- ja terveystieteiden alan ammattikorkeakoulututkinnon ja sosiaalityön perus- ja aineopintojen lisäksi riittävä käytännön kokemus ja ammattitaito.”* (HE 132/2024 vp, 4–5.) Tämä esitys hyväksyttiin marraskuussa, ja se tuli voimaan vuoden 2025 alusta. Sosiaalihuollon ammattihenkilöitä koskevan lain (817/2015) on tarkoitus edistää asiakasturvallisuutta sekä sosiaalihuollon asiakkaiden oikeutta hyvään kohteluun ja sosiaalihoitoon. Hyvä kohtelu ja sosiaalihoito pyritään turvaamaan varmistamalla, että sosiaalihuollon ammattihenkilöillä on riittävä osaaminen, koulutus ja ammatillisena toimimisen vaatimat valmiudet sekä mahdollisuus kehittää ja ylläpitää taitojaan.

Tämän lakimuutoksen tarkoituksena on ollut vastata sosiaalityöntekijäpulaan sekä aiempaa lainkohtaa koskevaan tulkintaepäselvyyteen. Kiistakapulana on ollut, onko sijaispätevän työntekijän eli sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivan oltava kirjoilla sosiaalityön opetusta antavassa yliopistossa. Tulkintaepäselvyyttä on aiheuttanut, täytyykö olla tutkinto-opiskelija ja sosiaalityön pääaineopiskelija vai riittääkö opintojen suorittaminen avoimessa yliopistossa. Tämän lakimuutoksen ja asian edistämisen taustalla voi nähdä olevan sosiaali- ja terveydenhuollon valvontaviranomaisen Valviran sekä sosiaali- ja terveysministeriön eriävät näkemykset sosiaalihuollon ammattihenkilön sijaispätevyydestä.

Kesällä 2023 Valvira tarkensi ohjeistustaan muistuttaen muun muassa, että avoimessa yliopistossa suoritettujen opintojen katsominen sosiaalityöntekijän ammattiin opiskeluksi on tulkinnanvarainen. (HE 132/2024.)

Kiinnostukseni aiheeseen heräsi Talentian (2024a) tekemästä ja jakamasta koostevideosta, jossa oli kansanedustajien puheenvuoroja aiheita käsittelevistä täysistunnoista. Tässä koostevideossa oli mukana kohta, jossa perussuomalaisten kansanedustaja Juha Mäenpää toteaa ”*Omalla elämäkokemuksella mikä mulla on niin, kuka tahansa lastensuojelussa onkin töissä, kuinka laaja se koulutusvaatimus nyt on ja vaikka kuinka korkea-koulutettu siellä on niin. Mun mielestä siellä ei saisi olla töis sellasia, joilla ei ole omia lapsia ollenkaan*”. Muun muassa tästä kumpusi oman mielenkiintoni. Mäenpään lausunto sai ärsyntyneenä pohtimaan, että tällaisellako tietämyksellä ja tällaisellako sosiaalityön asiantuntijuuden arvostuksella sosiaalityöntekijöiden sijaisten pätevyysvaatimuksista päätetään. Tästä Mäenpään puheenvuorosta nouseekin myös otsikkoni, lapsen saantiko pätevöittäisi sosiaalityöntekijäksi. Tästä syntyikin pohdinta, miten sosiaalityön asiantuntijuutta, ammattitaitoa ja sitä kautta tarvetta arvioidaan ja miten se nähdään asiaa käsittelevissä keskustelussa. Pro gradu -tutkielmani aihe on ajankohtainen, koska lakiesitys on hyväksytty noin vuosi sitten, ja se on ollut vuoden 2025 alusta asti voimassa. Valitsin tämän aiheen silloin, kun lakimuutos oli juuri päätetty voimaan tulevaksi.

Pro gradu -tutkielmani selvittää, miten sosiaalityön asiantuntijuus eduskunnan sosiaalityöntekijöiden sijaisten pätevyysvaatimuksia koskevassa käsittelyssä käsitetään sekä millaisilla tekijöillä perustellaan lakimuutosta puolesta ja vastaan. Aineistonani käytän täysistuntokeskusteluita sekä sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskusteluita ja mietintöä varten annettuja asiantuntijalausuntoja.

Tässä pro gradu -tutkielmassa käsitelen pääosin hyvinvointialueilla tehtävää sosiaalityötä. Sosiaalityöntekijäpuolan ympärille kietoutuu paljon asioita, tai oikeastaan kaikki. Laillistetun ja osaavan sosiaalityöntekijän työpanoksesta on pulaa hyvinvointialueilla. Tärkeässä roolissa on myös asiakasturvallisuus. Tällä hetkellä ratkaisuksi on annettu sosiaalityöntekijöiden sijaisten kelpoisuusehtojen lasku. Tällä hetkellä sosiaalityön kentistä lastensuojelussa on suurin työvoimapula. Jo hallituksen esityksen sisältöä tiivistävällä sivulla mainitaan lastensuojelu. Lastensuojelu mainitaan hallituksen esityksessä useamman kerran, juuri lastensuojelun henkilöstön riittävyyden kannalta (HE 132/2024 vp, 4, 6). Lastensuojelussa myös työskentelee eniten sijaispäteviä. Lastensuojelussa kuitenkin

käytetään eniten valtaa ja lastensuojelun toimet ovat osin velvoittavia. Usein julkisessa keskustelussa aiheena on lastensuojelu, mutta sosiaalityöllistä osaamista on monella muillakin kentillä.

Sosiaalityön osaaminen on tietoa, taitoa ja etiikkaa. Sosiaalityön tieto koostuu eri osista, joita ovat tieteellisen tutkimuksen avulla saatu tieto, käytäntötieto ja kokemustieto. Sosiaalityön ammattitaito tarkoittaa asiantuntijuutta, johon kuuluu taidot asiakkaan kohtaamisen, kyky tunnistaa mistä on asiakkaan tilanteessa kyse ja kyky tämän arviointiin sekä rohkeutta toimia ja kehittää. (Sipilä 2011.) Sosiaalityön eettisestä perustasta on tärkeää erottaa toisistaan kolme eri osa-aluetta: sosiaalityön arvot, moraali ja eettiset periaatteet. Sosiaalityön keskeinen arvo on jokaisen ihmisen yhtäläinen ihmisarvo. Muita arvoja ovat oikeudenmukaisuus, yhteinen vastuu yhteisön jäsenistä ja asiakkaan itsemääräämisoikeus. (Kananen 2017c, 174–175.) Sosiaalityön ja sosiaalisen käsite eivät ole aina aivan yksiselitteisiä, ja siksi myös sosiaalityön asiantuntijuus voi olla hankala ymmärrettävä muiden alojen ammattilaisille. Voi olla vaikea ymmärtää mitä sosiaalityö on, ja mitä sosiaalityöntekijä tekevät. (Adams ym. 2009a, 7.)

Pro gradu -tutkielmani koostuu johdannon jälkeen tulevasta taustoitustilauksesta, jossa käsittelem sosiaalityötä, sen asiantuntemusta, sosiaalityön koulutuksen historiaa Suomessa sekä sosiaalityötä poliittisena ja rakenteellisena. Taustoitettavan pääluvun jälkeen luvussa kolme kerron tämän pro gradu -tutkielman tekemisestä ja siihen liittyvistä valinnoista. Luvut neljä, viisi ja kuusi ovat empiirilukuja, joissa avaan tutkimuksen tuloksia. Luvut neljä, viisi ja kuusi käsittelevät perusteluita eri tasoilla: työnantaja, työntekijä ja asiakas. Olen jakanut nämä erilaisiin tasoihin riippuen siitä mihin näistä perustelu liittyy. Sosiaalityön asiantuntijuus kulkee punaisena lankana läpi tutkielman. Viimeisessä luvussa vedän yhteen tämän tutkielman tuloksia. Viimeisessä luvussa tuon myös esille omia pohdintoja aiheeseen liittyen sekä mahdollisia jatkotutkimusideoita.

2 Sosiaalityö ja sosiaalityöntekijä

2.1 Historiallinen katsaus sosiaalityön koulutukseen ja ammattiin

Nykyinen akateeminen sosiaalityö on rakentunut modernisaation pohjalle. Sosiaalityön akatemisoitumista tuli reilu 50 vuoden matka. Se on johtanut tutkittuun tietoon perustuvaan sosiaalityöhön ja sosiaalipalveluissa läsnä olevaan asiantuntijatyöhön, jota tehdään sektorirajat ylittäen. Aiemman virkamieskeskeisen sosiaalihuollon instituutioiden sosiaalipolitiikan sijaista. (Satka ym. 2023, 9–10.) Yhteisen ammatin ja siihen johtavan koulutuksen luomista on edeltänyt pitkä prosessi. Tämän prosessin käynnistävinä voimina ovat olleet sosiaalityön alalla olleet henkilöt ja järjestöt. Sosiaalityö on vuosikymmenien aikana käytännön auttamistyönä muodostunut koulutukseen ja pätevyyteen perustavaksi toiminnaksi. (Koskinen & Kananoja 2023, 22.) Suomalaisen sosiaalityön historiaa voi jaotella kolmeen vaiheeseen: vanha huoltotyö, sosiaalihuolto ja moderni sosiaalityö. Uuden huoltotyön ja sosiaalihuollon menetelmät voidaan nähdä vakiintuneen 1920–1930-luvuilla, kun taas modernin sosiaalityön vahvistui hyvinvointivaltion synnyn mukana toisen maailmansodan jälkeen. Moderniin sosiaalityöhön liittyvät muun muassa yksilökohtainen sosiaalityön menetelmä *case work* sekä henkilökohtainen vuorovaikutuksen perinne ja järjestelmäkeskeinen viranomaistyö. (Heinonen 2014.)

Aluksi kirkon tekemä auttamistyö siirtyi kunnille vaivaishoidoksi. Siitä se on kehittynyt lakisääteiseksi sosiaalihuolloksi – palveluita ja taloudellista tukea antavaksi auttamisjärjestelmäksi. Sosiaalityön eräs keskeinen taustatekijä on vapaaehtoisten yksiköiden ja järjestöjen tekemä hyväntekeväisyystyö. Sosiaalityöllä on juurensa myös terveydenhuollon sosiaalityössä. Aikoinaan lääkinällis-sosiaalisesti kutsuttu työ on ollut Suomessa tärkeä edistäjä yksilökohtaiselle sosiaalityölle. (Kananoja 2017a, 27.) Huoltotyöntekijöiden koulutus sosiaalihuoltajatutkintona alkoi vuonna 1942. Samoihin aikoihin Valtion sairaanhoito-opistossa sosiaalihoitajan koulutuksella koulutettiin sairaanhoitajista sosiaalityöntekijöitä terveydenhuoltoon ja muihin hoidollisiin organisaatioihin. Laaja koulutuskeskustelu, joka syntyi 1950-luvulla, johti siihen, että 50-luvun lopussa alettiin selvittää sosiaalihuollon toimihenkilöiden koulutustarvetta, mahdollisia koulutuksessa esiintyviä puutteita ja luomaan kokonaisuohjelma sosiaalihuollon henkilöstön perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksen järjestämiseksi. (Koskinen & Kananoja 2023, 22–25, 36.)

Esimerkiksi vuonna 1972 sosiaalityöntekijöinä toimi henkilöitä, joilla alan ammatilliset opinnot olivat kesken tai ne puuttuivat kokonaan. Tuolloin ei ollut vielä voimassa sitovia pätevyysvaatimuksia. Sosiaalityöntekijöiksi valmistuttiin alemmista korkeakoulututkinnoista tai nykyistä maisteritutkintoa vastaavasta Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden kandidaatin tutkinnosta. Sosiaalityön tieteenalan aktiivinen muodostaminen ajoittuu 1970- ja 1980-luvuille. (Satka ym. 2023, 9–10, 13.) Vuonna 1975 professori Reino Salo (1975,407) kritisoi tuohon aikaan voimassa olevaa pätevyysvaatimusta sosiaalihuollon virkoihin, joka oli *”riittävä koulutus tai kokemus”* ja riittäväksi kokemukseksi katsottiin *”sosiaalihuoltotyöstä ja muutoinkin todistettavasti saatu taito ja perehtyneisyys”*. On oltava yhteys pätevyys- ja palkkauksen välillä. Tuolloin Salo (1975, 407) kuulutti, että sosiaalityöntekijöiden täytyy pyrkiä muodostamaan oma laillistettu ja koulutettu ammattikunta. 1980-luvulla sosiaalityöntekijöiden koulutustaso nousi, koulutus laajeni ja tutkimuspotentiali lisääntyi hurjasti. Tällöin sosiaalihuoltajatutkinto oli saavuttanut arvostetun aseman, mutta 80-luvulla oli monesta eri syystä tullut ilmi, että sosiaalityön koulutusta täytyy kehittää ja laajentaa. (Sipilä ym. 2023, 107–108.)

Kelpoisuusehtojen uudistuessa vuoden 1981 alusta, osaamistasoa oli tarkoitus yhtenäistää erilaisilla koulutustaustaoilla viroissa toimivien kesken. Näin pyrittiin yhtenäistämään tieto- ja taitopohjaa sekä mahdollistamaan kunnan sosiaalityön viroissa liikkuminen. 1980-luvulle asti Suomessa vallitsi väljät kelpoisuusehdot, mutta vuoden 1981 lakimuutoksen jälkeen syntyi yhtäkkinen huomattava pätevyyskoulutuksen tarve. Uuden lain mukaisen kelpoisten sosiaalityöntekijöiden huono saatavuus ja vaihtuvuus olivat muodostuneet merkittäviksi esteiksi sosiaalihuollon palvelutason turvaamiselle. Tähän ratkaisuksi alettiin järjestää sosiaalityön pätevyyskoulutusta. Kelpoisuusehtojen kiristyminen 1981 yllätti sekä alan työntekijät että työnantajat, vaikka valmistelua oli tehty 1970-luvulta alkaen. Kelpoisuusehdot laineilivat koko 1980-luvun pahentuneen työvoimapulan takia, mutta tällöin myös tarkasteltiin sosiaalityöntekijöiden pätevyyttä. (Kostiainen & Rajavaara 2023, 252, 274.) Sosiaalityöntekijöiden professioprojekti koki pienen kolauksen 1990-luvun laman aikana (Vuorikoski 1999).

Sosiaalityö saavutti 1990-luvulla sellaisen yliopistollisen aseman, että sosiaalityön pääaineesta oli mahdollista opiskella sekä maisterin että tohtorin tutkinnot (Satka ym. 2023, 9–10). Sosiaalityö laajentui maisteritasoiseksi tutkinnoksi vuonna 1994, ja samana vuonna tietävästi väiteltiin ensimmäisen kerran sosiaalityöstä, aiheena gerontologinen sosiaalityö (Kananoja & Lähteinen 2017, 495). Kuitenkin vasta 1993 saavutettiin vuonna

1981 laissa määritelty koulutustaso, joskin pienin pääainemyönnytyksin. Lopullisesti vasta vuonna 2005 sosiaalityön koulutusyksiköt ja sosiaalihuollon toimintaympäristö olivat valmiita siten, että kelpoisuusvaatimukseksi voitiin määritellä ylempi korkeakoulututkinto, jossa pääaineena sosiaalityö tai tutkintoon sisältyy pääainetta vastaavat yliopistolliset opinnot sosiaalityöstä. (Kostiainen & Rajavaara 2023, 252, 274.)

Kelpoisuusvaatimusten kiristämisen perusteena käytettiin sosiaalisten ongelmien kartoittamisen, ehkäisemisen ja lievittämisen edellyttävän perusteellista alan opiskelua. Nähtiin, että sosiaalihuollon tehtävät olivat laajentuneet ja muuttuneet monipuolisemmiksi, joten pelkkä käytännön kokemus ei riittänyt viran onnistuneeseen hoitamiseen (Kostiainen & Rajavaara 2023, 259.) Eräänä keskustelun juonteena sosiaalityön akatemisoitumisessa olivat myös argumentit sosiaalityön koulutuksen tiedeperustasta. Esille nousi muun muassa ehdotus terveydenhuollon koulutukseen tukeutuvasta koulutusohjelmasta. Kelpoisuuskeskustelut kiinnittyvät usein toiseen keskusteluun, jossa esitetään epäilyjä sosiaalityön koulutusalan tieteellisyydestä ja sosiaalityön merkitystä käytäntöihin suuntautuneena painotetaan. Näin asetetaan akateemisuus ja professionaalisuus vastakkain, vaikka suuri osa yliopistoaloista suuntaa koulutustaan yhteiskunnallisille tehtäväläilleen. (Pohjola 2023, 316–317.) Sosiaalityön kehittyminen yliopistossa opetettavaksi alaksi on lähtenyt arkipäivän tarpeesta. Sosiaalityö on todella käytäntöläheistä ja -lähtöistä. Mutta sosiaalityö ei ole pelkästään tätä, eikä ne sulje toisiaan pois.

Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön koskevaa lainsäädäntöä alettiin uudistaa vuonna 2014. Ennen tätä sosiaalihuollon asiakas ei pystynyt tarkistamaan sosiaalihuollon työntekijän kelpoisuutta mistään rekisteristä. Sosiaalihuollossa ei ollut sosiaalihuollon ammattihenkilöstön yksilöllistä valvontaa ja siihen liittyvää seurantajärjestelmää. Tällöin sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira totesi, että sosiaalihuollossa laajasti eri palveluissa on puutteita, jotka koskevat muun muassa asiakkaiden asemaa, kunnan valvontavelvoitteita sekä henkilöstön kelpoisuutta ja määrää. Vuonna 2016 tuli voimaan sosiaalihuollon ammattihenkilölaki (817/2015). (Sarvimäki 2017, 453–454.) Nykyään sosiaalihuoltoa toteuttavat erilaiset ammattilaiset asiakasryhmän ja palvelun luonteen mukaan. Varsinkin sosiaaliin ongelmiin ja vaikeisiin elämäntilanteisiin kohdistuvassa työssä sosiaalityön ammatilla ja sen menetelmillä on keskeinen merkitys. (Kananen 2017a, 27.) Sote-uudistuksen myötä sosiaalihuollon järjestämisvastuu ja sosiaalityön työkenttä on siirtynyt hyvinvointialueille.

Sosiaalityön akatemisoitumisen matkalla voi nähdä erilaisia vaiheita 1970-luvulta nyky-päivään. 1970- ja 1980-luvuilla hyvinvointivaltion rakentamisen ja uuden koulutuspoliittisen ajattelun nosteen. 1980- ja 1990-luvuilla näkyvissä olivat sosiaalialan koulutuksen laajeneminen ja kokonaisuuden rakentuminen. 2000-luvun taitteen molemmin puolin nähtävillä oli sosiaalisen nosteen ja sosiaalityön koulutuksen kehittämisen taitevuodet. 2010-luvun taitteesta voi tunnistaa muuttuvan koulutuspolitiikan ja yliopistokohtaiset intressit. Tällaisten aikakausien muutokset ovat kiihtynyt, ja saattaa olla, ettei edellisen vaiheen tuotoksilla ja painopisteillä ole legitimizeettiä seuraavassa ajassa. Tämä saattaa tarkoittaa sitä, että kehityskulut jäävät kesken ja pitkäjänteisyys katoaa. Kehittämisen johdonmukaisuutta tavoittelevissa aikasiirtymissä tarvitaan yhteistä sitkeyttä. (Pohjola 2023, 333.) Sosiaalityöstä tuli tieteenala, jonka taustalla vaikuttaa monia yhteiskunnallisia kehityskulkuja ja murrosvaiheita. Sosiaalityö sekä akatemisoitui että tieteellistyi. Yksi keskeinen asia tieteellistymisessä on tutkitun ja opetuksen avulla välitetyn tiedon luotettavuus. (Satka ym. 2023, 9–10.) Sosiaalityön tieteellistymisen voi nähdä yhtenä suomalaisen korkeakoulupolitiikan ja tutkinnonuudistuksen menestystarinana (Sipilä ym. 2023, 107–108). Sosiaalityöllä on tietynlaiset ydinpiirteet riippumatta ympäröivän yhteiskunnan vauraudesta, yhteiskuntajärjestyksestä, sosiaalipolitiikasta ja sen alkuperäisistä lähtökohdista. Suomessa sosiaalityön juuret ovat monialaiset. (Kananoja 2017a, 27.) Sosiaalityö tieteenalana on kuitenkin Suomessa verrattain uusi.

2.2 Sosiaalityön asiantuntijuus

Sosiaalityö on käytäntöön perustuva ammatti sekä akateeminen ala. Sosiaalityön tarkoituksena on edistää sosiaalista kehitystä ja muutosta, sosiaalista yhteenkuuluvuutta ja voimaantumista. Keskeistä sosiaalityössä on sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, ihmisoikeuksien, yhteisen vastuun ja monimuotoisuuden kunnioittamisen periaatteet. Sosiaalityö osallistaa ihmisiä, ja valjastaa rakenteita elämän haasteiden ratkaisemiseen ja hyvinvoinnin parantamiseen erilaisia tietopohjia hyödyntäen. Vuonna 2014 IFSW (*International Federation of Social Workers*) ja IAASSW (*International Association of Schools of Social Work*) hyväksyivät tämän yllä esitetyn sosiaalityön globaalin määritelmän. (IFSW 2014.) Sosiaalihuollon ammattilaisista säädetyn lain 3 §:ssä määritellään sosiaalihuollon ammattihenkilön sellaisiksi, jotka ovat saaneet ammattiharjoittamisoikeuden tai joilla on oikeus käyttää sosiaalihuollon ammattihenkilön ammattinimikettä. Ammattihenkilölain 9 §:ssä

määrittellään sosiaalityöntekijän erityiset velvollisuudet. Näitä ovat sosiaalityön ammatillinen johtaminen sekä yksilö-, perhe- tai yhteisötasolla olevaan sosiaalisen tuen ja palveluiden tarpeeseen vastaaminen sosiaalityön asiakas- ja asiantuntijatyönä. Velvollisuutena on myös näiden arviointi ja seuranta sekä palveluiden antaminen ja siitä päättäminen muiden lakien mukaisesti. Ammattihenkilölain 12 §:ssä (5.12.2024/740) säädetään oikeudesta toimia tilapäisesti sosiaalihuollon laillistetun ammattihenkilön tehtävissä eli sosiaalityöntekijän tehtävissä.

Sosiaalihuoltolain 15 §:ssä määritellään sosiaalityöstä: ” *Sosiaalityöllä tarkoitetaan yksilö- ja perhekohtaista asiakas- ja asiantuntijatyötä, jossa rakennetaan yksilön tai perheen tarpeita vastaava sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus, sovitetaan se yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa sekä ohjataan ja seurataan sen toteutumista ja vaikuttavuutta. Sosiaalityö on luonteeltaan muutosta tukevaa työtä, jonka tavoitteena on yhdessä yksilöiden, perheiden ja heidän yhteisöjensä kanssa lieventää elämäntilanteen vaikeuksia, vahvistaa yksilöiden ja perheiden omia toimintaedellytyksiä ja osallisuutta sekä edistää yhteisöjen sosiaalista eheyttä.* ” Tulevaisuudessa sosiaalityön asiantuntijuuden vahvuus on muun muassa sosiaalityön asettuminen niin yhteiskuntatieteelliseksi oppialaksi kuin sosiaalisen asiantuntijaksi. Sosiaalisen asiantuntijalla on yhteys sekä yhteiskunnassa läsnä olevaan että asiakkaiden elämässä läsnä olevaan haavoittuvaisuuteen ja pahoinvointiin. Merkittävää on myös tutkimusperustainen ongelmanratkaisu tämän kaltaisissa tilanteissa. (Lähteinen ym. 2017, 17.)

Sosiaalityön käsite ei ole aina aivan yksiselitteinen. Sosiaalisen käsite voi olla hankala ymmärrettävä muiden alojen ammattilaisille, ja siksi heille voi olla epäselvää mitä sosiaalityö on ja mitä sosiaalityöntekijät tekevät. (Adams ym. 2009a, 7.) Sosiaalityön käsitteen erilaiset lähtökohdat ja merkitykset saavat aikaan tämän (Kananoja 2017a, 28). Sosiaalisen asiantuntijuus on sosiaalityön asiantuntijuuden ytimessä. Peruspiiraita tälle ovat asiakkaiden oikeuksien ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden vahvistaminen sekä arvoperusta, eettiset periaatteet, vastuullisuus, kriittinen toimijuus ja sitoutuva työote. Sosiaalisen asiantuntijuus perustuu sosiaalisia ja yhteiskunnallisia kysymyksiä käsittelevien teorioiden soveltamiseen ja tutkimustiedon hyväksi käyttämiseen asiakastyössä sekä yhteisöllisessä ja rakenteellisessa työssä. Osaamisen keskeisesti liittyvät sosiaalisten ongelmien yhteiskunnallinen tunnistaminen ja arvioiminen. (Pohjola 2018, 286–291.)

Nykyisin asiantuntijuus on usein myös jaettua, yhdessä tehtyä ja neuvoteltua osaamista. Asiantuntijuus on aina suhteessa johonkin, esimerkiksi sosiaalityössä suhteessa asiakkaaseen, sosiaaliseen toimintaympäristöön ja näiden välisten ilmiöiden tunnistamiseen. Eri-laisten kontekstien tuntemuksen voikin ajatella olevan asiantuntijuuden lähtökohta. Asiantuntijuutta käsiteltäessä, voidaan puhua myös horisontaalisesta asiantuntijuudesta. (Tikkala 2019, 307.) Horisontaalinen asiantuntijuus tarkoittaa, että työntekijän ja asiakkaan suhteessa kummallakaan ei ole lähtökohtaisesti sellaista asiantuntijuutta, joka ylittäisi toisen asiantuntijuutta. Horisontaalisuus tarkoittaaakin samalle tasolle asettumista ja toisten kuuntelemista. Tämä on usein haasteellista, mutta tämän avulla voidaan edistää muun muassa asiakkaan osallisuutta. (Juhila 2006, 137–139.) Asiantuntijan sosiaalityöntekijästä asiakastyössä tekee se kokemuksen kautta karttunut tieto ja osaaminen (Pohjola ym. 2015, 176). Sosiaalityön toteuttaminen vaatii asiakkaan ja ammattihenkilön aktiivista ja yhteistä toimintaa muutoksen toteuttamiseksi. Sosiaalityö ja sen asiantuntijuus onkin välillä hieman vaikeasti ymmärrettävä kokonaisuus, jossa asiantuntijuus syntyy jatkuvassa yhteydessä asiakkaan ja sosiaalisen tiedon kanssa. Näin ollen sosiaalityön asiantuntijuus ei ole järjestelmässä tai palveluissa. (Tikkala 2019, 312.)

Sosiaalisen asiantuntemus viittaa sosiaalityön vastuuseen työskennellä perheiden ja yksilöiden erilaisten ongelmien parissa sekä työskennellä samanaikaisesti sosiaalisten ongelmien esille tulemisen ja näiden kontekstin ymmärtämisen hyväksi. Sosiaalityön sosiaalinen näkökulma käsittää ihmisten välistä vuorovaikutusta ja sosiaalisia suhteita sekä ihmisten arkielämää yhteiskunnassa, jossa elämme. Tämä kattaa myös sosiaalipolitiikan sosiaaliset katsantokannat ja yhteiskunnassa elämisen sosiaaliset näkökulmat, missä jotkut yksilöt, perheet, ryhmät ja yhteisöt kohtaavat elämässä sellaisia vaikeuksia, joihin tarvitaan väliintuloa, tukea ja apua. (Adams ym. 2009a, 5.) Tavallisessa tilanteessa tämä toteutuu sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välistä tasavertaista ja jaettua asiantuntijuutta hyödyntävässä yhteistyössä. Sosiaalityöntekijä ja asiakas yhteisesti sopivat erilaisten tukimuotojen ja monialaisen palvelujen verkoston järjestämisestä asiakkaiden tarpeisiin sopivaksi. Näitä tukemaan sosiaalisen asiantuntijuuden kehittämisessä tarvitaan kriittistä keskustelua sosiaalityön orientaatioista ja tutkittujen menetelmien luomista. (Pohjola 2018, 286–291.) Merkittäviä elementtejä sosiaalisen asiantuntijuuden kehittämisessä ovat tutkimusperustaisen asiantuntijuuden sanoittaminen, yhteiskunnallinen kontekstoiminen ja vaikuttavuustieto. Sosiaalityön kivijalkana on sen yhteiskunnallinen tehtävä, jonka perustalle rakennetaan etiikka, tieto, osaaminen, erilaiset tehtävät ja käytännöt. Sosiaalityön

asiantuntijuus saa perustansa ja voimansa käytännön asiakaskokemuksesta, joka tulee työskentelystä yksittäisten asiakkaiden ja perheiden kanssa. (Kananoja 2017a, 29–31.)

Sosiaalityön asiantuntijuuden merkittävimmät ulottuvuudet ovat tieto, taito ja etiikka (Sipilä 2011, 13). Sosiaalityön eettisestä perustasta on tärkeää erottaa toisistaan kolme eri osa-aluetta: sosiaalityön arvot, moraali ja eettiset periaatteet. Sosiaalityön keskeinen arvo on jokaisen ihmisen yhtäläinen ihmisarvo. Muita arvoja ovat oikeudenmukaisuus, yhteinen vastuu yhteisön jäsenistä ja asiakkaan itsemääräämisoikeus. Nämä ristiriitaiset intressit ajavat sosiaalityöntekijän moraalisten kysymysten eteen, esimerkiksi mikä on tapa toimia ja kenen näkökulmaa täytyy painottaa. Sosiaalityön arvot yleensä painottavat heikommassa asemassa olevan puolella olo, mutta merkittäviä ovat myös sovitut pelisäännöt ja ihan kaikkien ihmisten oikeudet. Eettisesti kestävä toiminta toteuttaa näitä sosiaalityön arvoja ja moraalialia. Sen lisäksi on toimittava lainsäädännön ja kansainvälisten sopimusten mukaan. (Kananoja 2017c, 174–175.) Sosiaalityön vahva perusta on moraalissa ja yhteiskunnallisessa asiantuntijuudessa sosiaalisiin ongelmiin koskien. Sosiaalisten ongelmien suhteen sosiaalityöntekijät ovat aitiopaikalla, ja merkittävää onkin miten saada toiset toimijat näkemään sitä todellisuutta ja vaikuttamaan ihmisten ongelmien poistamiseen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen. (Pohjola 2011, 215.)

Sosiaalityön kannalta keskeiset tietoaalueet voidaan jakaa esimerkiksi näin: *”1. sosiaalityön kohteena olevia ilmiöitä koskeva yhteiskuntatieteellinen ja käyttäytymistieteellinen tieto, 2. sosiaalityötä ammattina koskeva tieto, johon sisältyy arvoja, sosiaalityön teorioita, ammatillisia käytäntöjä ja niiden vaikutuksia koskeva tutkimustieto, 3. sosiaalityölle tärkeitä yhteiskunnallisia järjestelmiä koskeva tieto, 4. sosiaalityön välineitä, kuten lainsäädäntöä, etuuksia ja palveluita koskeva tieto, 5. tutkimus- ja kehittämismenetelmiä koskeva tieto.”* Sosiaalityön tietopohjaa tukevina lähitieteenaloina voidaan nähdä olevan esimerkiksi psykologia, sosiaalipsykologia, sosiologia, kasvatustiede ja sosiaalipolitiikka. Sosiaalityöntekijänä tarvitsee tietoa muun muassa lapsen kehitysvaiheista, jota tuottavat lähitieteenalat. (Kananoja & Lähteinen 2017, 493–494.) Sosiaalityön asiantuntijuutta tarvitaan sekä asiakastyössä että alan suunnittelussa, hallinnossa ja johtamisessa (Kananoja 2017a, 31).

Erilaisia sosiaalityön luonnehdintoja on löydettävissä jonkin verran, erillisiin asiantuntijuuskäsitteisiin kiinnittyneinä. Lähtökohtana on kuitenkin käytäntöprosessin asiantuntijuus, jota voi kuvata työssä tarvittavana työn hallintana. Tätä vahvistaa arjen

asiantuntijuus, joka on sosiaalityössä keskeistä, ja sen avulla pyritään asiakastilanteissa muutostyön perustavoitteena olevaan arjen sujuvuuteen. Projektiasiantuntijuus vahvistaa käytäntöjen hallintaa, joka toteutuu tutkimukseen perustavana ja tiedepohjaisena auttamisen kokonaisprosessin mahdollistajana. Toimintaa generoiva asiantuntijuus tarkoittaa sosiaalityöntekijän toimimista muutoksen katalysaattorina ja tukena. Toimintaa generoiva asiantuntijuus kannattelee sosiaalityön työ- ja asiakasprosesseja eri tasoilla. Sosiaalityön kokonaisuutta kuvaakin hyvin sille annettu tehtävä muutostyön asiantuntijuudesta. (Pohjola 2018, 284–285.) Järjestelmälähtöisyyden ja palvelurakenteen kehittämisen rinnalle tarvitaan myös sosiaalityön asiantuntijuuden vaalimista ja vahvistamista. Sosiaalityön on myös mukauduttava toimintaympäristön kehittämisvaateisiin. Tämä kuitenkin edellyttää uudenlaisen paikan ottamista yhteiskunnallisessa ja alueellisessa muutoksessa. (Sipilä 2011, 13,15.) Sosiaalityön asiantuntijuuden monipuolisuuden tunnistaminen onkin sosiaalityön eettisenä perustana (Tikkala 2019, 318). Sosiaalityön kivijalassa kiinteästi läsnä ovat vahva sosiaalisten ongelmien yhteiskunnallinen asiantuntijuus (Pohjola 2011, 215).

Sosiaalityön asiantuntijuuden eräänlaisena uudenlaisena haasteena voidaan nähdä kansalliset järjestelmä- ja organisaatiotason muutoshaasteet. Nämä muutokset liittyvät palvelujärjestelmän uudistumistarpeeseen sosiaali- ja terveysalalla ja sen integraatioon sekä sosiaalityötä määrittelevien keskeisen lainsäädännön uudistumiseen sekä viime sijaisen toimeentuloturvan järjestämisen muutoksiin. (Lindh ym. 2018, 9–10.) Sosiaali- ja terveydenhuollon nopeat muutokset palvelurakenteissa ja toimintaympäristöissä korostavat osaamista, joka kattaa laajan yleissivistyksen ja laajoja kokonaisuuksia jäsentävän yhteiskuntatieteellisen ymmärryksen sekä myös tutkimustaidot, jotta voidaan pyrkiä huolehtimaan kaikkien kansalaisten hyvinvoinnista, osallisuudesta ja vahvasta yhteiskunnallisesta asemasta. (Lähteinen ym. 2017, 17.) Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyön tiivistyessä, sosiaalityön asiantuntemus on merkittävää yhteistyön rakenteiden suunnittelussa ja yhdistettyjen organisaatioiden johdossa. Yhteistyöorganisaatioissa tarvitaan sosiaalisten tekijöiden vaikutusten tuntemusta muutenkin. Monien asiakasryhmien sosiaaliset ja terveydelliset ongelmat kiinnittyvät tiukasti toisiinsa. (Kananoja 2017a, 31.) Tiettyjen ja tietynlaisten tietojen ja taitojen kokonaisuuden hallinta luonnehtii ammattilaista (Sipilä 2011, 17).

Samanaikaisesti globaalin ja kansallisen toimintaympäristön muutos sekä erityistä tukea tarvitsevien ihmisten ongelmien lisääntyminen ja monimutkaistuminen luovat paineita sosiaalityön asiantuntijuudelle. Sosiaalityön asiantuntijuutta haastaa muuttuvaan

asiakkuuteen liittyvät haasteet. Sosiaalityössä on alettu viime vuosina painottaa asiakaslähtöisen toiminnan, asiakkaiden kokemustiedon, osallisuuden, oikeuksien ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistamista. Puolestaan on myös keskusteltu asiakkaan aktivoinnista, vastuullistamisesta ja näyttöön perustuvien asiakasprosessien merkityksestä. (Lindh ym. 2018, 10–11; Pohjola 2018.) Sekä ideologiset että toimintarakenteisiin liittyvät muutokset osaltaan muuttavat sosiaalityön käytännön toimintaympäristöjä, ammatillista toimintaa ja toimintarooleja sekä sosiaalityöntekijöiden ammatillista identiteettiä. Sosiaalityön muuttuvan asiantuntijuuden haasteena on muun muassa epävarmuus sosiaalisen käsitteestä, sen erityisyydestä sekä sosiaalisen asiantuntijuudesta sosiaalityön eri osa-alueilla. (Lindh ym. 2018, 11.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyön tiivistyessä, sosiaalityön asiantuntemus on merkittävää yhteistyön rakenteiden suunnittelussa ja yhdistettyjen organisaatioiden johdossa. Yhteistyöorganisaatioissa tarvitaan sosiaalisten tekijöiden vaikutusten tuntemusta muutenkin. Monien asiakasryhmien sosiaaliset ja terveydelliset ongelmat kiinnittyvät tiukasti toisiinsa. (Kananoja 2017a, 31.) Koulutuksen eräs osaamisalue on muutos- ja kehittämisosaaminen sekä rakenteellinen sosiaalityö. Ne ovat tärkeitä, jotta sosiaalityöntekijät voivat kehittää palveluita sekä edistää asiakkaiden hyvinvointia myös rakenteiden tasolla. (Lähteinen ym. 2017, 14–16.)

2.3 Sosiaalityön ammatillisuus ja osaaminen

Sosiaalityön tieto koostuu eri osista, joita ovat tieteellisen tutkimuksen avulla saatu tieto, käytäntötieto ja kokemustieto. Sosiaalityön ammattitaito tarkoittaa asiantuntijuutta, johon kuuluu taidot asiakkaan kohtaamisen, kyky tunnistaa mistä on asiakkaan tilanteessa kyse ja kykyä tämän arviointiin sekä rohkeutta toimia ja kehittää. (Sipilä 2011, 39.) Sosiaalityöntekijöiden ammatillisuuden selkärankana on työntekijöiden eettinen tietoisuus (Lehto-Lundén & Salovaara 2016, Hyvinvoiva sosiaalityöntekijä). Sosiaalityön osaamisen vahvuuksina voidaan nähdä asiakasprosessien kokonaisuuksien hallinta ja mahdollisuus joustavasti muunnella omaa paikkaansa prosesseissa sekä näihin liittyen työn eri alueiden ja palvelujärjestelmän tuntemus. Tärkeää on myös yhteiskunnallinen ja rakenteellinen ymmärrys. (Pohjola 2018, 284–285.) Usein sosiaalityö ymmärretään vain sosiaalityöntekijän toimenpiteiksi. Sosiaalityöllä on kuitenkin vuorovaikutuksellinen ja

sosiaalinen luonne, ja sosiaalityötä voi tarkastella myös asiakkaan osuutena: kokemuksia, toimintaa ja vaikutuksia hänen elämäänsä. (Kananoja 2017c, 186.)

Sosiaalityöntekijöiden professionaalinen osaaminen painottuu hyvinvointiosaamiseen, joka tarkoittaa hyvinvoinnin vajeiden korjaamisen lisäksi sosiaalisten ongelmien ehkäisyä. Sosiaalityön hyvinvointiosaamisen vahvistaminen edellyttää sosiaalityöntekijöiden taidon ja tiedon tutkimuksellista analyttistä tukemista. Analyttinen osaaminen tarkoittaa kykyä käyttää professionaalista harkintaa, jonka avulla voidaan rakentaa sosiaalityötä muutostyönä mikro-, meso- ja makrotasolla. Sosiaalityöntekijöillä on paljon tietoa yhteiskunnallisista asioista sekä psyykkiseen ja fyysisen terveyteen vaikuttavista tekijöistä. Heillä on myös psykososiaalista sekä oikeudellista tietoa. Sosiaalityöntekijän työkalupakkiin kuuluu myös maallikkoasiantuntemusta, tietoa arkipäivän merkitysrakenteista. Sosiaalityöntekijänä toimimiseen liittyy myös kysymys, miten minä toimin sosiaalityöntekijänä. Sosiaalityöntekijän henkilökohtaiseen asiantuntijuuteen liittyy eettinen aspekti. (Sipilä 2011, Abstrakti, 16, 21.) Niin sanotun maalaisjärjen käyttämistä sosiaalityössä ei siis voi kieltää. Mutta se ei ole kaikista keskeisin asiantuntijuuden lähde.

Sosiaalityöntekijät itse pitävät tärkeinä taitokokonaisuuksina osaamista toimia neutraalina ja jäsentävänä osapuolena ongelmatilanteissa sekä taitoa palveluohjaukseen asiakkaan huomioonottamisena. Eettisenä toimintaperiaatteena merkittävä on asiakkaiden ihmisarvoinen kohtaaminen ja kohtelu, tasa-arvoisuus ja oikeudenmukaisuus. Sosiaalityön perinteiden vaikutus nykypäivän sosiaalityössä näkyy eniten psykososiaalisena sosiaalityönä. Professionaalisen työn tunnusmerkkinä voi ajatella olevan teorialiedon soveltamisen tapaus- tai tilannekohtaisesti. Professionaalille sosiaalityölle tyypillistä on asiakassuhdetyö ja työn kompleksisuus. Tuki ja kontrolli ovat aina sisältyneet sosiaalityöhön. (Sipilä 2011, Abstrakti, 19.) Sosiaalityöntekijän koulutukseen pohjautuvat osaamisalueet ovat: yhteiskuntatieteellinen osaaminen, rakenteellisen sosiaalityön osaaminen, johtamisosaaminen, kehittämis- ja muutososaaminen, eettinen osaaminen, vuorovaikutusosaaminen, oikeudellinen osaaminen, palvelujärjestelmäosaaminen, työmenetelmäosaaminen sekä tutkimusosaaminen. (Lähteinen ym. 2017, 14–16.)

Suomalaisen lainsäädännön sekä erinäisten käytäntöjen pohjalta sosiaalityöntekijälle on muodostanut tehtäväalueita, joita ovat esimerkiksi palvelutarpeen arviointi, monitoimijainen yhteistyö, päätöksenteko, perusoikeuksien ja asiakkaiden oikeusturvan toteuttamisen varmistaminen, asiakasprosessien ja sosiaalityön johtaminen sekä rakenteellinen

sosiaalityö. Nämä tehtävät sosiaalityöntekijä voi hoitaa ammattitaitoisesti, silloin kun hänellä on riittävä syvälinen osaaminen kaikissa yllä mainituista koulutuksen osaamisalueista. Sosiaalityön koulutus perustuu tiede- ja tutkimusperustaiseen koulutukseen ja käytännön elämässä tapahtuvan oppimisen yhdistämiseen. Sosiaalityön koulutuksen tavoitteena on tuottavaa opiskelijoille vahva tieteellis-teoreettinen yleispätevyys, tutkimukselliset valmiudet sekä valmiudet työskennellä asiantuntija-ammattissa. Opiskelujen aikana opiskelija perehtyy asiakkaiden arjessa läsnä oleviin sosiaalisiin ongelmiin ja ilmiöihin, palveluiden ja interventioiden vaikuttavuuteen sekä yhteiskunnalliseen toimintaan tutkimustiedon ja teorian valossa. Keskeinen rooli ammatti-identiteetin kehittymiselle on käsitteiden ja teorioiden tuntemisella, näillä on merkitys myös työelämässä tarvittavan osaamisen rakentumiselle. (Lähteinen ym. 2017, 8, 14–16.)

Sosiaalityön asiantuntemuksen voi nähdä koskettavan neljää asiaa. Ensimmäinen on ammatillisen käytännön prosessien hallinta. Tämä tarkoittaa, että tavanomaisen ammatillisen osaamisen lisäksi asiantuntemus kohdistuu vuorovaikutukseen ihmisten välillä ja kykyyn tunnistaa asiakkaiden erilaiset tarpeet. Näihin voidaan vastata monipuolisilla ja tehokkailla prosesseilla. Toisena asiantuntemus sosiaalityössä koskettaa kykyä hyödyntää lisääntyvää tieteellistä tutkimusta asiakkaiden tilanteissa. Kolmanneksi asiantuntemus sosiaalityössä tarkoittaa kuinka onnistutaan parhaalla mahdollisella tehokkuudella edistämään ihmisten hyvinvointia. Esimerkiksi erityisesti kaikista haavoittuvaisimmassa elämäntilanteessa elävien ihmisten kohdalla sitä, että osataan ja pystytään kaikkien kohdalla tunnistamaan missä määrin heidän hyvinvointinsa on kohentunut. Jos hyvinvointi ei ole kohentunut, pyritään se nopeasti tunnistamaan ja muuttamaan toimintaa. Käytännössä tämä tarkoittaa siis kattavaa vaikuttavuuden arviointia osana ammatillisia arjen käytäntöjä. (Paasio 2018, 263–264.)

Neljäntenä asiantuntijuus sosiaalityössä tarkoittaa taitoa käsitellä yksilöiden arjessa hyvän elämän kysymyksiä ja luoda muutosta eri tasoilla. Tämän osan voi nähdä jakautuvan kahteen: arvoulottuvuus ja toiminnan generointi. Arvo-osaaminen tarkoittaa, että sosiaalityön asiantuntijan täytyy hallita monia kysymyksiä ajatellen arvoja. Sosiaalityön asiantuntijuus vaatii taitoa edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta ja ehkäistä sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta. Tarvitaan myös kykyä tunnistaa nämä. Merkittävää on, ettei sosiaalityön arvojen ja käytännön työn välille saa syntyä liian isoa kuilua. Toiminnan generointi tarkoittaa kykyä ymmärtää muutoksen dynamiikka ja kykyä ottaa se käyttöön. Tämä on merkittävää rajapinta-asiantuntemusta, jossa tulee ymmärtää erilaisten

systemien olemassaolon. Kyse voi olla yksilön tai yhteisön erilaisten systemien välisestä suhteista. Neljäs ulottuvuus koskee sosiaalityötä itseään, pystymmekö näkemään mikä on arvokkainta sosiaalityössä ja aikaansaamaan sellaista toimintaa, joka edistää näitä ulottuvuuksia. (Paasio 2018, 260–264.)

Orientaatio voidaan nähdä olevan sosiaalityön eri tehtäväalueisiin kuuluvien menetelmien kokonaisuutena, jonka mukaan sosiaalityötä toteutetaan. Ne muodostavat sosiaalityön osaamisperustan ja tarkoittavat erityisosaamisen kehittämistä riittävän laajana kokonaisuutena. Orientaatiot muodostuvat sosiaalityön työmenetelmistä, esimerkiksi yksilö- ja ryhmätyömuodoista, valtaistavista menetelmistä, psykososiaalisesta työstä ja palveluohjauksesta. Orientaatioihin perustuvassa sosiaalityössä tarkastellaan sekä mikro- että makrotason asioita riippumatta siitä työskennelläänkö yksilökohtaisin menetelmin tai rakenteisiin vaikuttamalla. Sosiaalityötä voidaan tarkastella neljänä orientaatio- ja erikoistumisalueina: ”1. ennaltaehkäisy ja varhainen muuttuminen sosiaalisena interventiona, jotka ovat oma osaamisalueensa mutta läpäisevät muutkin orientaatiot 2. kuntouttava sosiaalityö 3. yhteisösosiaalityö 4. rakenteellinen sosiaalityö.” Esimerkkinä orientaatioista ja työmenetelmistä eri tehtäväalueilla voidaan tarkastella lastensuojelua. Lastensuojelutyön tehtäväalueella orientaationa ennaltaehkäisevä työ ja varhainen puuttuminen. Työmenetelminä voidaan nähdä perheiden tukemisen, palveluohjauksen ja avohuollon tukitoimet. (Karjalainen 2017, 193–197.)

Sosiaalityöntekijät kokevat usein työssään tärkeäksi tietää lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen vaikutuksesta perheen keskinäisiin suhteisiin sekä lapsen kasvua ja kehitystä tukevista ja heikentävistä tekijöistä perheen sisällä. Psykososiaalinen tieto sekä teoreettista ja tutkimusta korostava tieto ovat todella merkittäviä sosiaalityön tietoperustan ulottuvuuksia. Sosiaalityön ammattitaidon ulottuvuudessa merkittäviksi nousevat asiakkaan auttamistaidot yksilöllisissä elämäntilanteissa, taito arvioida asiakkaan tarpeet, kyky dialogiseen asiakassuhteeseen sekä sopeuttaa asiakas yhteiskuntaan sosiaalityön menetelmien avulla. Asiakkaan osallisuuden edistäminen koetaan myös työssä merkitykselliseksi. Ammattitaidon kannalta merkitykselliseksi koetaan managerialistis-ekonomiset taidot. Kolmanneksi merkityksellisin kokonaisuus on tutkimuksellinen ja kriittisen käsitteellistämisen taito. (Sipilä 2011, 93–102.)

Sosiaalityön roolin voi nähdä olevan koordinoijana asiakkaan palvelujen kokonaisuudessa. Tällaisen merkitys ja tarve tulee entisestään tulevaisuudessa kasvamaan.

Sosiaalityöntekijä voi olla asiakkaan elämäntilanteen kartoittaja, sosiaalisen vuorovaikutuksen edistäjä, sovittelija, asiantuntija. Samaan aikaan on tärkeää sosiaalityöntekijän yhteiskuntapoliittinen asiantuntijatehtävätoiminta rakenteellisina muutosagentteina. (Pohjola 2018, 284.) Pätevyys ei ole hankittu ominaisuus, vaan siinä koko ajan kehitytään. Sosiaalityöntekijä on muutoshakuisuuden ja jatkuvaan oppimisprosessiin suostuva reflektiivinen ammattilainen. (Karvinen-Niinikoski & Rantalaiho 2023, 306.) Sosiaalityölle ominaista on sen kontekstuaalisuus, joka tarkoittaa toimintaympäristöjen, tilanteisuuden ja ajallisuuden merkityksen työssä (Mt., 285). Osaamisvaatimuksia on monenlaisia, esimerkiksi etninen osaaminen, kulttuuritaustan tunteminen ja ymmärtäminen (Kananoja 2017c, 176).

2.4 Sosiaalityö rakenteissa ja politiikassa

Sosiaalityön ammatin poliittisuus tulee osaltaan jo pelkästään sen yhteiskunnallisesta kontekstista (Kokkonen 2019, 57). Rakenteellinen sosiaalityö voidaan nähdä yhtenä sosiaalityön kivijalkana ja osana sosiaalityön tehtävien ydintä. Rakenteellisessa sosiaalityössä voi ajatella olevan kaksi haaraa, jotka ovat samanaikaisia ja toisiinsa kietoutuneita. Ensimmäisessä kyse on haavoittuvaisemmassa asemassa olevan yksilön ja asiakkaiden asianajosta ja heidän valtaistumisestaan toimimaan olosuhteiden parantamiseksi. Toisena kyse on yhteiskunnallisten rakenteiden muuttamisesta. (Pohjola ym. 2014, Rakenteellinen sosiaalityö aikakauden haasteena; Närhi ym. 2023, 6.) Sosiaalityön sekä sosiaalipoliittisten järjestelmien ja lakisääteisten palveluiden suhdetta voidaan pohtia kahdelta eri kannalta. Sosiaalityö voidaan ajatella olevan niin organisaatiosta riippumattomana ammattina, jolla on oma yhteiskunnallinen tehtävänsä, oma tietopohjansa ja omat osaamisalueensa. Sosiaalityötä voidaan tarkastella myös toiselta kannalta, eli sosiaalipoliittisen järjestelmän välineenä, joka määrittelee tehtävänsä ja sisältönsä lainsäädännöstä ja järjestelmästä sekä näiden sisältämistä palveluista ja etuuksista. (Kananoja 2017b, 37.)

Sosiaalityötä saatetaan usein jäsentää asiakastyön lähtökohdista, mutta tärkeää on myös yhteiskunnallisen sosiaalityön painotus. Tärkeää on sosiaalityön yhteiskunnallinen ja sosiaalipoliittinen tehtävä rakenteellisena asiantuntijana ja vaikuttajana. Tämä osaltaan rakentuu kriittiselle työotteelle, jota nykypäivän epävarmuuksissa tarvitaan. Eräs merkittävä paradoksi onkin, että sosiaalisten ongelmien rakenteellinen tausta tunnistetaan, mutta

erilaiset toimet kohdistuvat pääosin yksilöihin. Sosiaalityöntekijöillä on velvollisuus tehdä selkoa asiakkaiden elämäntilanteissa läsnä olevista sosiaalisista ongelmista, jotka liittyvät yhteiskunnallisiin epäkohtiin ja vaikutussuhteisiin. (Pohjola 2018, 285.)

Yhteiskunnallisia linjauksia ja uusia rakenteita muodostavien päätösten tueksi on merkittävää tuoda sosiaalisen näkökulmaa. Tämän kaltaisessa kokonaisuudessa sosiaalityö soveltaa sosiaalisen asiantuntijana monialaista ja moniulotteista tieteellistä tietoa, toiminnan rationaliteetteja ja työmetodeja. (Pohjola 2018, 286.) Rakenteellisen sosiaalityön osa-alueet ovat tietotyö, strategiatyö, inklusiivisyö ja oikeudenmukaisuustyö (Pohjola 2011). Nämä osa-alueet voidaan myös jakaa tehtäväalueisiin. Tietotyö siis kattaa tiedon saamisen, tuottamisen ja välittämisen. Strategiatyö sisältää reformityön, sosiaalipoliittisen työn ja kansalaisvaikuttamisen. Inklusiivisyö tietoisuustyön, valtaistamistyön, osallistavan kehittämistyön ja yhteisötyön. Oikeudenmukaisuustyö puolestaan kuuluu kehittämis- ja tutkimustoimintaan, järjestötoimintaan, kirjoittamiseen, haastatteluiden antaminen ja kansalaisaktivismi. (Kannasoja & Ruonakangas 2023, 95.) Rakenteellista sosiaalityötä ovat esimerkiksi sosiaalityöaiheisen podcastin pitäminen.

Laki luo rakenteellisen sosiaalityön ensisijaiseksi kontekstiksi palvelujärjestelmän, ja ensisijaiseksi rooliksi tietotyön eli sosiaalityöntekijöiden tuottaman tiedon tarpeista ja yhteiskunnan tilanteesta (Närhi ym. 2023, 13). Sosiaalihuoltolain 7 §:ssä puhutaan rakenteellisesta sosiaalityöstä. 7 §:ssä todetaan rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluvan kolme tekijää. ”1. Sosiaalihuollon asiakastyöhön perustuvan tiedon tuottaminen asiakkaiden tarpeista ja niiden yhteiskunnallisista yhteyksistä sekä tarpeisiin vastaavien sosiaalipalvelujen ja muun sosiaalihuollon vaikutuksista. 2. Tavoitteelliset toimet ja toimenpide-ehdotukset sosiaalisten ongelmien ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi sekä hyvinvointialueen asukkaiden asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi. 3. Sosiaalihuollon asiantuntemuksen tuominen osaksi hyvinvointialueen muiden toimialojen ja kunnan suunnittelua sekä yhteistyö yksityisten palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa paikallista sosiaalityötä sekä muuta palvelu- ja tukivalikoimaa kehittäen.”

Rakenteellisen sosiaalityön tavoitteet ja toiminnan lähtökohdat kumpuavat sosiaalityön yleisestä ja tunnustetuista tehtävistä. Rakenteellisen sosiaalityön määritykset ja painotukset muuttuvat ja ovat muuttuneet aikakausien ja niiden painotusten mukaan. Kuitenkin pääsääntöisesti fokus on ollut sosiaalityön perusymmärryksessä eli ihminen elämässään ja tilanteissaan, joka on osa moninaisten rakenteiden verkostoa. (Pohjola 2014.)

Yhteiskunnallisiin rakenteisiin, prosesseihin ja ilmiöihin vaikuttaminen on rakenteellisen sosiaalityön tavoite. Tarkoituksena on näihin vaikuttamalla edistää yhteiskunnallista ja eri toimijoiden välistä oikeudenmukaisuutta. Näin pystytään samalla vähentämään eriarvoisuutta sekä tukemaan kansalaisten hyvinvointia käyttämällä hyväksi niin sosiaalityön ja muiden toimijoiden asiantuntemusta. (Närhi ym. 2023, 7.)

Sosiaalityöntekijöille on kuitenkin yleisesti melko selvää, miten rakenteellista sosiaalityötä käytännössä toteutetaan. Lisäksi kiinnostusta rakenteellisen sosiaalityön tekemiseen sosiaalityöntekijöiden keskuudessa on vahvaa. Kuitenkin käytännössä kuinka usein tai paljon sosiaalityöntekijät tekevät rakenteellista työtä on melko vähäistä. (Kannasoja & Ruonakangas 2023, 94.) Sosiaalityö toimii rakenteiden puitteissa, mutta sosiaalityön syvintä ydintä ei saa unohtaa, koska silloin menee koko sosiaalityön merkitys. Merkittävää onkin sosiaalityöntekijöiden asemoituminen: ovatko he vahvistamassa yksilöllisyyden ideologiaa vai ovatko he mukana rakentamassa sosiaalityön yhteistä eetosta ja yhteiskunnallinen toimintavoima. (Pohjola 2014.) Joskus sosiaalityöntekijän vahva sitoutuminen ammattietiikkaan on ristiriidassa työntekijän oman organisaation toimintatapojen kanssa. (Kananoja 2017b, 37–38.) Poliittiset kannanotot heijastavat arvoja sekä käsitystä hyvästä elämästä ja oikeudenmukaisuudesta (Kokkonen 2019, 60).

Yhteiskunnan taloudelliset resurssit sekä hyvinvointipalveluita ja sosiaaliturvaa koskevat ratkaisut vaikuttavat yksilöiden elämäntilanteisiin ja sosiaalityön ammatillisiin käytäntöihin. Sosiaalityö on syntynyt tietynlaisen yhteiskunnallisen tehtävän takia. Valtion yhteiskunnallinen ja kansainvälinen kehitys vaikuttavat sosiaalityön ratkaistaviksi tuleviin kysymyksiin. (Kananoja 2017a, 29.) Rakenteellisen sosiaalityön merkitys on noussut esille nykyisen yhteiskunnan murroksen myrskyissä, mutta myös aiemmin. Esimerkiksi paradoksaalista on, että 1990-luvun lamassa olisi tarvittu toimintaa rakenteiden tasolla. Tämän sijaan rakenteellisten murrosten keskellä kehitys johti yksilökeskeiseen suuntaan. Nyky-yhteiskunnan murrokseen liittyy muun muassa globalisaatio, poliittiset ja ideologiset muutokset sekä markkinaperustaisuuden vahvistaminen ja rahan merkityksen nousu ohi inhimillisen hyvinvoinnin. (Pohjola ym. 2014, Rakenteellinen sosiaalityö aikakauden haasteena.)

Silloin, kun sosiaalityötä tarkastellaan järjestelmästä irrallisena, sen keskeinen osaaminen ja sisältö perustuu profession yhteiskunnalliseen tehtävään: sen moraaliin, etiikkaan sekä ammatin kykyyn tunnistaa, analysoida ja käsitellä yksilöiden elämäntilanteeseen ja

toimintaedellytykseen liittyviä sosiaalisia yhteyksiä. Tästä lähtökohdasta ajatellen sosiaalityö toteuttaa tehtävänsä monenlaisissa organisaatioissa. Silloin kun sosiaalityötä tarkastellaan sosiaalipolitiikan välineenä, niin sanotusti organisaationa, joka toteuttaa ja välittää yhteiskunnan palveluita, niin tällöin sosiaalityön sisältö ja osaaminen saatetaan nähdä liittyvän vain yhteiskunnan järjestelmiin. Esimerkiksi lakisääteisten palveluiden, oikeuksien ja etuuksien tuntemiseen. Erilaisten lakien toteuttaminen ja järjestelmän käytännöt saattavat nousta asiakkaan yksilöllistä elämäntilannetta tärkeämmäksi määrittäjäksi. Tällaisessa tavassa työn todellinen sisältö saattaa jäädä pienemmälle huomiolle, ja työ painottuu enemmänkin asiakkaan ohjaamiseen oikeuden toimintojen ja palveluiden piiriin. (Kananaja 2017b, 37–38.)

Suomalaisessa sosiaalityössä erityispiirteenä on läheinen suhde hyvinvointivaltioon. Hyvinvointivaltioon kietoutuessaan sosiaalityöstä on tullut tiukasti julkiseen valtaan sitoutunut ammattikunta. (Kokkonen 2019, 58.) Suomalaisella sosiaalityöllä on hieman paradoksaalinen suhde rakenteellisuuteensa. Sosiaalityöntekijät ovat vahvasti kiinnittyneitä palvelujärjestelmään. Sosiaalityöntekijät näkevät työssään sosiaalisia ongelmia läheltä, ja he ovat hyvällä paikalla rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiseen. Toisaalta kuitenkin toiminta osana rakenteita voi myös hiljentää niihin kohdistuvaa kritiikkiä. Rakenteellisen sosiaalityön voi nähdä haastavan sananlaskun *kenen leipää syöt, sen lauluja laulat*. (Pohjola ym. 2014.) Tällaisessa tilanteessa on vahvasti läsnä sosiaalityön kaksoissidonnaisuus. Tarkoituksena on sekä palvella yhteiskuntaa sosiaalisia ongelmia tasoittamalla että muuttaa yhteiskunnan toimintaa ja rakenteita, jotta sen avulla voitaisiin paremmin tukea ihmisten hyvinvointia. (Pohjola ym. 2014; Pohjola 2011, 207.)

Sosiaalityössä arvot, etiikka ja poliittisuus kiinnittyvät yhteen, ja sosiaalityöllä on myös yhteiskunnallinen vastuu. Siksi sosiaalityön eetos ulottuu yksilöä laajemmalle. Voidaan jopa puhua työn poliittisesta etiikasta, joka sisältää muun muassa haavoittuvaisemmassa asemassa olevien ihmisten tilanteiden esiin nostamisen sekä muutostarpeiden ja uudenlaisten rakenteellisten ratkaisujen esiin tuomisen ja tukemisen. Merkittävää on pohtia milaista todellisuutta haluamme tuottaa ja tulemme tuottaneeksi. Arvot kulminoituvat työssä juuri tähän kysymykseen. Tämä korostuu tilanteissa, joissa uusliberalistiset näkemykset ja sosiaaliset arvot ovat poliittisesti vastakkain haastaen sosiaalityön arvo-osaamisen ja ammattieettiset lähtökohdat. (Pohjola 2018, 286.) Kansantalouden kilpailukyvyn korostaminen sekä sosiaali- ja terveystalouden mahdollisimman kustannustehokkain tuottamisen ideaalit heikentävät suomalaisen rakenteellisen sosiaalityön edellytyksiä toimia.

Suomessa on alkanut korostua sosiaalisten ongelmien ehkäisyn ja eriarvoisuuden vähentämisen sijaan korostua tehokkuuden ja taloudellisuuden ihanteet. (Kokkonen 2023, 65.)

Juridis-hallinnollisen perinteen vaikutus näkyy sosiaalityön käytännön toiminnan säätelynä, sosiaalityön moraalisenä velvollisuutena sopeutua ympäröivän konsernin oppeihin (Sipilä 2011, Abstrakti). Sosiaalityöllä on ammattialana keskeinen rooli yhteiskunnallisiin rakenteellisiin vaikuttavana instituutiona, joka ohjaa hyvinvointiresurssien oikeudenmukaista jakautumista. Sosiaalityö säätelee tätä oikeudenmukaista jakautumista erilaisten palveluiden kautta. Ilman tällaista poliittista vaikuttamistyötä, voisi sosiaalityö ajautua tieteenalaksi ilmaan eetosta, joka vain tyytyisi vain toteuttamaan niukoilla resursseilla usein keskenään ristiriitaisiakin tavoitteita ja panemaan toimeen poliittisia päätöksiä ja sille annettuja viimesijaisia lakisääteisiä tehtäviä. Monissa maissa sosiaalityö on saanut kritiikkiä osallistumisesta ja sopeutumisesta uusliberalistiseen järjestelmään. (Vornanen ym. 2016, 204.) Rakenteellisen sosiaalityön avulla on vaikutettava niihin käytäntöihin, jotka estävät toimimasta sosiaalityön etiikan mukaisesti. (Kananoja 2017c, 178.)

Yhteiskunnallisten ilmiöiden tarkastelu poliittisesti liittyy rakenteelliseen sosiaalityöhön siten, että se merkitsee yhteiskunnallisten tilanteiden julkista tunnustamista ja pyrkimystä näiden ongelmallisten rakenteiden muuttamiseen. Politisoinnin vastakohta on depolitisointi. (Kokkonen 2023, 51–52.) Depolitisointi tarkoittaa asian poliittisuuden kieltämistä, ja asian käsittelemistä esimerkiksi taloudellisenä tai juridisena (Palonen ym. 2019, Depoliticised policies, depoliticised citizens?). Depolitisoinnin takia on uhkana, että rakenteellinen sosiaalityö supistuu vain palvelujärjestelmän kehittämiseen sen sijaan, että keskittyttäisiin syrjintää ja eriarvoisuutta aiheuttavien yhteiskunnallisten rakenteiden kritisointiin ja muuttamiseen. Depolitisoitumisesta johtuen rakenteellisen sosiaalityön tieto voisi menettää poliittisen merkityksensä. (Kokkonen 2023, 50.) Poliittisesti orientoituneen ja sosiaalityön ammattieettisiin periaatteisiin sitoutuneen rakenteellisen sosiaalityön tavoitteiden edistämistä haastaa sosiaalityön depolitisoituminen ja taloudellistuminen (Närhi ym. 2023, 15.) Murroksen oloissa kaivataan uudesti tulevaisuuteen suuntaavaa sosiaalityön asiantuntijuutta, jossa nähdään korostuvan sosiaalityön sosiaalipoliittisen roolin, ja tätä on sanallistettu: *”yhteiskunnallisia uudistuksia vaativaksi, poliittisesti tiedostavaksi ja tulevaisuuteen suuntautuneeksi osallisuuden ja asiantuntijuuden roolikuvaaksi”* (Pohjola 2018, 287–290.)

Sosiaalityön toimintaympäristöön vaikuttaa eri puolilta tulevia, keskenään ristiriitaisia paineita. Sosiaalityössä muutokset ovat jatkuvasti läsnä, ja ne voivat tarjota sekä mahdollisuuksia että riskejä. Nämä kuitenkin synnyttävät kysymyksiä sosiaalityön paikasta ja oikeutuksesta. Sosiaalityöntekijöiden asiantuntijuus, ammattitaito ja sitoutuminen mahdollistavat myös uusissa tehtävissä ja ympäristöissä toimimisen. Näin sosiaalityöntekijät pystyvät vaikuttamaan niin ihmisten elämiin kuin laajemmin yhteiskuntaan. He pystyvät vaikuttamaan sosiaalityöllä ja sosiaalityöhön. (Adams ym. 2009b, 392–393.) Sosiaalityön etiikkaa ja arkipäivän työtilanteita ei ole aine helppoa sovittaa yhteen. Sosiaalialan ammattilaiset kokevat usein, että rajalliset resurssit ja organisaatioiden toimintatavat estävät eettisesti kestävän työtavan. Tärkeää on kuitenkin tunnistaa päätöksenteon perusteet, esimerkiksi lakien ja päätösten perusteluasiakirjat, jotta osataan omassa työssään ottaa huomioon syyt ja olosuhteet, joiden takia ratkaisut ovat syntyneet niin kuin ovat syntyneet. (Kananoja 2017c, 174–175.)

Yhteiskunnan muuttuessa yhteiskunnallisena työnä sosiaalityön on väistämättä uudistuttava (Pohjola ym. 2019). Globalisaatio ja taloudellisten voittojen asettaminen ihmisten edelle aiheuttavat aiheuttaa sosiaalityölle jännitteitä (Dominelli 2009, 23). Nämä suuria megatrendejä eli muun muassa globalisaatio, uusliberalistinen talouspolitiikka, hyvinvointivaltiolliiset muutokset ja kaikkialla läsnä oleva digitalisoituminen. Merkittävää on myös voimistuvat vaikuttavuuden vaateet ja tiedon tarpeet. Sosiaalityön asiantuntijuuden ja osaamisen uudistumiseen liittyviä vaateita tulee monelta suunnalta. Haavoittuvaisimmassa asemassa olevien ongelmat kasvattavat tarvetta jäsentää ja pohtia sosiaalityön asiantuntijuutta ja sen muutosta. Tällaisia sosiaalisia ongelmia ovat muun muassa pitkäaikaistyöttömyys, mielenterveys- ja päihdeongelmat, köyhyys, maahanmuutto, huono-osaisuus ja syrjäytymisriskien lisääntyminen. (Lindh ym. 2018, 9–10.)

Sosiaalityön muuttuvan asiantuntijuuden haasteet liittyvät yleisesti hyvinvointivaltion muutokseen ja erityisesti julkisen talouden tehostamista, talouskuria ja säästämistä korostaviin poliittisiin vaatimuksiin. Talouskuria korostavan politiikan tavoitteena on entistä vähemmän sosiaalista vastuuta kantava valtio. (Lindh ym. 2018, 9–10.) Tulevaisuuden haasteita sosiaalityössä ovat erityisesti ennakoiava toiminen yhteiskunnassa ja uudenlaisten hyvinvointipoliittisten ratkaisujen etsiminen (Törrönen 2016). Uusliberalististen talousmuutosten myötä on entistä tärkeämpää, että sosiaalityö ymmärretään myös yhteiskunnallisten epäkohtien puuttumiseen ja eriarvoistavien rakenteiden poistamiseen vaikuttavana poliittisena toimintana. (Närhi ym. 2023, 10.)

3 Tutkielman toteutus

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Pro gradu -tutkielmani tavoitteena on selvittää sosiaalityöntekijöiden sijaisten kelpoisuusehtojen laskua koskevassa eduskunnan käsittelyssä esille nousseita perusteluita. Näillä perusteluilla sekä puolletaan lakimuutosta, mutta myös vastustetaan. Tavoitteena on myös selvittää, miten sosiaalityön asiantuntijuus tulee käsittelyssä esille. Tutkielmasani on kaksi tutkimuskysymystä, jotka ovat:

1. Millaisilla tekijöillä perusteellaan puolesta ja vastaan sosiaalityöntekijöiden sijaisten pätevyysvaatimusten laskua koskevaa lakiuudistusta?
2. Miten sosiaalityön asiantuntijuus ja ammattitaito käsitetään eduskunnan asiaa koskevassa käsittelyssä?

Sosiaalityöntekijät ovat yksi niistä sosiaali- ja terveysalan ammattiryhmistä, josta on tällä hetkellä eniten pulaa (Ruskoaho 2024), mutta kuitenkin sosiaalityön todellinen tuntemus vaikuttaa olevan melko rajallinen. Anita Sipilä (2011, 14) totesi jo yli 10 vuotta sitten, että sosiaalityön asiantuntijuuden ja osaamisen kokonaisuuden näkyväksi tekeminen on entistä tärkeämpää ja ajankohtaisempaa. Tänä päivänä, vuonna 2025, sama aihe on edelleen ajankohtainen. Sosiaalityön asiantuntijuutta täytyy tehdä näkyvämmäksi. *”Asiantuntijuusneuvotteluja käydään muutoksen yhteiskunnassa kaiken aikaa, joten sosiaalityössä on tarpeen syventää omaa laadullisesti erityisen asiantuntijuuden sisältöjä, tutkimukseen perustuvaa tietoa ja työn vaikuttavuuden osoittamista”* (Pohjola 2018, 290). Haluan myös tehdä tämän pro gradu -tutkielman avulla rakenteellista sosiaalityötä, ja nostaa esille tätä aihetta.

Jorma Sipilä ja kumppanit (2023, 108) pohtivat minunkin pro gradu -tutkielmani kannalta merkittävää kysymystä *”tarvitaanko sosiaalityössä luotettavaa tietoa sekä itsenäisesti toimivia, tietoa luovia ja soveltavia työntekijöitä.”* Sosiaalityössä käsitellään sellaisia päätöksiä, joiden teossa on usein kyse yksilön kannalta elintärkeistä asioista. Tällöin päätöksen teon täytyy perustua mahdollisimman hyvään ja kattavaan tietoon. Ammattitaito on juuri sellainen väline, jota käytetään luotettavan informaation hankintaan ja käsitteilyyn. Sosiaalityön tieteellistämiseen ja akatemisoimiseen on myös aikoinaan investoitu

miljoonia euroja. Tämän menneisyyden panostuksen ei soisi olevan turha tulevaisuuden toimia miettiessä.

3.2 Aineiston valinta

Aineistoni koostuu kolmesta osasta. Kaikki aineistoni osat ovat löydettävissä vapaasti eduskunnan sivuilta, asian HE 132/2024 vp käsittelytiedoista. Ensimmäinen osa aineistossani on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöä varten annetut asiantuntijalausunnot. Toinen osa on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö. Kolmas on asiaa käsittelevät täysistuntopuheenvuorot, sekä ensimmäinen että toinen. Asiantuntijalausuntoja on kaksikymmentäneljä kappaletta ja sivua on yhteensä yhdeksänkymmentäkaksi. Valiokuntamietinnössä sivuja on 13. Eduskunnan asiaa koskevassa ensimmäisessä täysistuntopöytäkirjassa on 16 sivua, ja toisessa käsittelyssä 28 sivua. Ilmoitetut sivumäärät ovat laskettu siinä muodossa, kun ne ovat katsottavissa eduskunnan nettisivuilta pdf-muodossa.

Asiantuntijalausunnot ovat löydettävissä asian käsittelytiedoista, keskeisistä asiakirjoista. Asiantuntijalausunnot ovat annettu sosiaali- ja terveysvaliokunnalle koskien hallituksen esitystä. Analyysissani käytettävät asiantuntijalausunnot ovat samoilta lausunnonantajilta, ja samoja lausuntoja, joita valiokunta on käyttänyt mietintöä tehdessään. Sosiaali- ja terveysvaliokunta on saanut lausunnot joko esityksenä ja kirjoitetussa muodossa tai pelkässä kirjoitetussa muodossa. Seuraavaksi esittelen tarkemmin tekemäni rajauksen asiantuntijalausunnoissa.

Eduskunnan sivuilta asian HE 132/2024 vp käsittelytiedoista löytyy kolmekymmentäkahdeksan tiedostoa asiantuntijalausunnot otsakkeen alta. Osa näistä kolmekymmenestä kahdeksasta tiedostosta on tekstitiedostoa, mutta myös joitain esitysmuotoisia tiedostoja on. Kolmessakymmenessä kahdeksassa asiantuntijalausunnossa on myös samojen tahojen lausuntoja sekä tekstimuodossa että esitysmuodossa. Tarkistin nämä lausunnot läpi, ja päätin jättää esitysmuodossa olevat lausunnot pois, koska tarkistukseni mukaan vastaavat asiat löytyivät lausuntojenantajien tekstimuotoisista versioista. Esitysmuotoiset versiot ovat ilmeisesti tehty sitä varten, että lausunnonantajat ovat olleet lausumassa valiokunnalle paikan päällä. Tämän rajauksen jälkeen jää jäljelle kaksikymmentäkahdeksan tekstimuotoista lausuntoa. Rajaan pois sosiaali- ja terveysministeriön 17.10.2024 antaman

vastineen sekä sosiaali- ja terveysministeriön 18.10.2024 ja 24.10.2024 antamat lisäselvitykset. Nämä rajautuvat pois sen takia, että sosiaali- ja terveysministeriö on antanut jo asiantuntijalausuntonsa 14.10.2024. 17.10.2024 annettu vastine kommentoiden kokoa kaikkia annettuja lausunnot. Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt 18.10.2024 lisäselvityksen, jotta voisi selvittää eroaako sosiaalityön tutkinto-opinnot avoimessa yliopistossa ja sivuaineopintoina. 24.10.2024 annettu selvitys koskee geronomien ja kuntoutuksen ohjaajien työskentelyä sosiaalityöntekijän tehtävissä.

Valitsen myös rajata Ålands landskapsregering eli Ahvenanmaan maakuntahallituksen lausunnon pois analyysistäni. Lausunnon tuodaan esille, että maakuntalaki mukailee valtakunnan lakia, mutta poikkeaa joiltain osin. Tässä säädettävä asia on Ahvenanmaan säädäntövaltaan kuuluva oikeudenala. Lausunnon lopussa on toteamus ”*Maakunnan hallitus esittää, että asiakasturvallisuuden tulee toimia ohjenuorana kaikista sosiaalihuollon ammattipätevyyksiä koskevissa muutoksista päätettäessä.*” Muuta minua kiinnostavaa lausunnossa ei todeta, joten rajaan sen pois, koska tämä ei anna merkittävää tietoa. Näin ollen asiantuntijalausuntoja määrä rajautuu kahteenkymmeneen neljään kappaleeseen ja yhteensä yhdeksäänkymmeneen kahteen sivuun.

Olen numeroinut aineistot. Käytän näitä numeroita viitatessani empiriavaiheen tekstissä eri aineiston osiin, erottaakseni ne tavallisista lähteistä

Asiantuntijalausunnot ovat 1–24.

- 1 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
- 2 Sosiaali- ja terveysministeriö
- 3 Opetus- ja kulttuuriministeriö
- 4 Etelä-Suomen aluehallintovirasto
- 5 Valvira
- 6 Tehy ry
- 7 Pirkanmaan hyvinvointialue
- 8 Etelä-Karjalan hyvinvointialue
- 9 Helsingin kaupunki
- 10 Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- 11 Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL
- 12 Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat
- 13 Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
- 14 Uudenmaan sosiaalialan osaamiskeskus Socca
- 15 Aluehallintovirasto (Aluehallintovirastojen yhteinen lausunto)
- 16 Sosiaalityöntekijöiden seura ry
- 17 Vantaan ja Keravan hyvinvointialue
- 18 SOS-Lapsikylä
- 19 Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry

- 20 Talentia ry
- 21 SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
- 22 Pohjanmaan hyvinvointialue
- 23 Lapsiasiavaltuutettu
- 24 Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö koostuu yhdeksän sivuisesta pääosuudesta, jossa todetaan sosiaali- ja terveysvaliokunnan hyväksyvän eduskunnan esityksen sekä kahdesta noin sivun mittaisesta vastalauseesta. Toisen näistä ovat koonnet sosiaalidemokraattien, vihreiden ja vasemmistoliiton edustajat, ja toisen on koonnut keskustan edustaja. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan asian ratkaisevaan käsittelyyn on osallistunut 16 kansanedustajaa. Näistä kansanedustajista 5 oli kansallisen kokoomuksen edustajia, 4 sosiaalidemokraattien, 3 perussuomalaisten sekä yksi edustaja vihreistä, vasemmistoliitosta, keskustasta ja ruotsalaisesta kansanpuolueesta.

25 Valiokunnan mietintö StVM 14/2024 vp – HE 132/2024 vp

Asiaa käsittelevä täysistuntokeskustelu koostuu kahdesta osasta, ensimmäisestä ja toisesta käsittelystä. Ensimmäisen käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö StVM 14/2024 vp – HE 132/2024 vp. Ensimmäisessä käsittelyssä päätettiin lakiehdotuksen sisällöstä. Toisessa käsittelyssä hyväksyttiin lakiehdotus. Ehdotus olisi voitu käsittelyssä myös hylätä.

- 26 Ensimmäinen käsittely
- 27 Toinen käsittely

Empiriavaiheessa olen liittänyt edustajan nimen lainauksen perään viitatessani eduskunnan ensimmäisen ja toisen täysistuntokeskustelun puheenvuoroihin. Siten on helpompi todeta, kuka kansanedustaja on esitetyn mielipiteen tuonut esiin sekä liittää tietyn edustajan puheenvuorot toisiinsa. Kansanedustajan puolueen jätin pois, koska tässä tutkielmassa ei ole tarkoitus tuoda esille eri poliittisten puolueiden kantoja, vaan tarkastella lakimuutokseen liittyviä perusteluita. Yllä esittelemääni aineistoon viitatessani käytän aineisto-sanaa, koska aineisto koostuu asiantuntijoiden lausunnoissa sekä kansanedustajien puheenvuoroista täysistuntokeskusteluissa ja lausunnoista sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnössä.

3.3 Aineiston analyysi

Pro gradu -tutkielmani on laadullinen tutkimus, ja käytän tässä analyysimenetelmänä sisällönanalyysia. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusote sopii tutkimuksiin, joissa ollaan kiinnostuneita tapahtumien tarkoista rakenteista ja tietyissä tapahtumissa läsnä olleiden yksittäisten toimijoiden merkitysrakenteista. (Metsämuuronen 2006, 88.) Sisällönanalyysia voi ajatella sekä yksittäismetodinä että väljempänä teoreettisena kehyksenä. Sisällönanalyysi onkin sellainen, jota voidaan käyttää kaikissa kvalitatiivisen tutkimuksen perinteissä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103–107.) Keskeisimmät laadullisessa metodologiassa käytetyt menetelmät ovat havainnointi, tekstianalyysi, haastattelut ja litterointi. Tällaisessa laadullisessa tutkielmassa tekstianalyysin avulla halutaan ymmärtää kulttuurin jäsenten käyttämiä kategorioita. (mt.) Minun pro gradu -tutkielmani menetelmä on tekstianalyysi.

Yksittäisenä metodina sisällönanalyysilla analysoidaan erilaisia dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällönanalyysissa etsitään aineistona olevan tekstin merkityksiä. Sisällönanalyysin keinoja ovat luokittelu, teemottelu ja tyypittely. Luokittelussa alkeellisimmillaan aineistosta määritellään luokkia, ja lasketaan kuinka monta kertaa luokka esiintyy aineistossa. Teemottelu on luokittelun tyypistä, mutta siinä painottuu mitä kustakin teemasta on sanottu. Tyypittelyssä aineisto ryhmitellään erilaisiksi tyypeiksi. Tiettyjen teemojen sisältä etsitään samankaltaisia ominaisuuksia, ja näin muodostetaan eräänlainen tyyppiesimerkki. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103–107, 117.) Laadullisen lähestymistavan yksi keskeinen piirre on korostaa todellisuuden ja siitä saatavan tiedon subjektiivista luonnetta (Juuti & Puusa 2020, 76).

Käytän tutkielmassani aineistolähtöistä analyysia. Tässä analyysikeinossa tarkoituksena on luoda tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Aineistolähtöisen analyysin vaiheet karkeasti jaettuna ovat aineiston pelkistäminen eli redusointi, aineiston ryhmittely eli klusterointi sekä näistä teoreettisten käsitteiden luominen eli abstrahointi. Hieman laajemmin avattuna aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen menee näin: aineistoon kuuluvien dokumenttien lukeminen ja sisältöön perehtyminen, pelkistettyjen ilmaistujen etsiminen ja merkitseminen, pelkistettyjen ilmausten listaaminen, samankaltaisuuksien ja erilaisuuksien etsiminen ilmauksista, pelkistettyjen ilmauksien ryhmittely tai yhdistely sekä alaluokkien muodostaminen, alaluokkien yhdistäminen ja niistä yläluokkien

muodostaminen sekä yläluokkien yhdistäminen pääluokiksi tai yhdistäviksi luokaksi ja kokoavan käsitteen muodostaminen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108, 122.) Pro gradu -tutkielmani on aineistolähtöinen, koska empiriaosuudessa luomani jaotellut ovat nousseet esiin aineistosta, eivät taustoittavasta teoriasta.

Aluksi luin aineiston läpi kerran tekemättä merkintöjä. Hahmottelin sen perusteella esille nousseita asioita ja tekijöitä, jotka kokosin listaksi. Tämän jälkeen luin aineiston läpi huolellisesti tehden alleviivauksia ja omia huomiota. Laajensin ja muokkasin aiemmin aloittamaani listausta. Tämän jälkeen aloin karsia listasta sellaisia tekijöitä pois, jotka eivät vastanneet minun tutkimuskysymyksiini eli eivät olleet yhteydessä sosiaalityön asiantuntijuuteen. Tällaisia olivat esimerkiksi talous ja sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilölakeja koskeva kokonaisuudistus. Ryhmittelin esiin nousseita tekijöitä uudestaan, ja loin pienemmistä kokonaisuuksista isompia. Tämän jälkeen aloin hahmotella miten nämä asettuvat työnantaja-, työntekijä- ja asiakastasojen alle, eli onko tämä peruste työntajan, työntekijän vai asiakkaan näkökulmaan liittyvä. Aloin kirjoittaa empiriaosuutta, jonka aikana luin vielä asiantuntijalausunnat sekä sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnön sekä katsoin Yle Areenasta videoidut täysistuntokeskustelut. Nämä sen takia, että halusin vielä varmistua, että valitsemani teemat ovat keskeisimmät, ja valitakseni vielä lisää sopivia lainauksia.

Alla näkyvässä taulukossa 1, olen jakanut erilaiset perustelut työnantaja-, sosiaalityöntekijä ja asiakastasoon liittyviksi tekijöiksi.

Taulukko 1 Perusteluina käytetyt tekijät

Eri tasoille kiinnittävät perustelut	Tasot
○ Sosiaalityöntekijäpula ○ Veto- ja pitovoima ○ Työnantajan vastuu	Työnantaja
○ Koulutus ja osaaminen ○ Työntekijän vastuu ○ Työhyvinvointi	Työntekijä
○ Työntekijän taidot asiakkaan etuna ○ Palveluiden saatavuus asiakkaan etuna	Asiakas

Alla olevassa taulukossa 2, esittelen erilaisten tekijöiden voimakkaan kietoutumisen toisiinsa. Asioita perustellaan toisilla, ja yhdessä virkkeessä saattaa olla läsnä monta eri tekijää. Alla tästä esimerkki.

Taulukko 2 Erilaisten tekijöiden kietoutuminen toisiinsa

Alkuperäisilmaukset	Pelkistetyt ilmaukset
”Sijaisten parempi saatavuus voi mahdollistaa työkuorman ja- kamisen ja sitä kautta vähentää vakituisten sosiaalityöntekijöi- den työkuormaa lyhyellä aikavälillä. Toisaalta sijaisten nykyistä laajempi käyttö ja nykyistä vajavaisempi tai moninaisempi kou- lutus johtaisi kasvavaan tarpeeseen ohjata, tukea ja perehdyttää sijaisia. Ehdotettu muutos sisältää sinänsä erittäin tarpeellisen laillistetulle sosiaalityöntekijälle asetetun velvoitteen johtaa ja valvoa sijaispätevän työntekijän työtä, mikä ennestään kuormit- taa vakituista henkilöstöä ja vähentää työn houkuttavuutta. Hal- lituksen esityksessä tuodaan hyvin esiin tähän liittyviä nykykäy- täntöjä. Muutos heikentäisikin pysyvien työntekijöiden työssä jaksamista ja häittäisi sitä, että he voisivat keskittyä omaan työ- hönsä. Tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimiva ei myöskään voi tehdä kaikkia sosiaalihuollon palveluissa tehtäviä päätöksiä, mikä myös lisää vakituisten sosiaalityöntekijöiden kuormaa. Esitys todennäköisesti siis heikentääkin alan veto- ja pitovoimaa pidemmällä aikavälillä. Lisäksi jos sijaisena voi toi- mia yhä useampi ja mahdollisesti yhä pidempään, voi se heiken- tää insentiiviä opiskella sosiaalityöntekijän opinnot loppuun. Esitys voi siis vähentää valmistuneiden sosiaalityöntekijöiden tarjontaa.” ” Hallituksen esityksellä heikennetään sosiaalityön asiakkaiden asemaa, vaarannetaan lasten oikeuksien toteutumista, nakerre- taan alan vetovoimaa ja ammattilaisten työhyvinvointia.”	Työhyvinvointi Työntekijän vastuu Veto- ja pitovoima Sosiaalityöntekijä- pula Työntekijän taidot asiakkaan etuna

”Yhtenä mahdollisuutena on myös se, että määräaika poistetaan, joka voisi mahdollistaa suunnitelmallisemman henkilöstön kehittämisen ja sitouttamisen työnantajaan. Asiakkaiden näkökulmasta kyseiset ratkaisut varmistaisivat asiakassuhteiden jatkuvuutta.”	Työnantajan vastuu Palveluiden saata- vuus asiakkaan etuna
--	--

Asioiden yhteen kietoutuminen nousee esiin läpi tämän tutkielman. Esimerkkinä yhteen kietoutumisesta: Sosiaalityön asiakkailla on usein pitkäkestoisia ja vaativia palvelutarpeita. Näiden vuoksi sosiaalityöntekijältä vaaditaan asiantuntijuutta, osaamista ja ammattitaitoa. Jos sijaispätevällä ei näitä tarpeeksi ole, hän tulee tehneeksi helpommin virheitä. Virheet vaarantavat asiakasturvallisuutta. Sijaispätevien tekemistä virheistä kantavat vastuuta myös laillistetut sosiaalityöntekijät ja työnantajat. Puolestaan taas avoimet sosiaalityöntekijöiden vakanssit aiheuttavat työntekijäkohtaista suurta asiakasmäärää ja kovaa työpainetta.

3.4 Eettisyys ja tutkijan positio

Hyvän tieteellisen käytännön noudattamista on tiedeyhteisön yhteisesti tunnistamien toimintatapojen mukaan toimiminen. Näitä ovat rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus niin tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä kuin myös tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. (TENK 2023.) Toisin kuin monella muilla pro gradu- tutkielman tekijöillä, minun tutkielmani aineistoon ei liity laajaa eettistä pohdintaa. Käyttämäni dokumentit ovat löydettävissä vapaasti netistä sekä ne ovat eduskunnan tuottamia tai sen päätöksiin vaikuttavia asiakirjoja. Merkittävää on kuitenkin, että aineistoa on käsitelty asiallisesti, objektiivisesti ja hyvän tavan mukaisesti. Aiheeni on osaltaan poliittinen, ja olen käyttänyt aineistonani eduskunnan työskentelystä tulleita asiakirjoja. Olen pyrkinyt esittämään asioita puolueettomasti, vaikka oma puoluekanta tai mielipiteeni olisivatkin toisenlaisia.

Minun pro gradu -tutkielmani suurin eettisen pohdinnan paikka on objektiivisena pysyminen. Aloitin syksyllä 2025 opiskelemaan 5. vuotta sosiaalityötä. Itse edustan sosiaalityön koulutuksen ja vahvan osaamisen kannattajaa, ja hallituksen esitys tuntui aluksi pöyristyttävältä. Tämä lakimuutos on herättänyt voimakkaasti tunteita ja ihmetystä laajasti

sosiaalityöntekijöiden ja opiskelijoiden keskuudessa. Tämän tutkielman työstämiseen kuului seminaarityöskentely, jossa omia pro gradu -tutkielmiaan tekevät opiskelijat seurasivat minun opinnäytetyöni edistymistä. He olivat myös tästä lakimuutoksesta hyvin järkyttyneitä. Tätä tutkielmaa tehdessä on syntynyt monenlaisia tunteita. Tutkielman teon alussa tunteet olivat voimakkaita, ja itsestä tuntui siltä, että ei voi käsittää miten tällainen lakiesitys on voitu edes tehdä. Varsinkin kansanedustaja Juha Mäenpään lausuma, ettei lastensuojelussa saisi työskennellä lapseton työntekijä, sai ärsyyntymään. Mäenpään lausuma vaikuttaa lastensuojeluvastaiselta, ja itseä jäi harmittamaan ja pohdituttamaan, että päätetäänkö sosiaalityöhön liittyvistä asioista näin lastensuojeluvastaisin ajatuksin.

Ihmetystä on herättänyt muun muassa miksi yhden sosiaali- ja terveydenhuollon ammattiryhmän kelpoisuuksia muutetaan näin. Koen merkittäväksi työni avulla tuoda esille eri osapuolten näkökulmia, niitä tekijöitä, jolla tätä lakimuutosta on perusteltu. Olen työskennellyt lyhyen hetken lastensuojelussa ennen tämän pro gradun kirjoittamisen aloittamista. Työskentelen myös tämän opinnäytteen palautushetkellä lastensuojelussa. Oma käytännönkokemus sosiaalityöntekijän työstä ei ole vielä päättä huimaava, mutta käytännön kosketus on antanut tutkielman tekemiseen hyvää vertailupintaa. Työvoimapula on todellinen ongelma, mutta eri asia on, miten sitä aletaan ratkaista. Tunteet on täytynyt pyrkiä ohittamaan, jotta tästä tulisi luotettava ja eettisesti kestävästi tehty tutkielma. Tämän tutkielman teon aikana aloin ymmärtää eri osapuolten näkökulmia ja huomaamaan erilaisten perusteluiden taustat.

Pyrin noudattamaan työssäni hyvää tieteellistä käytäntöä. Olen nostanut asioita ja teki-
jöitä esiin rehellisesti. En ole piilotellut niitä asioita, joiden voidaan ajatella olevan mi-
nulle epämielisiä, esimerkiksi sosiaalityön koulutusta kritisoivia. Olen käynyt aineiston
läpi huolellisesti, jotta pystyn tekemään tämän tutkielman siten, että se vastaa mahdolli-
simman hyvin asettamiani tutkimuskysymyksiä. Tämä pro gradu -tutkielma tulee näky-
viin Lapin yliopiston sähköiseen julkaisuarkisto Laudaan. Lauda on tarkoitettu muun mu-
assa opinnäytteille, ja sieltä kuka tahansa voi lukea tehtyjä pro gradu -tutkielmia. Tutkiel-
mani tulee verkkoon näkyville, ja pystyn tämän opinnäytteen tulosten ja esille nostamieni
asioiden takana seisomaan.

4 Työnantajan näkökulmaan kiinnittyvät perustelut

4.1 Sosiaalityöntekijäpula

Merkittävin peruste sosiaalityöntekijöiden sijaisten pätevyysvaatimusten laskuun on hyvinvointialueita vaivaava sosiaalityöntekijäpula. Sosiaalityöntekijäpula on tässä tutkielmassa teema, joka kietoutuu myös moneen muuhun teemaan. Sosiaalityöntekijäpulan voidaan ajatella olevan sellainen perusteema, joista moni muu tekijä sitten jalostuu. Kun pohditaan millä perustellaan sosiaalityöntekijöiden pätevyysvaatimusten laskua, nopeana vastauksena on sosiaalityöntekijäpula. Taustalla voi kuitenkin nähdä olevan muun muassa vähäiset koulutuspaikat ja osaamisen arvostuksen puutteen. Myös työn veto- ja pitovoima on vaikuttava tekijä. Sosiaalityöntekijäpulan taustalla nähdään olevan erilaisia tekijöitä riippuen lausunnonantajan katsantokannasta. Tällä hetkellä ratkaisuksi on annettu sosiaalityöntekijöiden sijaisten kelpoisuusehtojen lasku.

Moni hyvinvointialue on saanut aluehallintovirastoilta huomautuksia, ja hyvinvointialueet ovat olleet valvonnassa esimerkiksi puutteellisesta lastensuojelun sosiaalityön hoitamisesta. Perusteeksi hyvinvointialueet ovat antaneet sen, ettei kaikkia sosiaalityöntekijän virkoja saada täytettyä. (Kts. Aluehallintovirasto 2024a, Aluehallintovirasto 2024b, Aluehallintovirasto 2025a, Aluehallintovirasto 2025b.) Sosiaalityöntekijäpula on ollut läsnä pitkään sosiaalialalla. Sosiaalityöntekijän kelpoisuusvaatimukset ovat vaihdelleet aikojen saatossa, mutta esimerkiksi 1980-luvulla tuli monesta eri syystä ilmi, että sosiaalityön koulutusta täytyy kehittää ja laajentaa (Sipilä ym. 2023, 107–108).

”Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 12 ja 16 §:n muuttamisesta on seurausta hyvinvointialueiden esiin tuomasta moninaisesta ahdingosta vallitsevaan sosiaalityöntekijätilanteeseen.”
Vantaan ja Keravan hyvinvointialue 17

Sosiaalityöntekijöistä on pulaa, mutta lausunnonantajat perustelevat tämän pulan johtuvan eri tekijöistä. Eräs perustelu on koulutuspaikkojen liian pieni määrä. Sosiaalityöntekijöiden sijaisten kelpoisuusvaatimusten laskua koskevassa käsittelyssä tuotiin esille koulutuspaikkojen lisäämisen tarve, sosionomien maisteriopintojen tekemisen jouhevoittaminen ja jopa kokonaan sosiaalityöntekijän koulutuksen uudistaminen. Esimerkiksi Helsingin kaupunki (9) tuo asiantuntijalausunnossaan esille, että sosiaalityöntekijöiden

huono saatavuus johtuu sosiaalityön koulutuksen vähäisistä aloituspaikoista. Pirkanmaan hyvinvointialue (7) perustelee myös muutosta sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivien pulalla.

”Yksi keskeinen haaste on sosiaalityön opintoihin pääsyn vaikeus, joka rajoittaa uusien työntekijöiden saatavuutta.” SOS- Lapsikylä 18

”Lainsäädäntöä tulisi kehittää siten, että ammattikorkeakoulujen sosiaalialan tutkinnon suorittaneiden henkilöiden olisi nykyistä helpompi saavuttaa sosiaalityöntekijän kelpoisuus. Tämä edellyttää kelpoisuusehtojen muuttamista siten, että kelpoisuusehdot tunnistavat sosionomikoulutuksen tuottaman osaamisen ja edellyttävät siten sosionomeilta nykyistä lyhyempää jatkokoulutusta sosiaalityöntekijän kelpoisuuden saavuttamiseksi.” Arene 10

”Sosiaalityössä olevat ongelmat, työvoimapula mukaan luettuna, ovat niin syviä, että ala tarvitsee selvästi uudenlaista osaamista tutkinnon suorittaneilta sekä uudenlaista tutkimus- ja kehittämistyötä. Vain ammattikorkeakoulut voisivat tarjota täysin uudenlaista näkökulmaa ja ratkaisuja olemassa oleviin ongelmiin.” Arene 10

”Jos sosionomi haluaisi jatkaa opintoja sosiaalityöntekijäksi, se on käytännössä tehty todella vaikeaksi.” Ensimmäinen täysistuntokeskustelu 26, Sillanpää Pia

Kautta aikojen sosiaalityöntekijöistä on ollut pulaa, ja myös pätevyysvaatimukset ovat historiassa vaihdelleet. Noin 50 vuotta sitten huomattiin, että sosiaalityöhön tarvitaan osaamista ja koulutusta. Pitkään tavoitteena olleisiin pätevyystavoitteisiin kuitenkin päästiin vasta alle kaksikymmentä vuotta sitten. (Kostiainen & Rajavaara 2023.) Mutta on merkittävää huomata, että sosiaalityö ammatillisena työnä ja sosiaalityöntekijän koulutuksen saaneen henkilön tehtävät ovat eri asia. Sosiaalityöntekijän koulutuksen saaneita henkilöitä voi toimia erilaisissa yhteiskunnallisissa tehtävissä. Kaikki nämä eivät ole luonteeltaan sosiaalityötä. (Kananoja 2017a, 28.) Sosiaalityöntekijäpulan ja työelämän kovan imun takia on monella sosiaalityön maisterivaiheen opiskelijalla saattanut jäädä opinnot niin sanotusti roikkumaan. Varsinkin pro gradu -tutkielma on iso puristus, johon täytyy antaa aikaa ja panostusta. Kuitenkin ilman tätä ei voi sosiaalityön opiskelija saada laillistusta.

Moni lausunnonantaja ja kansanedustaja myös viittaa hallituksen esityksessä (HE 132/2024 vp) esiin tuotuun työntekijöiden määrään, jotka työskentelevät lastensuojelussa sijaispätevinä sosiaalityöntekijänä. Huomiota kiinnitettiin myös siihen, että moni lastensuojelun sosiaalityöntekijän vakanssi on täyttämättä. Lapsiasiavaltuutettu viittaa asiantuntijalausunnossaan (23) Tilastoraporttiin 31/2024 (THL 2024), jossa todetaan,

että huhtikuussa vuonna 2024, kahtakymmentäneljää prosenttia lastensuojelun sosiaalityöntekijän viroista hoiti sijaispätevä työntekijä, ja avoinna lastensuojelun sosiaalityöntekijän vakansseista oli 14 prosenttia. Lakimuutosta perustellaan tällä lastensuojelun tilanteella, ja sen kautta tuodaan esille kuinka merkittävää määrää lastensuojelun viroista hoitaa sijaispätevä työntekijä. Ilman sijaispätevien panosta sosiaalityön, varsinkin lastensuojelun, kentällä olisi iso ongelma.

”Lapsiasiavaltuutettu toteaa omassa lausunnossaan, että 38 prosentissa sosiaalityöntekijöiden viroista ei työskentele laillistettua sosiaalityöntekijää. Virkoja on tyhjillään tietyillä alueilla jopa 28 prosenttia, Pohjanmaalla on raportoitu 48 asiakasta per sosiaalityöntekijä. Tilanne on siten hälyttävä.” 26 Ensimmäinen täysistuntokeskustelu 26, Castrén Maaret

Osaltaan tähän pulaan kietoutuu lastensuojelun sosiaalityöntekijöille asetettu asiakasmitoitus. Vuonna 2022 voimaan tuli laki, jossa säädettiin, että sosiaalityöntekijällä saa olla vastuullaan enintään kolmekymmentäviisi lasta (STM 2021). Vuoden 2024 alusta lastensuojelun asiakasmitoitus laski kolmestakymmenestäviidestä kolmeenkymmeneen. Loka-kuussa 2024 lastensuojelun sosiaalityöntekijäkohtainen asiakasmäärä ei ylittynyt viidellä hyvinvointialueella, mutta puolestaan seitsemällätoista hyvinvointialueella enimmäisasiakasmäärä ylittyi. (THL 2024.) Sosiaalityöntekijäpulan on sanottu lisääntyneen sen jälkeen, kun lastensuojeluun on tullut asiakasmitoitus (Koskiluoma 2024, 16). Lastensuojelun asiakasmitoituksella on siten yhteys henkilöstöpulaan, että asiakasmitoituksen voidaan ajatella tuovan esille todellisen tarpeen. Lastensuojelun asiakasmitoitus on myös asiakasturvallisuuskysymys (Välimäki ym. 2021, 166).

”Yhdessä lastensuojelulain asiakasmitoituksen kiristymisen kanssa 2024 alusta (yhdellä lasten asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä saa olla asiakkaanaan 30 lasta aikaisemman 35 sijaan) sosiaalityöntekijöiden ja tilapäisten työntekijöiden saatavuus vaikeutui entisestään.” Hyvil 13

”1.1.2024 voimaan astui myös lastensuojelulain mitoituksen kiristys, joka osaltaan haastoi sosiaalityöntekijöiden saatavuutta ja riittävyyttä alueella” Vantaan ja Keravan hyvinvointialue 17

”Ristiriitaista on, että tarpeeseen avata sosiaalityöntekijän pätevyysvaatimuksia on vaikuttanut erityisesti lastensuojelussa vuoden alussa voimaan tullut 30 asiakkaan asiakasmitoitus. Tietojemme mukaan oikea asiakasmitoitus on merkittävä pito- ja vetovoimatekijä, mutta muutokseen ei kuitenkaan oltu valmistauduttu riittävästi.” Sosiaalityöntekijöiden seura ry 16

Hyvilin erityisasiantuntija Aila Puustinen-Korhonen ja THL:n kehittämispäällikkö Laura Yliruka keskustelivat MTV:n haastattelussa (2023) lastensuojelun asiakasmitoituksesta ja tämän yhteydestä sosiaalityöntekijäpulaan. Puustinen-Korhonen toi esille koulutuspaikkojen vähäisyyttä. Yliruka toi esille, että kyse on isommasta järjestelmätason toimimattomuuden ongelmasta, eikä voi katsoa sen olevan pelkästään asiakasmitoituksen syy. Sellaisilla alueilla, joilla on lain mukaiset asiakasmäärät, yksi avaintekijä on pysyvät työntekijät. Pysyvien työntekijöiden taustalla on muun muassa pitovoima ja sijaispätevinä työskentelevien pätevytyminen. Yliruka kommentoi, että sosiaalityöntekijöitä on reservissä, ja heitä on koulutettu paljon. Muilla kuin sosiaalityöntekijän nimekkäällä työskenteleviä on myös paljon. Lisää koulutuspaikkoja tarvitaan, mutta Yliruka painottaa työoloja ja pitovoimatekijöiden vahvistamista, jotta ala saadaan niin sanotusti jaloilleen. Sosiaalityöntekijäpulaan liittyvänä laajemman tason rakenteellisen ongelmana voidaan nähdä olevan hyvinvointialueiden veto- ja pitovoima. Ylirukan kanssa samanmielisiä nostoja oli myös aineistossa.

”Kyse on veto- ja pitovoimakysymyksestä koulutettujen sosiaalityöntekijöiden määrän sijaan. Sosiaalityöntekijöiden seurassa keskeisiksi ratkaisuksi on nähty jo pidempään mm. panostus työolosuhteisiin, asiakasmääriin, perehdytykseen ja johtamiseen, palkkaukseen, toimiviin yhteistyön ja työnjaon käytäntöihin eri ammattiryhmien ja toimijoiden välillä, sekä rakenteellisen sosiaalityön mahdollistaminen ja tukeminen.” Sosiaalityöntekijöiden seura 16

Aineistossa tuodaan esille, että esitetty ratkaisu eli lakimuutos ei ratkaise sosiaalityöntekijäpulaa, ainakaan pitkäkestoisesti ja turvallisesti. Osa tuo ilmi, että hyvinvointialueiden vaikeus palkata sosiaalityöntekijöitä johtuu veto- ja pitovoiman puutteesta. Veto- ja pitovoiman puute aiheuttaa sosiaalityöntekijäpulaa. Käsittelenkin alaluvussa 4.2 perusteluna käytettyä veto- ja pitovoimaa.

4.2 Veto- ja pitovoima

Veto- ja pitovoiman puute on eräs iso aihe, joka nousee aineistosta esille. Vetovoima tarkoittaa, ettei jotain, tässä tilanteessa työnantajaa tai työpaikkaa, pidetä kiinnostavana eli se ei vedä puoleensa sosiaalityöntekijöitä. Pitovoima puolestaan tarkoittaa, ettei tämä työnantaja tai työpaikka saa pidettyä ammattilaista itsellään, vaan sosiaalityöntekijä vaihtaa työpaikkaa tai jopa alaa. Hyvinvointialueita ja niiden tarjoamia

tiettyjä työtehtäviä ei pidä työntekijän näkökulmasta kiinnostavina. Hyvinvointialueilla vallitsevan sosiaalityöntekijäpulan on esitetty johtuvan työnantajan veto- ja pitovoiman puutteesta. Hyvinvointialueet haluaisivat varmasti olla haluttuja työnantajia sosiaalityöntekijöille sekä myös olla sellaisia, että onnistuvat pitämään työntekijänsä. Mutta kuitenkin julkisessa sosiaalityössä on läsnä sellaisia, usein rakenteellisenkin tason tekijöitä, jotka eivät työntekijöitä houkuta. Nämä tekijät saattavat myös saada työntekijän lähtemään työpaikasta. Esimerkiksi toisessa täysistuntokeskustelussa Helena Marttila tuo esille, että laillistettuja sosiaalityöntekijöitä on runsaasti, mutta he eivät työskentele hyvinvointialueilla.

”kuten todettu Valviran luvuista, sosiaalityöntekijöitä on valtavasti ja runsaasti mutta he eivät syystä tai toisesta ole hyvinvointialueilla, enkä voi kuvitella, miten tämä lisää veto- ja pitovoimaa, kun samalla palkalla tekevät työtä ja sitten vielä vastuutkin entisestään lisääntyvät.” Toinen täysistuntokeskustelu 27, Marttila Helena

”Lähes puolet Talentian vuoden 2024 työolobarometriin vastanneista sosiaalityöntekijöistä harkitsi vähintäänkin usein työn vaihtamista oman alan sisällä. Kolmannes mietti aktiivisesti myös alan vaihtoa.” Talentia 20

Asiantuntijalausunnoissaan esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriö (2) ja Helsingin kaupunki (9) toteaa, että lakimuutos voi vaikuttaa sosiaalityöntekijöiden veto- ja pitovoimaan negatiivisesti. Myös hallituksen esityksessä (HE 132/2024 vp) tuodaan esiin, että lakimuutos voi heikentää laillistettujen sosiaalityöntekijöiden pito- ja vetovoimaa. Veto- ja pitotekijöiden voidaan kuitenkin nähdä olevan juuri merkittävä taustatekijä sosiaalityöntekijöiden henkilöstöpulaan. Sosiaalityön alalla on paljon vaihtuvuutta, niin alan sisällä kuin myös alalta täysin pois. Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuudesta aiheutuu sosiaalityöntekijöille, esihenkilöille, työyhteisölle ja asiakkaalle kuormitusta. (Holappa ym. 2024.) Vaihtuvuus lisää entisestään jäävien työntekijöiden työtaakkaa (Saarinen ym. 2012, 403). Veto- ja pitovoiman heikkous aiheuttaa osaltaan siis myös vaihtuvuutta.

Aineistossa nousi esiin, että olisi syytä kiinnittää huomiota enemmän työpaikan houkuttelevuuteen, pätevyysvaatimusten laskuun sijaan. Talentian työelämäbarometrin mukaan hyvinvointialueiden veto- ja pitovoimaa parantaisi hallittavissa oleva työmäärä, vähäinen vaihtuvuus ja hyvä ammatillinen johtaminen (Koskiluoma 2024). Veto- ja pitovoiman heikkeneminen lakimuutoksen myötä on monien kansanedustajien ja asiantuntijalausuntoja antaneiden mielipide. Myös sellaisten, jotka muuten puolustavat lakimuutosta. Lakimuutoksesta johtuvan laillistettujen sosiaalityöntekijöiden veto- ja pitovoiman

heikentymisen mainitsevat muun muassa Pohjanmaan hyvinvointialue, Sosiaalityöntekijöiden seura ja Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos. Tämä tekijä on siis monien eri tahojen, jopa eri mielisten tahojen, esiin tuoma. Merkittävää on ottaa huomioon, ettei kyse on pelkästään siitä, ettei uusia sosiaalityöntekijöitä saada palkattua vaan myös se, että sosiaalityöntekijät siirtyvät nopeastikin tehtävästä toiseen.

Veto- ja pitovoimaan liittyy voimakkaasti kuormituksen kokemus. Sosiaalityöntekijälle kuormitusta voi aiheuttaa muun muassa sijaispätevän työntekijän ohjaus- ja valvontavastuu. Työhyvinvointia sekä ohjaus- ja valvontavastuuta käsitellen luvuissa 5.2. ja 5.3. enemmän. Pitovoima on myös kytköksissä asiantuntijuuteen ja ammattitaitoon. Moni laillistettu sosiaalityöntekijä saattaa kokea, ettei hänen asiantuntijuuttaan arvosteta tai ettei hän pysty toimimaan omien arvojensa mukaisesti kovan työpaineen takia. Tämä saattaa saada laillistetut ja pätevät sosiaalityöntekijät lähtemään. Veto- ja pitovoiman nähdään vaikuttavan monelle tasolle. Sosiaalityöntekijäpula pahenee, jos sosiaalityöntekijät kaikkoavat hyvinvointialueilta. Sosiaalityöntekijäpula vaikuttaa väistämättä asiakkaiden tilanteisiin.

”Pidemmällä aikavälillä esityksellä on negatiivinen vaikutus niin uusien työntekijöiden rekrytoimiseen kuin vanhojen työntekijöiden pysyvyyteen ja tätä kautta myös asiakkaiden tilanteeseen.” 11 Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL

”Pelko on, että pätevät työntekijät laittavat hanskat tiskiinkin ja äänestävät jaloiltaan.” Ensimmäinen täysistuntokeskustelu 26, Suhonen Timo

”tätä alan työvoimapulaa myöskään ratkaise millään tavalla — sen sijaan itsekin olen saanut viestejä kentältä, että tämä voi olla signaali siitä, että siltä alalta nimenomaan lähdetään nyt pois.” Ensimmäinen täysistuntokeskustelu 26, Honkasalo Veronika

Työtehtävästä tai alalta vaihdetaan pois esimerkiksi juuri siksi, että työ on niin kuormittavaa. Sosiaalityöntekijöille vaihtuvuus aiheuttaa kuormitusta ja lisääntynyttä työtaakkaa. Vaihtuvuus myös vaikuttaa negatiivisesti sosiaalityön ammattietiikan ja yhteiskunnallisen tehtävän toteuttamiseen. Vaihtuvuus kietoutuu muiden sosiaalityön henkilöstöongelmien kanssa, joita ovat muun muassa riittämättömät työntekijäresurssit, sairauspoissaolot ja rekrytointivaikeudet. (Holappa ym. 2024, 5, 14.) Veto- ja pitovoimaan liittyy laajemman rakenteellisen tason ongelmat. Veto- ja pitovoima on työnantajan luomaa rakennetta, joita ovat muun muassa palkkaus ja työolot. Pohtia saattaa myös, että onko veto- ja pitovoi-
matekijöiden parantaminen työnantajalle tällä hetkellä liian kallista, hankalaa ja hidasta.

”On olemassa tietoa siitä, miksi kelpoisuusehdot täyttäviä sosiaalityöntekijöitä on vaikea saada rekrytoitua, vaikka heitä on arvioitu olevan yli tarvetta vastaava määrä. Esimerkiksi työn vaativuus ja siihen saatu tuki, työolosuhteet, työn kuormittavuus ja palkkaus suhteessa työn vaativuuteen eivät ole riittävästi tukeneet työssä pysymistä ja kokemusta työn arvostuksesta. Näihin liittyvät korjaustoimet ovat ensisijaisia verrattuna nyt käsillä olevaan esitykseen.” Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 1

”Lakiesityksessä todetaan keskeisiksi haasteiksi sosiaalityön veto- ja pitovoimakykyt. Ongelmana on, että lakiesityksessä nämä ongelmat lähinnä todetaan, mutta niiden tarkempi avaaminen tai kuvaus hyvinvointialueiden tähän mennessä tekemistä toimenpiteistä rekrytointihaasteiden ratkaisemiseksi puuttuu kokonaan.” Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet 24

”Aluehallintovirastojen valvontahavaintojen mukaan useat hyvinvointialueet ovat saaneet rekrytoitua riittävän määrän laillistettuja sosiaalityöntekijöitä, kun ne ovat selkeyttäneet työprosesseja ja johtamista ja parantaneet työoloja.” Aluehallintovirasto 15

Veto- ja pitovoimaan vaikuttaa sosiaalityön maisterikoulutuksen suomat laajat työmahdollisuudet. Työntekijä saattaa helposti vaihtaa toisiin tehtäviin, ja tämä voi laskea pitovoimaa osaltaan. Sosiaalityöntekijäpulan takia moni työnantaja ottaa sosiaalityöntekijän ilomielin vastaan. Vetovoimaa voi laskea esimerkiksi se, että lastensuojelun sosiaalityöllä on yleisesti tiedetty maine vaativana ja kuormittavana työnä. Myös jollain työyksiköllä tai paikkakunnalle saattaa olla ”huono maine”. Sosiaalityöntekijöiden sijaisten pätevyysvaatimuksia koskevassa keskustelussa tulee esille, että lastensuojelussa kuormitus on kovaa. Vaihtuvuus on usein läsnä voimakkaasti juuri lastensuojelussa (Holappa ym. 2024, 14). Juuri lastensuojelun tiukkaan tilanteeseen on haettu apua tällä lakimuutoksella.

Asiaa voi tarkastella siltä pohjalta, että lakimuutoksen avulla sosiaalityöntekijöiden virkoihin voidaan houkutella, laillistettujen puutteessa, uusia sijaispätevien joukkoon laskettavia työntekijöitä. Palkka saattaa kiinnostaa monia, sosiaalityöntekijöiden palkkausta on viime vuosien aikana saatu nostettua. Palkka on tällä hetkellä yleisesti noin neljätuhatta euroa kuukaudessa. Kuitenkin voi pohtia lisääkö tämä entisestään vaihtuvuutta, kun vajavaisemmilla taidoilla varustettu työntekijä tulee tekemään työtä, joka on hyvin kuormittavaa. Organisaatiolle vaihtuvuus tarkoittaa rekrytointivaikeuksia ja työvoimavajetta. Vaihtuvuudesta saattaa seurata kustannuksia. Taloudellisia seurauksia aiheuttaa muun muassa rekrytointimenot, palkkojen nosto ja raskaat viimesijaiset toimenpiteet. (Holappa ym. 2024, 16–17.) Alan vetovoimaisuutta vahvistaa innovaatioita luova kehittämis- ja tutkimustyö. Koulutettu työntekijä hakeutuu töihin, sinne missä ollaan

kehittämismyönteisiä ja jossa käytännöt ovat moderneja. Mahdollisuudet vaikuttaa omaan työhönsä, kehittää sitä ja oppia uutta ovat ratkaisevan tärkeitä. (Marjamäki & Karjalainen 2017, 502.)

4.3 Työnantajan vastuu

Aineistossa perustellaan sosiaalityöntekijöiden sijaisten kelpoisuusvaatimusten laskua sekä puolesta että vastaan työnantajan vastuulla. Tässä korostetaan työnantajan isoa vastuuta, isoa valtaa ja vahvaa omavalvontaa. Tätä pidettiin sekä hyvänä että huonona asiana. Työnantajalla on mahdollisuus arvioida itse tapauskohtaisesti ja soveltaa. Tästä voi syntyä hyvinvointialueiden välillä erilaisia tulkintoja ja eroavaisuutta.

”Edellytys riittävästä käytännön kokemuksesta ja ammattitaidosta on yleisluontoinen eikä hallituksen esitysluonnoksessa sitä avata. Esitetyssä muodossa kirjatun lainkohdan tulkinta johtanee eriäviin käytäntöihin ja siten mahdollisesti myös asiakkaiden eriarvoiseen asemaan eri puolilla maata.” Etelä-Suomen aluehallintovirasto 4

”Valiokunta painottaa työnantajan vastuuta arvioida tapauskohtaisesti työntekijän korkeakoulututkinnon soveltuvuus sekä käytännön kokemuksen ja ammattitaidon riittävyys osoittaessaan työntekijän tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtäviin. Osoittaessaan työntekijän esimerkiksi tilapäisesti lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtäviin työnantajan tulee varmistua siitä, että työntekijällä on kyseisiin tehtäviin koulutuksensa ja kokemuksensa perusteella riittävä osaaminen.” Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 25

Aineistosta nousee esille myös tässä kohtaa sosiaalityöntekijän ammattitaito ja asiantuntijuus. Sosiaalityöntekijältä vaadittavaa ammattitaitoa ei lähdetä aineistossa sen tarkemmin erittelemään, mutta ammattitaidon tärkeys liittyy myös työnantajan vastuuseen. Työnantajan vastuulla on arvioida työntekijän taidot. Aineistossa asiantuntijalausunnon antajat ja kansanedustajat ottivat esille, että alueiden välille saattaa syntyä eroja. Nämä saattavat aiheuttaa osaltaan myös vaaroja asiakasturvallisuuteen tai epäilemättä asiakkailla. Aineistossa pohdittiin myös mikä on työnantajan todellinen kyky hoitaa tätä vastuutehtävää. Esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus mietinnössään (25) esille tuleva työnantajan arviointi riittävästä osaamisesta, aiheuttaa itsessään pohdintaa tosiasiallisesta harkinnan käyttäjästä. Työnantajan vastuu on eittämättä laaja, mutta onko se hyvä vai huono asia.

”olen tosi huolissani, että jos näin riskialttiille alalle palkataan epäpätevää tai mahdollisesti epäpätevää henkilökuntaa, niin millä tavalla työnantaja pystyy silloin täyttämään huolehtimisvelvoitteen ja tällaiset työturvallisuusvelvoitteet.”
 Toinen täysistuntokeskustelu Viitala Juha

Esimerkiksi lastensuojelupalveluita johdetaan osana sosiaali- ja terveydenhuoltoa, joten kokonaisvastuu saattaa olla henkilöillä, joilla ei ole substanssiosaamista sosiaalihuollon tai lastensuojelun työhön (Välimäki ym. 2021, 185). Pohtia voi, tuleeko paineita palkata sosiaalityöntekijän sijaisiksi henkilöitä, joilla ei ole riittävää ammattitaitoa. Pomot ylhäältä voivat tähän painostaa, vaikka sosiaalityön substanssiosaamista omaava epäilisi.

Työnantajan vastuulla on siis sosiaalityöntekijän sijaisen taitojen arviointi. Työnantajan vastuulle kuuluu myös asiakasturvallisuudesta huolehtiminen. Työnantaja arvioi sosiaalityöntekijän tehtäviin hakevan kyvyt sekä edellytykset toimia erilaisissa työtehtävissä. Työnantajalla on kuitenkin viime kädessä vastuu asiakasturvallisuudesta ja tarjottujen palveluiden laadusta. (Valvira 2024.) Valviran (nd) verkkosivuilla kerrotaan, että työnantajan vastuulla on potilas- ja asiakasturvallisuus. Työnantajan tehtävänä on valvoa ja johtaa vastuullaan olevaa sosiaalihuollon toimintaa sekä seurata sosiaalihuollon työntekijöiden toimia, työskentelyä ja suoriutumista työhön kuuluvista tehtävistä. Työnantajan vastuulla on, että työntekijät hoitavat työtehtävänsä asian kuuluvasti. Viimekädessä sosiaalihuollon toiminnasta vastaa toimintaa järjestävä hyvinvointialue. Asiakasturvallisuus ei ole pelkästään yhden työntekijän vastuulla, vaan organisaatiotasolla on huomioitava asiakasturvallisuuden edellytykset, joita ovat muun muassa työn organisointi, riittävät resurssit, asiakasmäärän kohtuullistaminen ja työntekijöiden osaaminen (Välimäki ym. 2021, 186). Työnantajan vastuu painottuu uuden lakimuutoksen myötä. Työnantajan on arvioitava sosiaalityöntekijän tehtäviin hakeutuvan henkilön sopivuus ja taidot.

”Työnantajien tulisi aina varmistaa tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivien henkilöiden koulutus, kokemus ja ammattitaito sosiaalihuollon asiakkaiden perusoikeuksien ja asiakasturvallisuuden turvaamiseksi. Lisäksi tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivien henkilöiden tehtävät tulisi määrittää heidän yksilöllisen osaamisensa ja tilanteen asettamien tarpeiden mukaisesti.” Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2

”työnantajan tehtävänä tulisi tapauskohtaisesti arvioida henkilön käytännön kokemuksen riittävyys. Riittävän kokemuksen määritelmä jää esityksessä avoimeksi, mikä jättää runsaasti harkintaa työnantajalle ja voi johtaa siihen, että tilapäisten sosiaalityöntekijöiden osaamistaso vaihtelee liikaa.” Terveys- ja hyvinvoinnin laitos 1

Aineistosta nousee esille, että osa hyvinvointialueista kannatti lakimuutosta, osa taas vastusti. Tätä voi tietenkin selittää se, että hyvinvointialueet ovat keskenään kovin erilaisia, niin alueellisesti kuin myös tarpeita tarkastellessa. Osa hyvinvointialueista kärsii kovemmasta sosiaalityöntekijäpulasta kuin toiset. Osa hyvinvointialueista on toiminut asian tiimoilla tehokkaammin kuin toiset. Esimerkiksi Pohjanmaan hyvinvointialue (22) tuo esille, että hyvinvointialueet joutuvat kohtuuttomaan asemaan, kun joutuvat arvioimaan työnhakijan ammattitaitoa. Tästä syntyisi hyvinvointialueelle liikaa harkintaa, joka vaarantaisi asiakasturvallisuutta ja sosiaalihuollon laatua. Puolestaan Vantaan ja Keravan hyvinvointialue (17) tuo esiin asiantuntijalausunnossaan, että vastuu sijaispätevien työntekijöiden osaamisen varmistamisesta on työnantajalla, ja tilapäiset sosiaalityöntekijät toimivat laillistettujen sosiaalityöntekijöiden ohjauksen ja valvonnan alaisuudessa. Osa työntekijöistä voi pohtia kuka kantaa todellisen vastuun vajavaisin taidoin töihin tulevasta työntekijästä. Kantaako sijaispätevän sosiaalityöntekijän toimista vastuun laillistettu sosiaalityöntekijä, jonka velvollisuus on ohjata ja valvoa sijaispätevää. Työntekijän vastuuta käsittelenkin luvussa 5.2.

”Hyvil kartoitti 10/2024 hyvinvointialueiden lastensuojeluverkostosta, kuinka lakimuutos voimaan tullessaan muuttaisi sosiaalityöntekijöiden rekrytointikäytäntöjä. Kaikkien hyvinvointialueiden näkemys oli yhtenevä: hyvinvointialueet katsovat, että työnantajalla on vastuu asiakasturvallisuudesta eikä sitä haluta eikä voida heikentää.” Hyvil 13

Aineistossa nousee esille myös työnantajan vastuun välineenä omavalvonta. Omavalvonnanalla tarkoitetaan omatoimista asiakasturvallisuuden ja laadun varmistamista, jotta palvelut olisivat laatusuosituksen ja lainsäädännön mukaisia (Husso 2021, 90). Asiakasturvallisuuteen liittyviä riskejä pyritään suitsimaan omavalvonnalla, jossa työntekijät ovat näiden epäkohtien raportoinnissa keskeisessä roolissa. Samalla kuitenkin valvonta ja mahdolliset henkilökohtaiset rangaistukset luovat lisäpainetta myös sosiaalityöntekijöiden työhön. (Lähteinen ym. 2022, 352.)

”Lakimuutoksen toteutuessa riskinhallinta siirtyy hyvinvointialueiden ja Helsingin kaupungin vaativaksi omavalvonnalliseksi tehtäväksi nykyisessä vaikeaksi luonnehditussa henkilöstötilanteessa.” Aluehallintovirasto 15

”Valiokunta korostaa myös hyvinvointialueiden omavalvonnan ja valvontaviranomaisten suorittaman ohjauksen ja valvonnan tärkeyttä sen varmistamiseksi, että tilapäisinä sosiaalityöntekijöinä toimivilla on riittävä osaaminen tehtäviin.” Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 25

Omavalvontaan kuuluva työntekijöiden rooli raportoinnista tulee esille aluehallintovirastojen päätöksistä, joissa aluehallintovirastot ovat antaneet muun muassa huomautuksia hyvinvointialueille. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto on antanut 20.tammikuuta 2025 vakavan huomautuksen. Keski-Suomen hyvinvointialue on pitkäkestoisesti laiminlyönyt sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta annetun lain mukaisen velvollisuutensa varmistaa omavalvonnalla, että lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu järjestetään sisälöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin hyvinvointialueella esiintyvä tarve edellyttää. (Aluehallintovirasto 2025b.)

Lounais-Suomen aluehallintovirasto on joulukuun puolella välissä 2024 määrännyt Satakunnan hyvinvointialueen sakon uhalla laittamaan lasten asioista vastaavien lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärät lain mukaisiksi toukokuun 2025 mennessä. Ennen sakkouhan määräämistä hyvinvointialue oli ollut valvonnassa. Aluehallintovirasto vastaanotti lisäksi valvonta-aikana kaksi sosiaalityöntekijöiden tekemää epäkohtailmoitusta samasta aiheesta (Aluehallintovirasto 2024b.) Aluehallintovirasto otti Vantaan ja Keravan hyvinvointialueen lastensuojelun ja lapsiperheiden sosiaalityön valvontaansa maaliskuussa 2023. Ennen tämän alkamista hyvinvointialueen työntekijät kertoivat Helsingin sanomien mielipidekirjoituksessa lastensuojelun vaikeasta tilanteesta. Aluehallintovirasto myös vastaanotti sosiaalityöntekijöiden riittämättömyyttä koskevan epäkohtailmoituksen. Tästä epäkohtailmoituksesta kävi ilmi, että lapsia jonottaa lastensuojelun palveluihin. (Aluehallintovirasto 2024a.)

Työnantajan vastuulla on myös arvioida sijaisten työskentelyn määräaikaa. Lakimuutos muuttaa aiemman vuoden työskentelyn määräajan siihen, että tarvittaessa saman sijaispätevän työsuhdetta voidaan jatkaa vuodeksi kerrallaan, jos asiakasturvallisuus tai jokin muu merkittävä asia tätä edellyttäisi. Ennen tätä sijaisuuden jatkamista on haettava virkaan laillistettua sosiaalityöntekijää, mutta jos sellaista ei saada palkattua, voidaan palkata sama sijainen uudestaan vuodeksi. Jos vuodeenkaan päästä, hausta huolimatta, virkaan ei löydetä laillistettua sosiaalityöntekijää, voidaan sama sijainen palkata taas uudestaan vuodeksi. Tätä muutosta on perusteltu sillä, että aiempi lain viittaus mahdollisuuteen työskennellä vuoden ajan, on koettu tulkinnanvaraiseksi. Pirkanmaan hyvinvointialue (7) ehdottaa, että määräajasta luovuttaisiin. Työntekijä ja työnantaja yhteistuumin voisivat sopia, että sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivalle saataisiin sosiaalityöntekijän pätevyys työsuhteen aikana. Tätä perustellaan lausunnossa henkilöstön kehittämisellä, sitouttamisella työnantajaan sekä asiakkuussuhteiden jatkuvuudella.

5 Sosiaalityöntekijätasoon kiinnittyvät perustelut

5.1 Sosiaalityöntekijän koulutus ja osaaminen

Yksi keskeinen tekijä, johon sosiaalityöntekijöiden sijaisten kelpoisuusvaatimusten laskua koskevassa käsittelyssä viitataan, on sosiaalityöntekijöiden osaaminen ja koulutus. Aineistossa tulee esille myös koulutuksen ja osaamisen yhteys eli millainen koulutus on riittävä ja sopiva sosiaalityöntekijän sijaisuuteen. Pohdintaa herätti avoimen yliopiston ja tutkinto-opintojen ero. Esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan mietinnössä (25) tuodaan esille, että avoimen yliopiston ja sosiaalityön tutkinto-opintojen vaatimukset ja tavoitteet ovat samat. Mietinnössä tuodaan myös esille, että avoimen yliopiston opintoihin ei yleensä kuulu käytännönharjoittelua. Myös Hyvil (13) viittaa tutkintokoulutuksen ja avoimen yliopiston opintojen olevan sisällöiltään täysin samat tai hyvin pitkälti samat. Osa lausunnon antajista toi esille näiden opintojen olevan erilaisia. Aineistossa oltiin siis eri mielisiä siitä, voidaanko avoimen yliopiston opintoja pitää sopivina, jotta henkilö voisi työskennellä sosiaalityöntekijän sijaisena.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (3) toteaa, että koulutusvaatimukset ovat uuden säännöksen myötä osin korkeammat koska sosiaalityön perus- ja aineopintojen lisäksi edellytetään soveltuva korkeakoulututkinto. Asiaa koskevassa keskustelussa myös Hyvil (13) toi tämän asian esille.

”Käytännössä hallituksen esitys nostaa tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivien henkilöiden keskimääräistä koulutustasoa. Nyt voimassa olevan lain mukaan sosiaalityöntekijän tilapäisissä tehtävissä toimivalta henkilöltä edellytetään, että hän on sosiaalityöntekijän ammattiin opiskeleva henkilö, joka on suorittanut hyväksytysti sosiaalityön perus- ja aineopinnot ja käytännön harjoittelun. Tällaisella henkilöllä ei vielä ole sosiaalialan tutkintoa eikä hän ole laillistettu sosiaalihuollon ammattihenkilö. Jatkossa sosiaalityöntekijän tilapäisissä tehtävissä voivat toimia myös henkilöt, joilla on sosiaalityön perus- ja aineopintojen sekä käytännön harjoittelun tai riittävän käytännön kokemuksen ja ammattitaidon lisäksi myös soveltuva sosiaalialan korkeakoulututkinto. Osa heistä on sosiaalihuollon laillistettuja ammattihenkilöitä (sosionomi (AMK), geronomi (AMK), kuntoutuksen ohjaaja (AMK)).” Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy (13)

”koulutusvaatimukset olisivat tältä osin korkeammat. Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt sosiaali- ja terveystieteiden ministeriötä kiinnittämään tähän huomiota ammattihenkilölainsäädännön uudistamisen yhteydessä, mutta ei ole pitänyt sitä

esteenä lainsäädännölle, koska soveltuvan korkeakoulututkinnon edellyttäminen sijaisilta voi olla perusteltua asiakasturvallisuuden näkökulmasta.” Opetus- ja kulttuuriministeriö 3

Kuitenkin vaikuttaa siltä, ettei täysin pystytä perustelemaan koulutusten eroja. Tässä keskustelussa olisi kaivattu ehdottomasti enemmän koulutuksen pohdintaa. Opetus- ja kulttuuriministeriön melko lyhyt asiantuntijalausunto (3) ei antanut riittävää katsantoa tähän. Sosnet (24) toi asiantuntijalausunnossaan esille, että miten yhteiskuntapolitiikan tai sosiologian tutkinnon suorittaneella henkilöllä voisi olla vaadittu käytännön kokemus ja ammattitaito sosiaalityöntekijän tehtävissä toimimiseen. Näiden tutkinnon suorittaneet henkilöt eivät työskentele tehtävissä, jossa tehtäisiin sosiaalialan asiakastyötä. Sosiologia on sosiaalityön tärkeä lähitiede, joka tuottaa uutta tietoa sosiaalityönkin käyttöön (Kana-
noja & Lähteinen 2017, 493–494), mutta kuitenkin oma tieteenalansa.

Vaikka aiemmista opinnoista on hyötyä, niin ovat ne kuitenkin olleet eri alan opintoja, eivätkä vastaa sosiaalityöntekijän osaamisvaateita. Sosiaalityön opiskelijan valmistuessa maisteriksi, hänellä on laaja yhteiskuntatieteellinen tietopohja ja valmiudet toimia sosiaalityöntekijänä ja sosiaalisen asiantuntijana. Opiskelijan saavuttaessa sosiaalityön osaamisvaatimukset, hänelle on kertynyt laaja yhteiskuntatieteellinen osaaminen rakenteelliseen sekä yksilö-, perhe- ja yhteisötyöhön. (Lähteinen ym. 2017, 8–10.) Koulutuksen perusteita pohdittaessa, voidaan pohtia mitä sosiaalityön osaaminen ja asiantuntijuus todella on sekä miten koulutus ja opetus eroaa esimerkiksi sosionomin tutkinnosta. Hyvil (13) puolestaan toi esille, että sosionomi (AMK) – taustaisten opiskelijoiden on hyvin vaikeaa jatkaa opintoihin, jotka pätevöittävät sosiaalityöntekijäksi. Sosionomi-tutkinnon tehneiden henkilöiden opiskelua sosiaalityöntekijöiksi täytyisi helpottaa ja lyhentää.

Muissa pohjoismaissa sosiaalityöntekijän tutkinto on pääosin alemman korkeakoulutason tutkinto, mutta muissa pohjoismaissa koulutuksella on pidempi historia. (Saarinen ym. 2012, 404–405.) Suomessa kelpoisuusvaatimusten kiristämiseksi on käytetty historiassa perusteluna, että sosiaalisten ongelmien kartoittaminen, ehkäiseminen ja lievittäminen edellyttävät perusteellista alan opiskelua. Tällöin nähtiin, että sosiaalihuollon tehtävät olivat laajentuneet ja muuttuneet monipuolisemmiksi, joten pelkkä käytännön kokemus ei riittänyt viran onnistuneeseen hoitamiseen (Kostiainen & Rajavaara 2023, 259.) Sosiaalityöntekijöiden osaamiseen liittyy voimakkaasti asiakkaan vaativat elämäntilanteet ja palvelutarpeet.

Etelä-Suomen aluehallintoviraston (4) lausunnossa tuodaan ilmi, että valvontaviranomaiset ovat huomanneet, että sijaiset eivät aina pysty kaikilta osin hoitamaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtäviä asiakasturvallisesti ja lapsen edun mukaisesti. Tätä tuodaan esille myös aluehallintovirastojen yhteisessä lausunnossa.

”Suurella osalla asiakkuuksista on kyse pitkäaikaisista ja vaativista palvelutarpeista ja niiden järjestämisestä.” Pirkanmaan hyvinvointialue 7

”Aluehallintovirastot korostavat, että kuten hallituksen esityksen sivulla 31 todetaan, valvontaviranomaisten havaintojen mukaan sosiaalityön opiskelijat eivät ole kaikilta osin pystyneet hoitamaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtäviä asiakasturvallisesti eikä lapsen edun ja oikeuksien mukaisesti.” Aluehallintovirasto 15

Muun muassa Helsingin kaupunki tuo asiantuntijalausunnossaan (9) esille, että sijaispätevän on voitava jatkossakin toimia erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan vastuutyöntekijänä eli esimerkiksi lastensuojelussa lapsen asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä. Lakiesityksessä (HE 143/2024 vp) ehdotettiin, että sijaispätevä voisi toimia asioista vastaavan sosiaalityöntekijän työparina. Kuitenkin lausunnonantajat ja kansanedustajat toivat esille, että tällainen työparina työskentely ei todellisuudessa ole mahdollinen tai tarpeellinen, koska tällä hetkellä tarvittaessa sosiaaliohjaajat monissa palveluissa toimivat sosiaalityöntekijöiden työpareina. Työparityöskentelylle ei ole tarvetta tai tosiasiallista mahdollisuutta, vaan tarvetta on osaamiselle ja vastuunotolle. Esimerkiksi lastensuojelussa sosiaalityöntekijä toimii lapsen omatyöntekijänä, ja hänen tehtäviinsä kuuluu valvoa lapsen etua ja asiakasturvallisuutta asiakkuuden aikana. Merkittävää on tietää miten tehdyt ratkaisut vaikuttavat lapseen lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. (Välimäki ym. 2021, 164.)

”Yksi mahdollinen seuraus on, että työnkuvia joudutaan muokkaamaan tai kaivattamaan osaamistason mukaan. Laillistettujen sosiaalityöntekijöiden vaativat johto- ja valvontatehtävät mahdollisesti lisääntyvät, mikä lisää heidän työnsä kuormittavuutta entisestään. Toimenkuvien muutokset myös vaikeuttavat lastensuojelun asiakasmitoituksen seuranta.” Terveystieteiden tutkimuskeskus 1

Kokemuksella ja työperheytneisyydellä kerätyllä ammattitaidolla on rajoituksensa. Ei ole tehokkain tapa oppia sosiaalityöntekijän työtä yrityksen ja erehdyksen kautta. Varsinkin kun sosiaalityöntekijän työ on hankalassa elämäntilanteessa elävän ihmisen auttamista ja esimerkiksi perheen asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä toimista. Kuitenkin sosiaalityöntekijän tehtävissä voi toimia henkilö, jolla on takanaan vain kevyt tuki ja ohjaus. Asiantuntijuuteen ja ammatillisuuteen liittyen ongelma on siinä, että työntekijä oppii

ikään kuin talon tavoille. Kokemus ja työperehtyneisyys eivät siis takaa kuin työyhteisössä olevan tietämyksen ja osaamisen välittymisen. (Paasio 2018, 251–252.) 1980-luvulla yhtenäistettiin viroissa toimivien koulutusta, jotta heidän tieto- ja taitopohjansa olisi yhtenäisempi. Se myös mahdollisti sosiaalityön viroissa liikkuminen. (Kostiainen & Rajavaara 2023, 252.) Jo vuonna 1975 professori Reino Salo (1975, 407) kritisoi tuohon aikaan voimassa olevaa pätevyysvaatimusta sosiaalihuollon virkoihin, joka oli ”*riittävä koulutus tai kokemus*” ja riittäväksi kokemukseksi katsottiin ”*sosiaalihuoltotyöstä ja muutoinkin todistettavasti saatu taito ja perehtyneisyys*”.

Lakimuutosta vastustavat tahot tuovat esille sosiaalityöntekijän työssä, varsinkin lastensuojelun sosiaalityöntekijän työssä, tarvittavan vahvaa ammattitaitoa ja muun muassa. Lakimuutosta puolustavat eivät näitä ammattitaidon esiin nostoja kiistä, mutta niin kuin luvussa 6.2 tarkemmin käsittelenkin, perustellaan lakimuutosta sillä, että lastensuojelun asiakas saisi palvelua nopeammin ja sujuvammin. Lakimuutosta puolustavien puheesta tuli ilmi, että osaaminen myös olisi aivan riittävää ilman maisteritutkintoa,

”Esimerkiksi ammattikorkeakoulusta valmistuneet sosionomit ovat voineet tehdä sosiaalityöntekijän työtä vastaavaa työtä, vaikka eivät teekään päätöksiä huostaanotoista tai sijoituksista. Osa on nähnyt nämä työntekijät kuitenkin vain epäpätevinä, vaikka moni heistä tekee käytännössä sitä samaa tärkeää ja vastuullista työtä kuin sosiaalityöntekijätkin lukuun ottamatta virallisia huostaanotto- ja sijoituspäätöksiä.” Ensimmäinen täysistuntokeskustelu 26, Sillanpää Pia

Sosiaalityöntekijän ammattitaidon merkittävät tekijät ovat taito, tieto ja etiikka. (Sipilä 2011.) Sosiaalityöntekijällä on laajat osaamisvaatimukset. Eräs merkittävä osaamista vaativa asia on sosiaalityöntekijän julkisen vallan käyttäminen. Sosiaalityöntekijöiden seura ry tuo esille asiantuntijalausunnossaan (16) sosiaalityöntekijän käyttämän järeän julkisen vallan. Lastensuojelun asiakkaina olevat lapset ovat arjessa enemmän tekemisissä muiden kuin sosiaalityöntekijöiden kanssa, mutta laillistetulla sosiaalityöntekijällä on oikeus käyttää järeää julkista valtaa eli päättää muun muassa rajoitustoimenpiteistä. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän työtä sääntelee lastensuojelulaki, joten on tärkeää, että työntekijä tuntee lastensuojelua koskevan sääntelyn. (Välimäki ym. 2021, 163–164.)

”Vallankäyttö konkretisoituu yksilön perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaamisessa, kun sosiaalityöntekijä päättää harkinnanvaraisen toimeentulotuen ja lukuisten selviytymiselle välttämättömien palvelujen myöntämisestä ja epämisestä. Perus- ja ihmisoikeuksien rajoittamisen osalta juuri sosiaalityöntekijällä on oikeus puuttua jopa tahdosta riippumatta mm. yksilön ja perhe-elämän

suojaan, koskemattomuuteen ja oikeuteen yhteydenpitoon lastensuojelun ja osin vammaissosiaalityön konteksteissa. Tämän tasoisen vallankäytön on hyvinvointiyhteiskunnassa perustuttava riittävään koulutukseen, tutkimustietoon ja pitkäjänteiseen lainsäädännön kehittämistyöhön.” Sosiaalityöntekijöiden seura ry 16

”Kyse on yksilön oikeusturvan kannalta merkittävistä, erityistä osaamista ja ammattitaitoa vaativista tehtävistä ja niihin liittyvästä päätöksentekovallan käyttämisestä. Sosiaalityöntekijä vastaa sosiaalityön ammatillisesta johtamisesta sekä yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen sosiaalisen tuen ja palvelujen tarpeeseen vastaavasta sosiaalityön asiakas- ja asiantuntijatyöstä sekä sen vaikutusten seurannasta ja arvioinnista. Sosiaalityöntekijä vastaa lisäksi sosiaalihuollon palvelujen antamisesta ja päätöksenteosta.” Pohjanmaan hyvinvointialue 22

”Sosiaalilainsäädännön, perus- ja ihmisoikeuksien sekä etuus- ja palvelujärjestelmän tuntemus on välttämätöntä, jotta asiakas saa kaiken tarjolla olevan avun. Lainsäädäntö on sosiaalipalveluissa keskeistä ja se myös muuttuu nopeasti, mikä korostaa lainsäädäntöosaamisen tärkeyttä. Tätä asiantuntemusta eivät nyt sosiaalityön tehtäviin päteväksi sijaiseksi esitettyjen taustakoulutukset välttämättä tuota.” Suomen sosiaali ja terveys 21

Sosiaalityöntekijän ammattitaitoon kuuluu monenlaista osaamista. Sosiaalityöntekijän osaamiseen kuuluu monin lähitieteenkin asiantuntemus, muun muassa mielenterveyteen sekä lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyen. (Kananoja & Lähtinen 2017, 493–494.) Monimutkaiset asiakastilanteet, ammatillisen harkinnan vaativuus, työn juridisoituminen ja asiakkaan rajoitustoimenpiteet ovat esimerkkejä sosiaalityöntekijän työn vaativista tehtävistä. Sosiaalityöntekijän käyttämä julkinen valta haastaa ammatillista osaamista. (Lähtinen ym. 2022, 353.) Henkilöstöllä, joka työskentelee lastensuojelussa, on oltava hyvä ymmärrys erilaisten interventioiden vaikutuksista asiakkaisiin niin yhteiskunnan, yhteisön kuin yksilönkin tasolla. (Välimäki ym. 2021, 161.) Monimutkaistuvan yhteiskunnan epävarmuudet ja riskit heijastuvat sosiaalityön asiakkaiden elämäntilanteisiin ja tarpeisiin. Sosiaalityöhön kohdistuu monenlaisia paineita ja muutoksia myös lainsäädännön, palvelurakenteiden ja tehtävarakenteiden osalta. Keskeinen kysymys onkin, millaista osaamista sosiaalityössä on olemassa ja millaiseksi sen tulisi tulevaisuudessa muuttua. (Karjalainen 2017, 193.)

5.2 Sosiaalityöntekijän vastuu

Tässä alaluvussa käsittelen laillistettujen sosiaalityöntekijöiden vastuuta valvoa sijaispätevinä työntekijöinä tekevien työtä. Käsittelen myös toista esiin tullutta

sosiaalityöntekijää koskevaa vastuuta, virkavastuuta sekä kuka kantaa tosiasiallisen vastuun. Yksi perusteluista puolin ja toisin jakanut asia on sijaispäteville annettava valvonta ja ohjaus. Tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä työskentelevän pitäisi toimia laillistetun sosiaalityöntekijän ohjauksen ja valvonnan alaisena. Aineistossa nostetaan tämä sijaispätevien toimiminen kelpoisten sosiaalityöntekijöiden ohjauksessa ja valvonnassa juuri lakimuutosta perustelevana asiana. Puolestaan osa lausunnon antajista perustelee ohjaus- ja valvontavastuun olevan nimellistä sekä aiheuttavan laillistetuille kuormitusta ja vievän näiden asiakastyöhön tarkoitettua aikaa.

”Tilapäisesti laillistetut ammattihenkilöt toimivat jatkossakin kelpoisten sosiaalityöntekijöiden ohjauksessa ja vastuu myös tilapäisesti laillistetun ammattihenkilön osaamisen varmistamisesta on työnantajalla.” Vantaan ja Keravan hyvinvointialue

”Saamissamme yhteydenotoissa kuvataan hyvinvointialueiden työolosuhteiden olevan sellaiset, joissa virassa toimivien sosiaalityöntekijöiden tai johtavien sosiaalityöntekijöiden ei tosiasiassa ole mahdollista valvoa tilapäisten sosiaalityöntekijöiden työtä.” Sosiaalityöntekijöiden seura ry 16

”Voidaan myös kysyä, missä määrin vakituinen henkilöstö pystyy tosiasiallisesti hoitamaan sille kuuluvan ohjaus- ja valvontatehtävänsä nykyisessä tilanteessa.” Lapsiasiavaltuutettu (23)

Lausunnon antajat nostivat esille, että sijaiskelpoisena työntekijänä toimivalla ei välttämättä aina ole ollut tosiasiallisesti ohjaajaa. Ohjaajaa ei ole nimetty tai ohjaavalla sosiaalityöntekijällä ei ole todellisuudessa mahdollisuutta ohjata. Esimerkiksi Etelä-Suomen aluehallintovirasto (4) ja Aluehallintovirasto (15) tuovat lausunnossa esille, että valvontahavaintojen myötä on tullut ilmi, että sijaispäteviä työntekijöitä on toiminut sosiaalityöntekijän tehtävissä ilman laillistetun sosiaalityöntekijän valvontaa ja ohjausta.

”Valvonta- ja kanteluasioissa tehtyjen havaintojen perusteella tilapäisesti sosiaalityöntekijän ammatissa toimivalle työntekijälle ei aina ole nimetty ohjaajaa, tai ohjaaja on ollut vain nimellinen, eikä hän ole tosiasiassa valvonut ja ohjannut tilapäisenä toimivan sosiaalityöntekijän työtä. Sosiaalityöntekijän ammatissa työskennellään tilapäisesti usein hyvin itsenäisesti huolimatta siitä, että työntekijälle olisi nimetty ohjaaja.” Aluehallintovirasto 15

Aineistossa nostettiin esille vastuun kantamista, ja kuka kantaa vastuun esimerkiksi virheen sattuessa.

”Aluehallintovirastot katsovat, että tilapäisesti sosiaalityöntekijän ammatissa toimivan ohjaaminen edellyttää tosiasiallista asiakastyöhön osallistumista

hänen kanssaan. Myös ohjaajan viimekätinen ammatillinen vastuu asiakastyön laadusta ja seuraamukset tilapäisesti sosiaalityöntekijän ammatissa työskentelevän asiakastyöskentelyn valvonnan laiminlyönnistä tulee määritellä tarkemmin.” Aluehallintovirasto 15

”Kommenttina siihen, että tämä ei auttaisi sitä, mikä määrä yhdellä työntekijällä on asiakkaita: Käsittääkseni tässä juurikin on se tulkintaongelma, kenellä se tosiasiallinen virkavastuu vaikka näistä lastensuojelulapsista sitten jatkossa on. Kokemuksesta tiedän, että se virkavastuu on hyvin painava, ja silloin on syytä todella olla tarkka siitä, kenelle se lankeaa. Lain mukaan se vastuu ei edelleenkään voi olla näillä kirjavilla tutkinnoilla olevilla työntekijöillä.” Toinen täysistuntokeskustelu, Marttila Helena

Laillistetut sosiaalityöntekijät joutuvat ottamaan paljon vastuuta, silloin kun epäpäteviä on paljon. (Saarinen ym. 2012, 413.) Hyvinvointialueiden sosiaalihuollon viranhaltioiden vastuu käsittää myös viimekätisen rikosoikeudellisen virkavastuun. Näin vastuu palveluiden järjestämisestä lain mukaisella tavalla myös korostuu. Lain tasolla asiakasturvallisuudesta ja siihen liittyvistä vastuista säädetään sekä työnantaja- että työntekijätasolla. (Lohiniva-Kerkelä 2022, 339–340.) Asiakasturvallisuuteen liittyviä riskejä pyritään suittimaan omavalvonnalla, jossa työntekijät ovat keskeisessä roolissa epäkohtien raportoinnissa. Samalla kuitenkin valvonta ja mahdolliset henkilökohtaiset rangaistukset luovat paineita ammattilaisten työhön. (Lähteinen ym. 2022, 352.)

Työnantajan ohjaus- ja valvontavastuu eivät lakimuutoksen jälkeen olennaisesti muuttanut, mutta lain perusteluissa korostettiin tätä työnantajan velvollisuutta järjestää riittävä ohjaus ja valvonta (Koskiluoma 2025). Tämän voi siis ajatella tulevan laillistettujen sosiaalityöntekijöiden harteille kannettavaksi. Vastuut lisäävät kuormittavuutta ja vähentävät houkuttelevuutta. Aineistossa tuli myös esille erilaisia näkemyksiä sijaispätevien ohjaamiseen liittyvästä kuormituksesta. Esille tuotiin niin kuormituksen lisääntymistä kuin myös kuormituksen vähentymistä.

”edelleenkin tehtävissä työskentelevät saavat laillistetun sosiaalityöntekijän tuen ja ohjauksen ja keventävät sosiaalityöntekijän omaa työtaakkaa, jotta hän voi keskittyä hänen kelpoisuuttaan edellyttäviin työtehtäviin.” Ensimmäinen täysistuntokeskustelu 26, Sillanpää Pia

”Sijaisten parempi saatavuus voi mahdollistaa työkuorman jakamisen ja sitä kautta vähentää vakituisten sosiaalityöntekijöiden työkuormaa lyhyellä aikavälillä. Toisaalta sijaisten nykyistä laajempi käyttö ja nykyistä vajavaisempi tai moninaisempi koulutus johtaisi kasvavaan tarpeeseen ohjata, tukea ja perehdyttää sijaisia.” 11 Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL

”Esitys heikentää alan vakituisten työntekijöiden pito- ja vetovoimaa, sillä esitys muun muassa lisää laillistettujen sosiaalityöntekijöiden kuormaa, kun heillä on velvollisuus valvoa ja ohjata tilapäisiä työntekijöitä. Tämä aika on myös pois varsinaisesta asiakastyöstä ja omaa osaamista vastaavista tehtävistä.” Ensimmäinen täysistuntokeskustelu 26, Berg Kim

”Ohjaus ja valvonta vaativissa ja vastuullisissa sosiaalityöntekijän tehtävissä lisää tosiasiassa merkittävästi työn kuormittavuutta. – – Selvää on, että lisääntyvät ohjaus- ja valvontatehtävät eivät lisää pätevien sosiaalityöntekijöiden pito- ja vetovoimaa” 21 Talentia

Erilaiset perustelut myös nousevat esiin kietoutuen toisiinsa. Laillistettujen sosiaalityöntekijöiden velvollisuus ohjata ja olla vastuussa sijaispätevien työstä, voi vähentää työn veto- ja pitovoimaa ja lisätä kuormitusta. Esimerkiksi lastensuojelussa työskentelee tällä hetkellä paljon sijaispäteviä sosiaalityöntekijöitä, joten muutos voi vähentää laillistettujen sosiaalityöntekijän kiinnostusta työskennellä lastensuojelussa. Tämän taustalla voi olla useita tekijöitä, mutta yksi voi olla laillistettujen sosiaalityöntekijän haluttomuus työskennellä ohjaavassa roolissa.

5.3 Sosiaalityöntekijän työhyvinvointi

Aineistossa nostetaan esille sosiaalityöntekijätasoon liittyvänä tekijänä sosiaalityöntekijöiden työhyvinvoinnin ja kuormituksen. Sosiaalityöntekijän työhyvinvointi liittyy aiemmin esille tuomaani veto- ja pitovoimaan. Pitovoimaa heikentää kuormituksen kokemukset. Kuormitusta saattaa aiheuttaa sosiaalityöntekijöiden kantama vastuu, niin virkavastuu kuin sijaispätevien ohjaus- ja valvontavastuu. Toisaalta kuormitusta ja heikkenevää työhyvinvointia aiheuttaa myös ylitse pursuavat asiakasmäärät ja kova kiire. Työhyvinvoinnin ja sosiaalityöntekijän kokeman kuormituksen voi ajatella vaikuttavan moneen tekijään. Työhyvinvointiin vaikuttaa myös moni tekijä. Kuormituksen voidaan ajatella vaikuttavan asiakasturvallisuuteen, jota käsittelemme tarkemmin seuraavassa pääluvussa. Kuormittunut ja väsynyt sosiaalityöntekijä voi tehdä huonompia ratkaisuja, ja hänellä ei ole niin paljon aikaa pohtia asiakkaan tilannetta.

Aineistossa nostettiin useassa kohdassa esille sosiaalityöntekijän kokemus kuormituksesta. Valitsin kuitenkin tämän luvun otsikoksi työhyvinvoinnin, koska sosiaalityöntekijän yleisellä työhyvinvoinnilla on vaikutus todella moneen esille nostamaani asiaan, esimerkiksi asiakkaiden saamaan palveluun. Jos jossain työpaikassa työntekijällä ei ole hyvä

työhyvinvointi, niin hän saattaa lähteä hyvinkin nopeasti. Tämä osaltaan on juuri veto- ja pitovoiman puutetta, joka taas lisää sosiaalityöntekijäpulaa.

”Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen selvityksessä Sosiaalihuollon ammattilaiset pohjoisella yhteistyöalueella keskeisin tekijä työpaikan vaihtosuunnitelmien taustalla on työn kuormittavuus.” Talentia 20

Sosiaalityöntekijän työhön kohdistuu monenlaisia paineita sekä työnantajan että asiakkaan suunnalta, ja usein nämä vaatimukset ovat ristiriidassa keskenään. (Saarinen ym. 2012) Huomioitavaa on myös, että työntekijöiden vaihtuvuus heikentää sekä työntekijöiden hyvinvointia että asiakkaiden hyvän palvelun saannin mahdollisuutta. Ensimmäisiä asioita, joita itse pohdin tästä lakiuudistuksesta kuullessani, oli juuri sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden kiihtyminen, joka on huono asia. Esimerkiksi Hämäläisen (2025) pro gradu -tutkielmassaan haastattelemat sosiaalityöntekijät toivat esiin, että työyhteisössä, jossa on paljon vaihtuvuutta, saatetaan uusien ja perehdytystä kaipaavien kysymyksiä välillä. Ei jaksanut tutustua tai olla tämän kanssa niin sanotusti hyvää pataa, kun sitten uusi työntekijä alkaa kysellä. Monessa lausunnossa nostettiin esille, että lakimuutoksen myötä sosiaalityöntekijöiden kuormitus lisääntyy. Esille nousi myös, että voimakas sosiaalityöntekijäpula eli vajaat työntekijäresurssit aiheuttavat kuormitusta.

”Jos epäpätevien, yhä vaihtelevammalla koulutustaustalla olevien työntekijöiden määrä lisääntyy, laillistettujen sosiaalityöntekijöiden työmäärä ja työn kuormittavuus voivat kasvaa.” Suomen sosiaali ja terveys ry 21

”puuttuvat sosiaalityöntekijäresurssit aiheuttavat herkästi muiden työntekijöiden ja koko työyhteisön kuormitusta.” Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 25

Sosiaalityöntekijän työhön liittyy tiiviisti ihmisoikeuksien puolesta työskentely. Sosiaalityöntekijän työhyvinvointia heikentää, kun hän joutuu toimimaan pakon edessä kiireessä. Tämä kietoutuu taas ammattitaitoon ja vastuuseen. Pohjanmaan hyvinvointialue (21) nostaa esiin uudistuksen lisäävän laillistettujen sosiaalityöntekijöiden eettistä kuormaa. Työntekijän mahdollisuus valita ja toimia asiakkaiden tarpeista käsin, ja käyttää omaa ammatillista tietoaan ja eettisiä periaatteita, ovat harkintavallan professionaaliseltsin kanalta keskeisiä (Närhi ym. 2014, 241). Sosiaalityöntekijä saattaa kokea työssään kiirettä. Tällöin työntekijä ei pysty tekemään työtään asettamiensa normien ja etiikan mukaisesti. Tällöin hän voi tuntea ristiriitaisia tunteita työssä ja työtä kohtaan. Esimerkiksi taloudelliset resurssit voivat aiheuttaa tällaista kuormitusta. (Saarinen ym. 2012, 406.)

Sosiaalityöntekijä saattaa kohdata ja syyllistyä ammatilliseen kaksinaismoralismiin, jos etiikkaa pohtii vain periaatteiden tasolla sekä kieltää läsnä olevat ristiriidat etiikan ja käytännön välillä (Kananoja 2017c, 174–175).

”Sosiaalityöllä turvataan usein perusoikeuksien toteutuminen, mutta sillä voidaan myös puuttua perustavaa laatua oleviin oikeuksiin, kuten itsemääräämisoikeuteen ja perhe-elämän suojaan. Tämä tekee siitä eettisesti vaativaa yhteiskunnallista työtä.” Suomen sosiaali ja terveys ry 21

Sosiaalityöntekijän työhyvinvointiin näyttää vaikuttavan sekä työntekijän työkokemus että koulutus. Koulutus vaikuttaa myös työn hallinnan kokemuksiin. Vähemmän työkokemusta omaavat työntekijät kokevat enemmän kuormitusta. Sosiaalityöntekijöiden työuupumuksen taustalla voidaan ajatella olevan vähäiset vaikuttamismahdollisuudet omaan työhön, vaillinaiset työvalmiudet ja liian niukat konsultaatiomahdollisuudet. Usein juuri lastensuojelussa työskentelevät ovat kuormittuneimpia. (Saarinen ym. 2012, 407, 414.) Sosiaalityöntekijät ovat myös kautta linjan kuormittuneita. Sosiaalityöntekijöiden kuormitus on selkeästi korkeampaa kuin esimerkiksi psykologeilla, lastentarhanopettajilla tai erityisopettajilla. (Junnonen ym. 2019.)

Työhyvinvointi on laaja kattokäsite. Työhyvinvointia voidaan ajatella niin subjektiivisesti työntekijän näkökulmasta kuin objektiivisesti työolojen suhteen. Asiaa on mahdollista tarkastella myös positiivisesta ja negatiivisesta näkökulmasta. (Mänttari-van der Kuip 2015, 4.) Aineistossa nostettiin pääosin esiin kuormitustekijöitä. Heikko työhyvinvointi saa työntekijän lähtemään, joka siis on yhteydessä pitovoiman puutteeseen ja vaihtuvuuteen. Sosiaalihuollon ammattiliitto Talentia pohtiikin, että nämä sijaisten kelpoisuusehtojen väljennykset eivät ohjaa työnantajia kehittämään sosiaalityöntekijöiden työhyvinvointia ja työolosuhteita. Hallituksen keinot ratkoa sosiaalityöntekijäpulaa saattavat kääntyä esitettyjä tavoitteita vastaan. Tämä hallituksen esitys myös sekoittaa koko sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisen ammattihenkilölain valmistelua. (Koskiluoma 2024.) Suomalaisen sosiaalityöntekijöiden heikon työhyvinvoinnin voi nähdä olevan yhteydessä pitkäaikaiseen sosiaalityöntekijäpulaan, asiakkaiden laajuuteen ja sosiaalipoliittisiin ratkaisuihin. Työhyvinvointiin voisi vaikuttaa myös resursoimalla sosiaalityön koulutukseen. (Saarinen ym. 2012, 415.)

6 Asiakasturvallisuus asiakkaan näkökulman perusteluna

6.1 Työntekijän osaamisen vaikutus asiakkaan etuun

Asiakasturvallisuus tarkoittaa, että sosiaalihuollon palveluita järjestetään, tuotetaan ja toteutetaan siten, ettei asiakkaan psyykkinen, sosiaalinen, taloudellinen tai fyysinen turvallisuus vaarannu. Asiakasturvallisuuteen kuuluu myös, että organisaatioiden ja ammattihenkilöiden toiminnan periaatteet ja käytännöt, joilla voidaan varmistaa asiakkaan hyvä kohtelu sekä palveluiden, hoidon ja huolenpidon turvallisuus, ja näin suojataan asiakasta vahingoilta. (STM 2022.) Asiakasturvallisuus on sisällöllisesti yhteydessä sosiaalihuollon laatuun ja asiakkaan oikeuksiin. Asiakasturvallisuus on sosiaalihuoltoa koskevan lainsäädännön keskeinen tavoite, ja tämän takia esimerkiksi henkilöstölle, tiloille ja toimintatavoille on asetettu erilaisia vaatimuksia. Keskeisenä tekijänä on asiakkaan oikeudet sekä palveluiden järjestäjän, tuottajan ja ammattihenkilön velvollisuudet, jotka liittyvät asiakkaan oikeuksien toteuttamiseen. (Lohiniva-Kerkelä 2022, 328.) Asiakasturvallisuus nousi aineistosta sellaisena tekijänä esiin, jota käytetään sekä lakimuutoksen puolesta että sitä vastaan. Aineistossa nostettiin esille sosiaalityöntekijän ammattitaito asiakasturvallisuutta edistävänä tekijänä ja sen puute turvallisuutta estävänä tekijänä. Tämän vastaväitteenä aineistossa nostettiin esille, että asiakasturvallisuutta takaa nopeampi palveluiden saatavuus.

”Asiakasturvallisuuden katsottiin vaarantuvan ennemminkin siitä, että sosiaalityöntekijän palveluihin pääsy viivästyy henkilöstöpulan vuoksi kuin siitä, että tilapäisenä sosiaalityöntekijänä toimiminen sallitaan hallituksen esityksessä ehdotetulla tavalla.” Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 25

”Lastensuojelussa työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kelpoisuusvaatimusten heikennys vaarantaisi lasten oikeuden turvalliseen ja ammattitaitoiseen tukeen. Tilapäisesti työskentelevät henkilöt, joilla ei ole riittävää koulutusta ja kokemusta, eivät pysty varmistamaan lasten etua monimutkaisissa ja vaativissa tilanteissa.” Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 25, Vastalause 1

Osa nosti esiin lakimuutoksen negatiiviset vaikutukset asiakasturvallisuuteen, osa puolestaan näki muutoksen vaikuttavan positiivisesta asiakasturvallisuuteen.

”Toteutuessaan esitys vaarantaisi myös sosiaalihuollon ammattihenkilölain tarkoituksen (1§) edistää asiakasturvallisuutta sekä sosiaalihuollon asiakkaiden oikeuden laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun.” Talentia 20

”ehdotetulle sääntelylle on painavat perusteet, sillä uudistuksen tarkoituksena on vastata akuuttiin sosiaalityöntekijäpulaan ja sen mukanaan tuomaan riskiin asiakasturvallisuuden vaarantumisesta.” Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 25

Perusteluita palveluiden saatavuuden puolesta käyn tarkemmin läpi alaluvussa 6.2. Tässä alaluvussa esittelen esiin tuotuja perusteluita työntekijän ammattitaidon vaikutuksesta asiakkaan etuun. Tässä alaluvussa kietoutuu yhteen mielestäni tutkielmani keskeisimpiä asioita: sosiaalityöntekijän taidot ja asiakasturvallisuus sekä nähdäänkö sosiaalityöntekijän ammattitaidon olevan turvaamassa asiakkaan etua, oikeuksia ja asiakasturvallisuutta.

”Valvontaviranomaisten havaintojen mukaan tilapäisenä sosiaalityöntekijänä toimineet henkilöt eivät ole kaikilta osin pystyneet hoitamaan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtäviä asiakasturvallisesti eivätkä lapsen edun ja oikeuksien mukaisesti.” Etelä-Suomen aluehallintovirasto 4

JHL tuo asiantuntijalausunnossaan (11) esille, ettei pidä sijaisten käyttöä, ja heidän avulleen rekrytointipoolin laajentamista kestävässä keinona sosiaalityöntekijöiden saatavuuden parantamiseen. Tällaisella esityksellä voi olla negatiivinen vaikutus niin veto- ja pitovoimaan kuin myös asiakkaiden tilanteisiin. Sosiaalityöntekijän ammattitaidon merkitystä asiakasturvallisuudelle perusteltiin asiakkaiden vaativilla ja pitkäaikaisilla palvelutarpeilla.

”Kiinnitämme huomiota siihen, että tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivien henkilöiden osaaminen on varmistettava. Suuressa osassa asiakkuuksista kyse on pitkäaikaisista ja vaativista palvelutarpeista ja niiden järjestämisestä.” Pirkanmaan hyvinvointialue 7

”Lakiehdotusta on perusteltu asiakasturvallisuudella. Kiinnitämme huomiota siihen, että asiakasturvallisuuden toteutumisen edellytys on se, että asiakas voi luottaa saavansa mahdollisimman osaavaa ja asiantuntevaa apua asiaansa, että hänen asioitaan käsittelevä henkilö tuntee lainsäädännön ja osaa soveltaa sitä, sekä että tämä epäkohtia huomatessaan osaa myös tuoda niitä esille ja tarvittaessa avustaa asiakasta oikeusturvakeinoissaan.” Sosiaalityöntekijöiden seura ry 16

Asiakasturvallisuuden osana nostettiin esille vaihtuvuus. Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden nähtiin vaarantavan asiakasturvallisuutta. Olenkin tuonut vaihtuvuutta ilmiönä esille aiemmissa luvuissa, mutta sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuudella myös yhteys

asiakasturvallisuuteen. Vaihtuvuuden ilmiötä tuotiin esille sijaispätevien työskentelyyn liittyvänä asiana. Vaihtuvuuden ilmiö liitetään sijaispätevänä työskentelyyn, koska vähintään vuoden välein virka tulee auki, ja siihen haetaan laillistettua sosiaalityöntekijää.

”Lastensuojelulain tarkoituksen toteutuminen edellyttäisi työntekijöiltä pysyvyyttä ja sitoutumista vaativaan työhön, sillä jatkuva sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus heikentää merkittäväällä tavalla asiakkaan palveluketjun toteutumista ja asiakkaan oikeusturvaa. – – Tilapäisratkaisut, kuten tilapäiset työntekijät tai epäpätevät sijaiset, eivät ole oikea keino vastata lasten suojelutehtävään. Vaihduvat sijaiset eivät myöskään varmista lasten oikeuksien parempaa toteutumista tai osallisuutta.” Sosiaalityöntekijöiden seura ry 16

Vaihtuvuus on todellisuutta nykypäivänä sosiaalityön arjessa monessa paikassa. Vaihtuvuus voi aiheuttaa sen, ettei hyvää ja luottamuksellista suhdetta asiakkaan ja työntekijän välille pääse syntymään. Tämä saattaa asiakkaasta olla todella kuormittavaa. Heistä voi olla raskasta uudestaan ja uudestaan selittää omaa tilannettaan ja avuntarvettaan. (Kannoja 2017c, 188.) Tilanne, jossa työntekijä vaihtuu, on kriittinen asiakasturvallisuuden kannalta (Välimäki ym. 2021, 183).

”Väliaikaisen työvoiman käytön suunnittelussa tulisi siten kiinnittää erityistä huomiota siihen, millaiset työnkuvat ja vastuut tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivilla voi olla, jotta voidaan varmistaa sosiaalihuollon asiakkaiden, ja erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden, kuten lasten, oikeuksien toteutuminen ja asiakasturvallisuus.” Valvira 5

”Kuten hallituksen esityksessä on todettu, asiakasturvallisuus voi pahimmillaan vaarantua, jos tehtäviä ei ole hoitamassa tarpeeksi ammattitaitoinen työntekijä tai jos työntekijöiden vaihtuvuus on liian suurta.” Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL 11

Aineistossa nostettiin esille, ettei tilapäisten, sijaispätevien työntekijöiden käyttö ole välttämättä asiakasturvallista. Asiakasturvallisuuden toteutumisessa yksi keskeinen asia on ammattihenkilöiden toiminta. Sosiaalityöntekijällä on vastuu palveluiden kokonaisuudesta, prosessien toimivuudesta ja asiakkaan oikeusturvan toteutumisesta. (Lohiniva-Kerä 2022, 336.) Lastensuojelussa tehtävän arvioinnin ja sen laadun ongelmat voivat uhata perheen ja lapsen oikeuksia ja turvallisuutta. Arviointityössä kerätään tietoa lapsesta ja perheestä. Sosiaalityöntekijän täytyy päättää millaista tietoa sekä keneltä on merkittävää kerätä ja saada. Tästä työntekijä tekee päätelmän millaista tukea ja apua perhe tarvitsee. Suomalaisessa lastensuojelutyössä sosiaalityöntekijän harkinnan määrä on yleisesti suuri. (Jaakola & Pösö 2022, 360–362.) Tässä nousee esille sosiaalityöntekijätasolla

esille nostamani sosiaalityöntekijän vastuu sekä sosiaalityöntekijän vahvan osaamisen tarve

”On kuitenkin kiinnitettävä huomiota millaiset työnkuvat ja vastuut voivat tilapäisillä työntekijöillä olla, jotta asiakasturvallisuus on taattu.” Etelä-Karjalan hyvinvointialue 8

”Aluehallintovirastot katsovat, että tilapäisesti sosiaalityöntekijänä työskentelevien edellytysten laajentaminen aiempaa suurempaan henkilöpiiriin ei ole asiakasturvallinen, tehokas tai tarkoituksenmukainen keino asiantilan korjaamiseksi.” Aluehallintovirasto 15

Asiakkaalla on oikeus hyvään sosiaalihuoltoon ja kohteluun, joka tarkoittaa myös oikeutta korkeatasoisen ammatillisuuden vaateeseen. Sosiaalityöntekijän kollektiivinen toiminta sosiaalisen asianajon ja rakenteellisen sosiaalityön tehtävissä ovat myös asiakasturvallisuuden toteutumisen edellytys. Asiakkaan täytyy voida luottaa järjestelmän toimivuuteen ja siihen, että hänen asioitaan hoitava sosiaalityöntekijä toimii asiakkaan parhaaksi. Asiakasturvallisuuden kannalta riskialttiina tilanteina voidaan pitää sellaisia, jossa työntekijöillä on riittämätön sosiaalihuollon substanssiosaaminen ja lainsäädäntöosaaminen. Jotta asiakkaiden oikeudet ja asiakasturvallisuus toteutuu parhaalla mahdollisella tavalla, tarvitaan syvällistä ymmärrystä sosiaalihuollon toiminnan periaatteista sekä sen institutionaalisista tehtävistä. (Lähteinen ym. 2022, 350–356.)

Rakenteellinen ongelma, joka uhkaa asiakasturvallisuutta, on jos palveluiden järjestäminen ei ole mahdollista resurssipulan takia (Lähteinen ym. 2022, 356). Näiden voidaan ajatella olevan yhteydessä työnantajatasen tekijöihin eli ne asiat, jotka aiheuttavat sosiaalityöntekijäpulaa. Yksittäisen asiakkaan asiakasturvallisuudesta vastaaminen on yhden sosiaalityöntekijän vastuulla, mutta koko organisaation toimintakäytäntöjen täytyy tukea asiakasturvallisuuden toteutumista (Välimäki ym. 2021, 164). Jokainen työntekijä kantaa kuitenkin omasta työstään vastuun asiakasturvallisuuden näkökulmasta. Vaikkakin esimerkiksi resurssipulan vaikutus asiakasturvallisuuteen nostaa esiin luottamushenkilöiden vastuun asiakasturvallisuuden edellytysten varmistajana. Asiakasturvallisuus edellyttää sosiaalityöntekijöiden ammattitaidon ja ammatillisen harkinnan lisäksi yhteistä vastuuta. (mt.)

6.2 Palveluiden saatavuuden turvaaminen asiakkaan etuna

Pro gradu -tutkielmani aineistossa asiantuntijalausuntojen antajat ja kansanedustajat nostivat esille palveluiden saatavuuden asiakkaan edun ja asiakasturvallisuuden takaajana. On tärkeää, että asiakas saa palveluita. Aineistossa nostettiin esille, että sosiaalityöntekijäpulan takia asiakkaat saavat palvelua joko hitaammin tai ei lainkaan. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysvaliokunta perustelee mietinnössään (25) lakimuutosta puoltavaa lausuntoaan sillä, että henkilöstön saatavuuden heikentyminen vaarantaa palveluiden riittävyyttä ja laatua sekä asiakasturvallisuutta. Aineistossa nostetaan esille, että vaikka sosiaalityöntekijän ammattitaito on merkittävää, niin on painavat syyt muuttaa lakia sijaisten kelpoisuuksien osalta laajemmiksi.

”Valiokunta pitää arvokkaana sitä, että Suomessa sosiaalityöntekijöiden koulutustaso ja osaaminen ovat korkealla tasolla ja että tähän panostetaan myös jatkossa. Valiokunta kuitenkin toteaa, että ehdotetulle sääntelylle on painavat perusteet, sillä uudistuksen tarkoituksena on vastata akuuttiin sosiaalityöntekijäpulaan ja sen mukanaan tuomaan riskiin asiakasturvallisuuden vaarantumisesta.” Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 25

”esityksen tarkoituksena on parantaa sosiaalityöntekijöiden sijaisina toimivien saatavuutta ja sitä kautta turvata riittävät ja laadukkaat sosiaalihuollon palvelut sekä varmistaa sosiaalihuollon asiakkaan oikeus hyvään sosiaalihuoltoon.” Toinen käsittely 27 Ville Väyrynen

Aineistossa lausunnon antajat ja kansanedustajat nostivat esille, että muutoksella halutaan turvata lakisääteiset palvelut. Hyvinvointialueilla on vastuu järjestää laissa säädettyt sosiaalipalvelut (Lohiniva-Kerkelä 2022, 330). Luvussa 4.3 sivuan aluehallintovirastojen hyvinvointialueille antamia huomautuksia lapsi- ja perhepalveluiden hoitoon liittyen. Pirkanmaan hyvinvointialue oli tuonut vastauksessaan ilmi, että, että lakisääteiset velvoitteet onnistuisivat, jos kaikki virat olisivat täynnä. (Aluehallintovirasto 2025a.)

”Muutoksella turvataan lakisääteiset palvelut ja taataan välitön turva heikommassa asemassa oleville. Lakimuutoksen linjaukset voivat helpottaa hyvinvointialueiden mahdollisuuksia järjestää lakisääteisiä sosiaalipalveluita ja parantaa asiakkaiden palveluiden saatavuutta.” Pirkanmaan hyvinvointialue 7

”tässä esityksessä on pyritty parhaimmalla tavalla myöskin luomaan niitä edellytyksiä, että hyvinvointialueet pystyvät täyttämään ne lakisääteiset velvoitteet, joita niillä on.” Toinen täysistuntokeskustelu 27 Wickström Henrik

Lakimuutoksen tarkoituksena on helpottaa sosiaalityöntekijäpulaa. Näin voidaan saada esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden avoinna oleviin virkoihin työntekijöitä, ja sitä kautta turvata palveluiden saatavuus. Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen tuo esiin asiantuntijalausunnossaan (23):

”Se, millainen koulutus henkilöllä tähän tehtävään on, on lapsen ja perheen oikeusturvan toteutumisen kannalta toki hyvin tärkeää. Lapsiasiavaltuutettu tarkastelee asiaa kuitenkin laajemmin lapsen kokonaisedun näkökulmasta, ja toteaa, että haitallisinta lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta on, jos lapsen asian käsittely viivästyy tai apua ei tule lainkaan.”

”Nämä riskit tiedostaen lapsiasiavaltuutettu kuitenkin päätyy kannattamaan ehdotettua ratkaisua, joka tässä kohdin turvaa parhaiten lapsen pääsyn palveluiden piiriin.”

Asiaa käsittelevissä täysistuntokeskusteluissa moni hallituspuolueiden kansanedustaja perusteli asiaa myös lapsiasiavaltuutetun asiantuntijalausunnolla. Lapsiasianvaltuutetun puoltavana lausunnolla voi ajatellaan olleen suuri merkitys, ja lausuntoa täysistuntokeskusteluissa pidettiin merkittävänä. Asiakkaan näkökulmasta merkittävää on, että hän saa palvelua, joka on oikea-aikaista ja asiakkaan tarpeisiin vastaavaa. Asiakas voi myös vaikuttaa saamaansa palveluun itsemääräämisoikeuden mukaisesti. Asiakasturvallisuus voi vaarantua silloin, kun palvelun saanti viivästyy tai ei vastaa asiakkaan omaan palvelutarpeeseen. (Lohiniva-Kerkelä 2022, 330.)

”Toisaalta useat valiokunnan kuulemat tahot katsoivat hallituksen esityksen mahdollistavan jatkossa tilapäisten sosiaalityöntekijöiden paremman saatavuuden ja sitä kautta edistävän asiakkaiden oikeutta hyvään sosiaalihuoltoon. Asiakasturvallisuuden katsottiin vaarantuvan ennemminkin siitä, että sosiaalityöntekijän palveluihin pääsy viivästyy henkilöstöpulan vuoksi kuin siitä, että tilapäisenä sosiaalityöntekijänä toimiminen sallitaan hallituksen esityksessä ehdotetulla tavalla. Asiantuntijakuulemisissa tuotiin esille myös se, että puuttuvat sosiaalityöntekijäresurssit aiheuttavat herkästi muiden työntekijöiden ja koko työyhteisön kuormitusta.” Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö 25

Kuormittunut sosiaalityöntekijä ei ole hyvä työntekijä. Sosiaalityöntekijän työhyvinvointia käsittelevässä luvussa 5.3 tuon esille sosiaalityöntekijän työssä läsnä olevaa kuormitusta. Tälle kuormitukselle voi olla monta syytä, mutta kuormitus osaltaan myös vaikuttaa asiakasturvallisuuteen. Kuormittuneella työntekijällä voi olla vastuullaan liikaa asiakkaita tai hänellä muuten iso vastuu kannettavanaan. Sosiaalityöntekijän huono työhyvinvointi todennäköisesti vaikuttaa myös asiakastyön laatuun (Saarinen ym. 2012, 415).

”Asiakasturvallisuus ei kuitenkaan ole vain palveluiden saatavuutta, vaan se tarkoittaa palveluiden järjestämistä, tuottamista ja toteuttamista niin, ettei

asiakkaiden fyysinen, psyykkinen, sosiaalinen tai taloudellinen turvallisuus vaarannu.” Ensimmäinen täysistuntokeskustelu 26, Meriluoto Laura

Aineistosta nousee esille myös sosiaalityöntekijän sijaisena toimimisen määräaika. Asiakkaan ja työntekijän suhde säilyy, kun sama työntekijä voidaan palkata uudestaan vuodeksi, jos virkaan ei saada laillistettua sosiaalityöntekijää. Mielenkiintoisena vastakkaisena näkemyksenä alaluvussa 6.1 esittämiini nostoihin, jossa vaihtuvuus liitettiin sijaispäteviin sosiaalityöntekijöihin. Vaihtuvuuden takia asiakkaiden täytyy toistaa elämäntarinaansa ja tilannettaan, ja heidän täytyy sopeutua vaihtuvien työntekijöiden toiminta- ja työtapoihin (Holappa ym. 2024, 14).

”Tähän liittyen KT nostaa esiin, että vuoden määräajan tarpeellisuutta on arvioitava siltä kannalta, onko se asiakas- ja potilasturvallisuuden kannalta välttämätön ja oikeasuhtainen.” Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat 12

Vaihtuvat työntekijät eivät opi tuntemaan asiakkaitaan pitkäaikaisesti ja laajasti, eivätkä usein pysty luomaan luottamuksellista suhdetta. Tämä saattaa myös aiheuttaa palveluissa viivettä. Henkilöstön vaihtuvuuteen ja riittävyyteen liittyen tämä on merkittävä asiakasturvallisuusriski. (Lähteinen ym. 2022, 351.) Olisiko tähän siis ratkaisuna, että vuoden määräaika poistettaisiin, ja sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivan sijaiskelpoisen työntekijän laillistuminen olisi hänen ja työnantajan yhteinen projekti. Toisaalta onko työnantaja hyvinvointialueena valmiit tähän. Hallituksen esityksessä (HE 132/2024 vp) tuodaan kuitenkin esille, että kyseessä olisi edelleen väliaikainen työskentely sosiaalityöntekijän tehtävissä. Valvontaviranomaisten tietoon on kuitenkin tullut, että henkilöitä on saattanut työskennellä sijaispäteväenä jopa 10 vuotta, ilman sosiaalityön tutkinto-opiskelijan oikeutta tai aikomusta hakea tutkinto-opiskelijaksi (HE 132/2024 vp, 32, 37–39.)

Esityksellä varmistettaisiin sosiaalihuollon asiakkaiden oikeusturvaa ja turvataisiin perusoikeuksien toteutumista. Oikeustilan selkeyttäminen voisi vähentää viranomaisten ja palvelujärjestelmän kuormitusta. Toisaalta tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivien henkilöiden hyödyntämisessä sosiaalityöntekijöitä koskevassa henkilöstövajeessa on riskejä asiakasturvallisuuden, asiakkaiden oikeusturvan ja palveluiden saatavuuden vaarantumisen näkökulmasta. Esitys voisi vaikuttaa kielteisesti myös sosiaalityöntekijöiden veto- ja pitovoimaan.”
Sosiaali- ja terveysministeriö 2

Yllä esittämässäni lainaus sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijalausunnosta tuo esille niin hyviä kuin huonoja puolia lakimuutoksen vaikutuksesta niin asiakasturvallisuuden kuin muihin asioihin. Lakimuutoksen vaikutuksia ei näihin oikein taideta tietää.

7 Päättäntö

Sosiaalityön käsite ei ole aina aivan yksiselitteinen. Sosiaalisen käsite voi olla hankala ymmärrettävä muiden alojen ammattilaisille, ja siksi heille voi olla epäselvää mitä sosiaalityö on ja mitä sosiaalityöntekijät tekevät. Sosiaalityö ja sen asiantuntijuus syntyy jatkuvassa yhteydessä asiakkaan ja sosiaalisen tiedon kanssa. Näin ollen sosiaalityön asiantuntijuus ei ole järjestelmässä tai palveluissa. (Kts. Adams ym. 2009a; Tikkala 2019.) Sosiaalisen asiantuntijuus perustuu sosiaalisia ja yhteiskunnallisia kysymyksiä käsittelevien teorioiden soveltamiseen ja tutkimustiedon käyttämiseen asiakastyössä sekä yhteisöllisessä ja rakenteellisessa työssä. Sosiaalisten ongelmien yhteiskunnallinen tunnistaminen ja arvioiminen liittyvät osaamiseen myös keskeisesti. (Pohjola 2018.)

Tämä pro gradu -tutkielma käsitteli loppuvuodesta 2024 eduskunnassa päätettyä, ja vuoden 2025 alusta voimaan tullutta lakimuutosta sosiaalityöntekijän sijaisten pätevyysvaatimusten laskusta. Pro gradu -tutkielmassani tuon esille erilaisia perusteluita, joita on käytetty sosiaalityöntekijöiden sijaisten kelpoisuusvaatimusten laskua koskevassa lakiehdotus- käsittelyssä. Toin tässä tutkielmassa esille kansanedustajien sekä asiantuntijalausuntoja antaneiden tahojen perusteluita, jotka olivat niin lakimuutoksen puolesta puhuvia sekä vastaan olevia. Minun pro gradu -tutkielmani vastasi kysymykseen *Millaisilla tekijöillä perusteellaan puolesta ja vastaan sosiaalityöntekijän sijaisten pätevyysvaatimusten laskua koskevaa lakiuudistusta? Miten sosiaalityön asiantuntijuus ja ammattitaito käsitellään eduskunnan asiaa koskevassa käsittelyssä?*

Jaoin perustelut työnantajan, työntekijän ja asiakkaan tasoon, riippuen siitä mihin tasolle perustelu viittaa. Työnantajaan liittyvinä tekijöinä esiin nousivat sosiaalityöntekijäpula, veto- ja pitovoima sekä työnantajan vastuu. Sosiaalityöntekijään liittyvinä asioina puolestaan koulutus- ja osaamistaso, sosiaalityöntekijän vastuu sekä työhyvinvointi. Asiakkaaseen liittyvänä perusteluna esiin nousi asiakasturvallisuus, jota perusteltiin suojaavan niin sosiaalityöntekijän osaaminen kuin myös palveluiden saatavuus. Tekijöiden yhteenkietoutuminen on minun tutkielmassani merkittävä asia. On huomattavaa, kuinka asiat kietoutuvat toisiinsa, ja näin vaikuttavat toisiinsa. Perusongelmana oleva sosiaalityöntekijäpula johtuu jostakin ja aiheuttaa jotakin. Sosiaalityöntekijäpula johtuu työn kuormituksesta, joka voi johtua muun muassa työpaikan rakenteellisista ongelmista. Sosiaalityöntekijäpula aiheuttaa myös lisäkuormitusta ja asiakasturvallisuuden heikentymistä.

Tässä pro gradu -tutkielmassa toinen tutkimuskysymykseni oli *Miten sosiaalityön asiantuntijuus ja ammattitaito käsitetään eduskunnan asiaa koskevassa käsittelyssä?* Eduskunnan käsittelyssä ei noussut esille sosiaalityön asiantuntijuuden syvempää perustelua. Se on kuitenkin yhteydessä asiakasturvallisuuteen. Tykkään pohtia verraten tätä terveydenhuoltoon. Terveydenhuollon palvelut ovat kuitenkin suurimmalle osalle tutumpia, ja esimerkiksi lääkärin työ on todella arvostettua. Lääkäreiden työ on usein näkyvää, mutta sosiaalityöntekijöiden tekemä työ on usein paljon näkymättömämpää. Harmillisesti aineistosta nousi esille sosiaalityöntekijän työn alentamista vertaillen. Tällainen on kansanedustaja Sillapään viittaus, että sosionomit nähdään vain epäpätevinä, vaikka he ovat tehneet samaa työtä kuin sosiaalityöntekijä, vain ilman virallisia huostaanotto- ja sijoituspäätöksiä. Sekä sosiaalityöntekijöille että sosionomeille on paikkansa sosiaalihuollon kentällä. Sosiaalityön asiantuntijuutta ei täysin aineistossa ymmärretä. Sosiaalityöntekijän ammattitaidon kuvaaminen on hankalaa. Osaltaan tämä kietoutuu myös arvostuksen puutteeseen.

Aineiston osana olleiden täysistuntokeskusteluiden pohjalta voidaan jäädä pohtimaan, mikä on kansanedustajien todellinen tietämys sosiaalityön, varsinkin lastensuojelun sosiaalityön todellisesta työstä. Itselle jää vaikutelma siitä, että tämä sosiaalityöntekijöiden sijaisten kelpoisuusvaatimusten lasku on tehty nopeasti. Eikä monella ole todellista ymmärrystä lastensuojelutyön arjesta. Lastensuojelun asiakkaan arjessa on usein monenlaisia ammattilaisia läsnä, joten sosiaalityöntekijän rooliksi jää niin sanotusti projektijohtajan rooli, jolloin täytyisi olla monipuolista osaamista. Sosiaalityö on kuitenkin työtä, jossa tarvitaan lujaa osaamista, joten mielestäni olisi syytä tehdä asenteen muutos. Niin sosiaalityön asiantuntijoilla itselläänkin kuin muilla. Kaikki lähtee siitä, kuinka itse käsitämme ja arvotamme itsemme. Historiassa kelpoisuusvaatimusten kiristämisen perusteena käytettiin sosiaalisten ongelmien kartoittamisen, ehkäisemisen ja lievittämisen edellyttävän perusteellista alan opiskelua. Nähtiin, että sosiaalihuollon tehtävät olivat laajentuneet ja muuttuneet monipuolisemmiksi, joten pelkkä käytännön kokemus ei riittänyt viran onnistuneeseen hoitamiseen (Kostiainen & Rajavaara 2023.)

Merkittävää on kuitenkin huomata, että kyse on kuitenkin ensisijaisesti asiakkaasta, ja miten hänelle voitaisiin taata hyvät sosiaalipalvelut. Miten esimerkiksi työnantajan rakenteelliset tekijät sekä koulutus ja sen antama osaaminen voisi palvella asiakasta parhaiten. Tämän pro gradu -tutkielman tekeminen sai minut paljon pohtimaan tätä aihetta

koulutuksen kannalta. Itse kuitenkin tarkastelen sosiaalityötä ja sen osaamista koulutuksen kautta. Viime aikoina on painotettu korkeakouluvalinnoissa ensikertalaisia. Aineistossa nostettiin esille, että sosionomi -opinnot käyneiden on vaikea päästä opiskelemaan. He ovat varmasti usein motivoituneita ja jo paljon osaavia työntekijöitä. Jokainen myös tarvitsee uran alussa ohjausta ja tukea. Voi miettiä, että millaisia ihmisiä halutaan sosiaalityöntekijöiksi. Toisaalta painotan sitä, että sosiaalityöntekijän ammattitaito on eri asia kuin sosiaalityön ammattitaito.

Pohtia saattaa myös mikä ero on sosiaalityön asiantuntijuudella ja sosiaalityöntekijän asiantuntijuudella. Sosiaalityö ammatillisena työnä ja sosiaalityöntekijän koulutuksen saaneen henkilön tehtävät ovat eri asia. Sosiaalityöntekijän koulutuksen saaneita henkilöitä voi toimia erilaisissa yhteiskunnallisissa tehtävissä. Kaikki nämä eivät ole luonteeltaan sosiaalityötä. (Kananoja 2017a.) Sosiaalityöntekijän osaaminen on niin yksilön kuin rakenteidenkin tasolla: Olisiko niin, että sosiaalityöntekijän asiantuntijuus ja ammattitaito jalostuu sosiaalityöhön asiantuntijuudesta. Pohtiessani mitä minä olen saanut ja oppinut näistä sosiaalityön opinnoista, lyhyenä vastauksena: eetosta. Osaan pohtia itse, mikä on hyvä tai huono asiakkaille, eikä vain menemään jonkun toisen päätösten mukaan tai toisen viitoittaman tien mukaan. Osaan toimia arvojen mukaisesti.

Sosiaalityöntekijä on sosiaalityön osaaja, sosiaalisen pahoinvoinnin asiantuntija. Sosiaalityöntekijät ovat läsnä tilanteissa, kun elämässä ei pyyhikään ihan niin hyvin. Merkittävä osa asiantuntemusta on erilaisten kontekstien tuntemus (Tikkala 2019), ja sosiaalityön kokonaisuutta kuvaakin muutostyön asiantuntemus (Pohjola 2018). Esimerkiksi yhtenä merkittävänä osaamisen alana on pitkäaikaisuuksien ymmärrys, muutostyönä katkaistaan ylisukupolviset sosiaaliset ongelmat. Sosiaalityöntekijän on tärkeää tietää miten tehdyt ratkaisut vaikuttavat asiakkaaseen niin lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä (Välimäki ym. 2021). Sosiaalityön sosiaalinen näkökanta koskee ihmisten välistä vuorovaikutusta, sosiaalisia suhteita ja arkielämää yhteiskunnassa. Tämä kattaa yhteiskunnassa elävien yksilöiden ja perheiden kohtaamat sosiaaliset ongelmat, jotka vaativat väliintuloa. Tämä kattaa myös sosiaalipolitiikan sosiaaliset katsantokannat. (Adams ym. 2009a.) Sosiaalityöntekijän osaamisen merkittävä osa on myös rakenteellinen osaaminen.

Avaan tämän tutkielman alussa rakenteellista sosiaalityötä. Laki luo rakenteellisen sosiaalityön ensisijaiseksi kontekstiksi määrittänyt palvelujärjestelmä, ja ensisijaiseksi rooliksi tietotyö eli sosiaalityöntekijöiden tuottama tieto tarpeista ja yhteiskunnan tilanteesta

(Närhi ym. 2023), vaikka rakenteellinen sosiaalityö kattaa paljon enemmän. Ilman poliittista vaikuttamistyötä, voisi sosiaalityö ajautua tieteenalaksi ilmaan eetosta, joka vain tyytyisi toteuttamaan niukoilla resursseilla usein keskenään ristiriitaisiakin tavoitteita ja panemaan toimeen poliittisia päätöksiä ja sille annettuja viimesijaisia lakisääteisiä tehtäviä (Vornanen ym. 2016). Ilman sosiaalityön asiantuntijuutta sosiaalityöntekijät voisivat päätyä tekemään tällaista, mutta sosiaalityön osaamisen avulla työntekijä pystyy toimimaan laaja-alaisemmin, kauaskantoisemmin ja kehittävämmiin.

Kansalaisten eriarvoisuutta voidaan vähentää ja hyvinvointia tukea sosiaalityön toimijoiden asiantuntijuutta hyödyntämällä (Närhi ym. 2023). Joskus sosiaalityöntekijän vahva sitoutuminen ammattietiikkaan on ristiriidassa työntekijän oman organisaation toimintatapojen kanssa (Kananoja 2017b). Sosiaalityöntekijöille on melko selvää, miten rakenteellista sosiaalityötä käytännössä tehdään. Sosiaalityöntekijöiden keskuudessa on vahvaa kiinnostusta rakenteellisen sosiaalityön tekemiseen. Kuitenkin käytännössä sen tekeminen on melko vähäistä. (Kannasoja & Ruonakangas 2023.) Sosiaalityöntekijöiden olisi syytä alkaa tekemään enemmän sosiaalityötä näkyväksi.

Luvussa 2.1 nostin esille sosiaalityön koulutuksen historiaa. Pohtia saattaakin millainen sosiaalityön tilanne on tällä hetkellä, ja mikä on tulevaisuus. Sosiaalityön alalla on läsnä hyvin pitkälti samat ongelmat kuin historiassa. Anita Sipilä (2011) totesi jo yli kymmenen vuotta sitten, että sosiaalityön asiantuntijuuden ja osaamisen kokonaisuuden näkyväksi tekeminen on entistä tärkeämpää ja ajankohtaisempaa. Tämä on sosiaalityöntekijöiden itsensä tehtävä. Sosiaalityöntekijän kelpoisuusvaatimukseksi asetettiin ylempi korkeakoulututkinto kaksikymmentä vuotta sitten (Kostiainen & Rajavaara 2023). Sen jälkeen pula sosiaalityöntekijöistä on ollut jollain tasolla läsnä.

Täytyy toivoa, ettei sosiaalityöntekijäpulan takia aleta kelpoisen sosiaalityöntekijän pätevyysvaatimuksia laskemaan. Aineistossa useampi lausunnonantaja ja kansanedustaja toi esille, että sosiaalityöntekijöitä on riittävästi, jos vain heidät saisi houkuteltua työskentelemään hyvinvointialueilla. Hyvinvointialueiden täytyy keskittyä rakenteellisten tekijöiden, kuten veto- ja pitovoiman ja työolosuhteiden parantamiseen. Kehitettävää on myös varmasti koulutuksen puolella. Täytyisi mahdollisesti perinpohjaisesti selvittää sosiaalityöntekijän osaaminen ja mitä siihen vaaditaan. Toivon, että jonakin päivänä yhteiskuntatieteen tai valtiotieteen maisterin tutkinto on aidosti se pohja, jonka pohjalta aletaan kasata käytännön oppeja, kun aloittaa vakituiset työt.

Sosiaalityöhön kohdistuu nykypäivänä monenlaisia paineita muuttuvan yhteiskunnan asiakkaiden elämiin tuomien epävarmuuksien takia (Karjalainen 2017). Nämä muutokset liittyvät palvelujärjestelmän uudistumistarpeeseen sosiaali- ja terveysalalla ja sen integraatioon sekä sosiaalityötä määrittelevän keskeisen lainsäädännön uudistumiseen sekä viimesijaisen toimeentuloturvan järjestämisen muutoksiin (Lindh ym. 2018). Keskeinen kysymys onkin, millaista osaamista sosiaalityössä on olemassa ja millaiseksi sen tulisi tulevaisuudessa muuttua (Mt.) Petteri Orpon hallituksessa esitetään monenlaisia muutoksia muun muassa sosiaaliturvaan liittyen. Sosiaalityöntekijöiden täytyy siis pysyä lujana ja haavoittuvaisessa asemassa olevien puolella.

Syksyllä 2025 opinnäytettäni viimeistellessäni sosiaalityöntekijöiden työtilanne on muuttunut jonkin verran. Virkoihin on enemmän hakijoita, usein myös useampia päteviä hakijoita. Sosiaalityöntekijöitä näyttäisi tällä hetkellä valuneen hyvinvointialueille töihin sote-järjestöille tehtävien leikkausten takia. Tulevaisuudessa on mielenkiintoista nähdä miten tämä vaikuttaa sosiaalityön työkenttään. Mikä on esimerkiksi se todellinen sijaisten määrä, joka tällä lakiuudistuksella saatiin. Varsinkin kun tällä hetkellä tilanne näyttää siltä, että aiemman laintulkinnan mukaisillekaan sijaispäteville ei ole töitä. Se voisikin olla mielenkiintoinen opinnäytteen aihe tulevaisuudessa, ja aihe jääkin seuraavien pro gradu -tutkielmien kirjoittajien pohdittavaksi. Tämä pro gradu -tutkielma nosti esiin teemoja lakimuutosta edeltävästä käsittelystä. Olisi mielenkiintoista tietää sosiaalityöntekijöitä haastatteleamalla, miten sosiaalityön kentällä työskentelevät sosiaalityöntekijät näihin suhtautuisivat. Kiinnostavaa olisi tietää laajemmin mitä sosiaalityöntekijät ovat lakimuutoksen jälkeen mieltä siitä sekä millaisia sijaispäteviä sosiaalityöntekijöitä on kentällä tullut työskentelemään lakimuutoksen jälkeen.

Lähteet

- Adams, Robert & Dominelli, Lena & Payne, Malcolm (2009a) Towards a critical understanding of social work. Teoksessa Robert Adams & Lena Dominelli & Malcolm Payne (toim.) Social work. Theme, issues and critical debates. 3.painos. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 1–9.
- Adams, Robert & Dominelli, Lena & Payne, Malcolm (2009b) Concluding comment. Teoksessa Robert Adams & Lena Dominelli & Malcolm Payne (toim.) Social work. Theme, issues and critical debates. 3.painos. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 386–394.
- Aluehallintovirasto (2024a) Etelä-Suomen aluehallintovirasto huomautti Vantaan ja Keravan hyvinvointialuetta lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden riittämättömyydestä. Etelä-Suomi. Tiedote 17.12.2024 Luettu 24.1.2025. <https://avi.fi/tiedote/-/tiedote/70766631>
- Aluehallintovirasto (2024b) Satakunnan hyvinvointialue määrätty huolehtimaan lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden riittävästä määrästä. Lounais-Suomi. Tiedote 19.12.2024. Luettu 24.1.2025. <https://avi.fi/tiedote/-/tiedote/70773550>
- Aluehallintovirasto (2025a) Pirkanmaan hyvinvointialueelle huomautus lapsiperheiden sosiaalityön henkilöstövajauksista ja lastensuojelun asiakasmitoituksen ylityksistä ja puuttuvista asiakassuunnitelmista. Länsi- ja Sisä-Suomi. Tiedote 15.1.2025. Luettu 24.1.2025. <https://avi.fi/tiedote/-/tiedote/70814628>
- Aluehallintovirasto (2025b) Keski-Suomen hyvinvointialueelle vakava huomautus lastensuojelun puutteista ja omavalvonnan laiminlyönnistä. Länsi- ja Sisä-Suomi. Tiedote 20.1.2025. Luettu 24.1.2025 <https://avi.fi/tiedote/-/tiedote/70828035>
- Dominelli, Lena (2009) Repositioning social work. Teoksessa Robert Adams & Lena Dominelli & Malcolm Payne (toim.) Social work. Theme, issues and critical debates. 3.painos. Basingstoke: Palgrave Macmillan. 13-25.
- HE 132/2024 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 12 ja 16 §:n muuttamisesta. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_132+2024.aspx
- Heinonen, Jari (2014) Rakenteellinen sosiaalityö muutoksessa ja muuttajana. Teoksessa Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Unipress. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Luettu E-kirjana.
- Holappa, Johanna & Kallio, Johanna & Isola, Anna-Maria (2024) Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden seuraukset sosiaalityön johtajien kuvaamina. Työelämän tutkimus 22 (1) 2024. <https://doi.org/10.37455/tt.115496>. 5–30
- Husso, Riitta (2021) Asiakasturvallisuuden toimijat ja valvonta. Teoksessa Taina Kurki & Virpi Jylhä & Taru Kekoni (toim.) Asiakasturvallisuus sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus. 77–95.
- Hämäläinen, Elli (2025) ”Pyörähtää, säikähtää ja lähtee pois” Henkilöstön vaihtuvuuden merkitys lastensuojelun avo- ja sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden koetulle työhyvinvoinnille. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto.
- IFSW (2014) Global Definition of Social Work. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> Luettu 14.5.2025.
- Jaakola, Anne-Mari & Pösö, Tarja (2022) Lapsen tilanteen arvioiminen lastensuojelussa: analyysia asiakasturvallisuuden ja laadun näkökulmasta. Janus 30 (4) <https://doi.org/10.30668/janus.114926>. 359–375.
- Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina: Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

- Junnonen, Sanna-Riitta & Hämäläinen, Juha & Töttö, Pertti & Väisänen, Raija & Rantonen, Otso & Salo, Paula (2019) Sosiaalityöntekijöiden työn kuormittavuus ja siinä tapahtuneet muutokset vuosin 2000–2012. *Janus* 27 (2) <https://doi.org/10.30668/janus.65729>. 144–163.
- Kananoja, Aulikki (2017a) Sosiaalityö ammattina. Teoksessa Aulikki Kananoja & Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki (toim.) *Sosiaalityön käsikirja*. Helsinki: Tietosanoma. 27–32.
- Kananoja, Aulikki (2017b) Sosiaalipolitiikka sosiaalityön kehyksenä. Teoksessa Aulikki Kananoja & Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki (toim.) *Sosiaalityön käsikirja*. Helsinki: Tietosanoma. 33–39
- Kananoja, Aulikki (2017c) Asiakastyön yleiset lähtökohdat sosiaalialalla. Teoksessa Aulikki Kananoja & Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki (toim.) *Sosiaalityön käsikirja*. Helsinki: Tietosanoma. 173–192
- Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Sanna (2017) Tutkiminen ja kehittämien sosiaalialalla. Teoksessa Aulikki Kananoja & Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki (toim.) *Sosiaalityön käsikirja*. Helsinki: Tietosanoma. 487–501
- Karjalainen, Pekka (2017) Sosiaalityön osaamisen orientaatiot. Teoksessa Aulikki Kananoja & Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki (toim.) *Sosiaalityön käsikirja*. Helsinki: Tietosanoma. 193–198
- Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Rantalaiho, Ulla-Maija (2023) Käytännönopetus ja sosiaalityön akatemisoiminen. Teoksessa Mirja Satka & Johanna Moilanen & Anneli Pohjola & Pirkko-Liisa Rauhala & Nanne Isokuortti (toim.) *Sosiaalityön tieteenalaa rakentamassa*. Helsinki: Huoltaja-säätiö sr. 280–312. https://www.huoltaja-saatio.fi/wp-content/uploads/2023/02/Sosiaalityon-tieteenalaa-rakentamassa_2023.pdf. Luettu 5.3.2025.
- Kannasoja, Sirpa & Ruonakangas, Santra (2023) Julkisen sektorin sosiaalityöntekijät rakenteellisen sosiaalityön toteuttajina. Teoksessa Kati Närhi & Sirpa Kannasoja & Tuomo Kokkonen & Niina Rantamäki & Santra Ruonakangas (toim.) *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa*. 94–105 SoPhi. https://jyx.jyu.fi/jyx/Record/jyx_123456789_88884 Luettu 5.6.2025.
- Kokkonen, Tuomo (2019) Poliittikka sosiaalityön yhteiskunnallisen paikan määrittäjänä. Teoksessa Anneli Pohjola & Tarja Kemppainen & Asta Niskala & Nina Peronius (toim.) *Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino.
- Kokkonen, Tuomo (2023) Poliittisuus rakenteellisen sosiaalityön määrittäjänä. Teoksessa Kati Närhi & Sirpa Kannasoja & Tuomo Kokkonen & Niina Rantamäki & Santra Ruonakangas (toim.) *Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa*. 49–68 SoPhi. https://jyx.jyu.fi/jyx/Record/jyx_123456789_88884 Luettu 5.6.2025.
- Koskiluoma, Kristiina (2024) Tilapäisten sosiaalityöntekijöiden kelpoisuusehdot muutoksessa. *Talentia-lehti* 7/2025. 12.11.2024. 14–19
- Koskiluoma, Kristiina (2025) Vaikeasti määriteltävä riittävä ohjaus. *Talentia-lehti* 2/2025. 4.3.2025. 22–26.
- Koskinen, Simo & Kananoja, Aulikki (2023) Sosiaalityön koulutuskomitean merkitys sosiaalityön tieteellistämisessä. Teoksessa Mirja Satka & Johanna Moilanen & Anneli Pohjola & Pirkko-Liisa Rauhala & Nanne Isokuortti (toim.) *Sosiaalityön tieteenalaa rakentamassa*. Helsinki: Huoltaja-säätiö sr. 22–52. https://www.huoltaja-saatio.fi/wp-content/uploads/2023/02/Sosiaalityon-tieteenalaa-rakentamassa_2023.pdf. Luettu 5.3.2025.
- Kostiainen, Tuula & Rajavaara, Marketta (2023) Kiistanalainen koulutusihme – sosiaalityön pätevyitymiskoulutus alan peruskoulutuksen ja täydennyskoulutuksen jännitteissä. Teoksessa Mirja Satka & Johanna Moilanen & Anneli Pohjola & Pirkko-Liisa Rauhala & Nanne Isokuortti (toim.) *Sosiaalityön tieteenalaa rakentamassa*. Helsinki: Huoltaja-säätiö sr. 252–279. https://www.huoltaja-saatio.fi/wp-content/uploads/2023/02/Sosiaalityon-tieteenalaa-rakentamassa_2023.pdf

- content/uploads/2023/02/Sosiaalityon-tieteenalaa-rakentamassa_2023.pdf. Luettu 5.3.2025.
- Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra (2016) Hyvinvoiva sosiaalityöntekijä. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lundén & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. Luettu E-kirjana.
- Lindh, Jari & Pohjola, Anneli & Juvonen, Tarja & Romakkaniemi, Marjo (2018) Johdatus sosiaalityön asiantuntijuuden muutokseen. Teoksessa Tarja Juvonen & Jari Lindh & Anneli Pohjola & Marjo Romakkaniemi (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön vuosikirja 2018. UniPress.
- Lohiniva-Kerkelä, Mirva. (2022) Asiakasturvallisuuden oikeudellisia ulottuvuuksia sosiaalihuollossa. Janus 30 (4). <https://doi.org/10.30668/janus.116314>. 328–342
- Lähteinen, Sanna & Raitakari, Suvi & Hänninen, Kaija & Kaittila, Anniina & Kekoni, Taru & Krok, Suvi & Skaffari, Pia (2017) Sosiaalityön koulutuksen tuottama osaaaminen. SOSNET julkaisuja 7. Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=d922c5f8-38f2-4627-86aa-08ce5b22e838>. Luettu 7.3.2025.
- Lähteinen, Sanna & Pehkonen, Aini & Pohjola, Anneli (2022) Asiakasturvallisuuden ulottuvuudet sosiaalihuollossa. Janus 30 (4). <https://doi.org/10.30668/janus.113603>. 343–358.
- Marjamäki, Pirjo & Karjalainen, Pekka (2017) Sosiaalialan kehittämistoiminnan nykytila ja muutossuunnat. Teoksessa Aulikki Kananoja & Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma. 502–522.
- Metsämuuronen, Jari (2006) Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Jari Metsämuuronen (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Met-help Ky. 80–147.
- MTV (2023) Lastensuojelun henkilöstökriisi syvenee: Lakia noudattaa enää alle neljäsosa alueista. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/lastensuojelun-henkilostokriisi-syvenee-lakia-noudattaa-ena-alle-neljäsosa-alueista/8815704> Katsottu 1.6.2025.
- Mänttari-van der Kuip, Maija (2015) Sosiaalityöntekijöiden työyhteisölliset voimavarat subjektiivisen työhyvinvoinnin selittäjänä kunnallisessa sosiaalihuollossa. Työelämän tutkimus 13 (1), 3–19.
- Närhi, Kati & Kokkonen, Tuomo & Matthies, Aila-Leena (2014). Asiakkaiden osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä. Sosiaalipoliittikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti. Sosiaalipoliittisen yhdistys ry. Turku. (s. 231)
- Närhi, Kati & Rantamäki, Niina & Kannasoja, Sirpa & Kokkonen, Tuomo & Ruonakangas, Sandra (2023) Johdatus rakenteelliseen sosiaalityöhön. Teoksessa Kati Närhi & Sirpa Kannasoja & Tuomo Kokkonen & Niina Rantamäki & Santra Ruonakangas (toim.) Rakenteellisen sosiaalityön tila ja tulevaisuus Suomessa. SoPhi. 6–20. https://jyx.jyu.fi/jyx/Record/jyx_123456789_88884 Luettu 5.6.2025.
- Paasio, Petteri (2018) Tulevaisuuteen katsovan sosiaalityön asiantuntemus. Teoksessa Tarja Juvonen & Jari Lindh & Anneli Pohjola & Marjo Romakkaniemi (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön vuosikirja 2018. UniPress. 249–278.
- Palonen, Kari, Wiesner, Claudia, Selk, Veith, Kauppi, Niilo, Hans-Jörg-Trenz, Dupuy, Claire, Ingelgom, Virginie Van & Liste, Philip (2019) Rethinking Politicisation. Contemporary Political Theory, 18(2), 248–281.
- Pohjola, Anneli (2011) Rakenteellisen sosiaalityön aika. Teoksessa Anneli Pohjola & Riitta Särkelä (toim.) Sosiaalisesti kestävä kehitys. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. 207–224.
- Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (2014) Rakenteellinen sosiaalityö aikakauden haasteena. Teoksessa Anneli Pohjola & Merja Laitinen &

- Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Unipress. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Luettu E-kirjana
- Pohjola, Anneli (2014) Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa Anneli Pohjola & Merja Laitinen & Marjaana Seppänen (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. Unipress. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. Luettu E-kirjana
- Pohjola, Pasi & Pitkänen, Niina & Koivisto, Juha (2015) Sosiaalityön tietokäytännöt vuorovaikutteisina vaihtoalueina. *Janus* 23 (2), 175–189. <https://journal.fi/janus/article/view/51251>.
- Pohjola, Anneli (2018) Sosiaalityön muuttuvan asiantuntijuuden ydintekijöitä. Teoksessa Tarja Juvonen & Jari Lindh & Anneli Pohjola & Marjo Romakkaniemi (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön vuosikirja 2018. UniPress. 280–291
- Pohjola, Anneli & Kempainen Tarja & Niskala, Asta & Peronius, Nina (2019) Murroksen ajan sosiaalityö paikkaansa jäsentämässä. Teoksessa Anneli Pohjola & Tarja Kempainen & Asta Niskala & Nina Peronius (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino. Luettu E-kirjana.
- Pohjola, Anneli (2023) Sosiaalityön yliopistoyhteistyö tieteenalaa rakentamassa. Teoksessa Mirja Satka & Johanna Moilanen & Anneli Pohjola & Pirkko-Liisa Rauhala & Nanne Isokuortti (toim.) Sosiaalityön tieteenalaa rakentamassa. Helsinki: Huoltaja-säätiö sr. 313–338. https://www.huoltaja-saatio.fi/wp-content/uploads/2023/02/Sosiaalityon-tieteenalaa-rakentamassa_2023.pdf. Luettu 5.3.2025.
- Puusa, Anu & Juuti, Pauli (2020) Laadullisen tutkimuksen olemus. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmä. Gau-deamus, 75–85
- Ruskoaho, Juho (2024) Hyvinvointialueilla on pahin pula lääkäreistä ja sosiaali-työntekijöistä. *KT-lehti*, 2/2024. <https://www.ktlehti.fi/2024/2/pahin-pula-on-laakareista-ja-sosiaalityontekijoista> Luettu 13.6.2025
- Saarinen, Arttu & Blomberg, Helena & Kroll, Christian (2012) Liikaa vaadittu? Sosiaalityöntekijöiden kokemukset työnsä kuormittavuudesta ja ristiriitaisuudesta Pohjoismaissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (4), 403–418
- Salo, Reino (1975) Sosiaalihuollon akateemisesta koulutuksesta ja eräistä siihen vaikuttavista tekijöistä. *Sosiaalinen Aikakauskirja* 69 (5), 406–410.
- Sarvimäki, Pirjo (2017) Sosiaalihuollon henkilöstö. Teoksessa Aulikki Kananoja & Martti Lähteinen & Pirjo Marjamäki (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma. 453–470.
- Satka, Mirja & Rauhala, Pirkko-Liisa & Moilanen, Johanna & Pohjola, Anneli & Isokuortti, Nanne (2023) Johdanto: sosiaalityön tieteenalan rakentamisen monet kontekstit. Teoksessa Mirja Satka & Johanna Moilanen & Anneli Pohjola & Pirkko-Liisa Rauhala & Nanne Isokuortti (toim.) Sosiaalityön tieteenalaa rakentamassa. Helsinki: Huoltaja-säätiö. 9–19. https://www.huoltaja-saatio.fi/wp-content/uploads/2023/02/Sosiaalityon-tieteenalaa-rakentamassa_2023.pdf Luettu 5.3.2025.
- Sipilä, Anita (2011) Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet: tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. Väitöskirja. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 28. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.
- Sipilä, Jorma & Mäntysaari, Mikko & Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko (2023) Lastensuojelututkinnoista yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan – pitkä matka kohti tieteeseen perustuvaa sosiaalityötä. Teoksessa Mirja Satka & Johanna Moilanen & Anneli Pohjola & Pirkko-Liisa Rauhala & Nanne Isokuortti (toim.) Sosiaalityön tieteenalaa rakentamassa. Helsinki: Huoltaja-säätiö sr. 86–112. <https://www.huoltaja->

- saatio.fi/wp-content/uploads/2023/02/Sosiaalityon-tieteenalaa-rakentamassa_2023.pdf. Luettu 5.3.2025.
- STM (2021) Sosiaali- ja terveysministeriö. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän vastuulla enintään 30 lasta vuodesta 2024 alkaen. <https://stm.fi/-/lastensuojelun-sosiaalityontekijan-vastuulla-enintaan-30-lasta-vuodesta-2024-alkaen>. Katsottu 14.4.2025.
- STM (2022) Asiakas- ja potilasturvallisuusstrategia ja toimeenpanosuunnitelma 2022–2026. Julkaisuja 2022:2. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163858> Katsottu 1.9.2025
- Talentia (2024a) Eduskunnan täysistunto 19.11.2024. Videokooste sosiaalityöntekijän sijaispykälän heikennyksistä. YouTube 20.11.2024. https://www.youtube.com/watch?v=IH2uNyJbT_w Katsottu 23.3.2025.
- TENK (2023) Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk> Luettu 9.6.2025.
- THL (2024) Tilastoraportti 31/2024. Lastensuojelun sosiaalityön henkilöstömitoitus huh-tikuussa 2024 Lastensuojelun enimmäisasiakasmäärä ylittyy valtaosalla hyvinvointialueista 7.6.2024. Katsottu 2.3.2025
- Tikkala, Leena (2019) Sosiaalityön asiantuntijuuden silloittava orientaatio. Teoksessa Anneli Pohjola & Tarja Kemppainen & Asta Niskala & Nina Peronius (toim.) Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Tampere: Vastapaino
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen Tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Törrönen, Maritta (2016) Johdatus vastavuoroiseen sosiaalityöhön. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lunden & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. Luettu E-kirjana.
- Valvira (2024) Tilapäisten sosiaalityöntekijöiden ammatillisten valmiuksien arvioinnissa ensisijaista on asiakasturvallisuus. Uutinen 17.7.2024. <https://valvira.fi/-/tilapais-ten-sosiaalityontekijoiden-ammattillisten-valmiuksien-arvioinnissa-ensisijaista-on-asiakasturvallisuus>. Luettu 29.1.2025.
- Valvira (nd) Ilmoituksen tekeminen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstä. <https://valvira.fi/sosiaali-ja-terveydenhuolto/ilmoituksen-tekeminen-ammattihenkilosta> Katsottu 21.9.2025.
- Vornanen, Riitta & Hämäläinen, Juha & Törrönen, Maritta (2016) Sosiaalityön käytäntöpoliittinen tehtävä. Teoksessa Maritta Törrönen & Kaija Hänninen & Päivi Jouttimäki & Tiina Lehto-Lundén & Petra Salovaara & Minna Veistilä (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö, Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. 201–219.
- Vuorikoski, Marjo (1999) Sosiaalityön professionaalistuminen ja koulutus. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 687. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Välimäki, Sanna & Vornanen, Riitta & Vanjusov, Heidi & Hämäläinen, Juha (2021) Asiakasturvallisuus lastensuojelussa. Teoksessa Taina Kurki & Virpi Jylhä & Taru Kekoni (toim.) Asiakasturvallisuus sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Gaudeamus. 161–187.

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä (817/2015)